

# For (mann)folk flest?

*En studie av kjønnsforskjeller blant høyrepopulistiske partiers velgere i Skandinavia*

Priyadharshini Prasath



Masteroppgave i statsvitenskap  
Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2017

30 930 ord

© Priyadharshini Prasath 2017

For (mann)folk flest? - En studie av kjønnsforskjeller blant høyrepopulistiske partiers velgere i Skandinavia

Priyadharshini Prasath

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Copycat, Nydalen

# Forord

Alle Oscar-utdelingene jeg har sett siden jeg var et barn har forberedt meg på dette øyeblikket hvor jeg nå får anledning til å takke de som står meg nær og som har hjulpet meg gjennom denne prosessen. I løpet av det siste året har jeg hørt gjentatte ganger at det å skrive en masteroppgave er som et svangerskap; det varer i drøye ni måneder, du ruger på noe som vokser og blir stadig sterkere før det endelig blir klar for å møte verden, og på slutten så må du gi den fra deg enten du er klar for det eller ei. Tilhørende symptomer merker man også til; morgenkvalme, angst og humørsvingninger. På mange måter var det en passende måte å avslutte mitt femårige eventyr på Blindern.

Først og fremst vil jeg takke veileder Bernt Aardal for å ha geleidet meg gjennom prosessen med tålmodighet, for å ha gitt meg gode råd og tilbakemeldinger underveis, og tatt det med godt humør hver gang jeg har foreslått noe dumt.

Mine gode venner på Blindern må også takkes. Lunsjgjengen bestående av Joakim, Johanna, Taran og Hans Rasmus som har vært et lyspunkt i en ellers hektisk hverdag, og som har bidratt til at jeg faktisk har hatt lyst til å komme meg ut av senga og til lesesalen. Takk til min gode venn Sigrid som har lest korrektur, og som har tatt det med et smil selv den hundrede gangen hun måtte minne meg på å ikke begynne setninger med “men”. Og til slutt må jeg selvsagt rette en stor takk til mamma som forstår at masterstudenter er noen uansvarlige, underernærte krek og derfor har levert mat til meg på døren på søndager.

Oslo 15/05/2017

Priya Prasath

# Sammendrag

Denne oppgaven handler om i hvilken grad og på hvilken måte kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere i Norge og Danmark har utviklet seg over tid, og hvordan disse partiene har endret sin programprofil over tid. Tradisjonelt sett har menn vært overrepresentert blant høyrepopulistiske partiers velgere, men i nyere tid har det skjedd en endring i dette kjønns mønsteret i noen land. Teorigrunnlaget som denne oppgaven baserer seg på er tidligere forskning om kvinners stemmevaner og hvilke saker som kvinner er spesielt opptatt av når de skal velge parti. Man kan spesielt se tre bølger over tid i kvinners forhold til partier på høyresiden og høyrepopulistisk stemmegivning, hvor det er overgangen fra den andre til den tredje bølgen som er særlig interessant for denne oppgaven. Her kan man se at det er kvinners arbeidssituasjon, verdier, feministisk bevissthet og holdning til innvandring som har særlig betydning for høyrepopulistisk stemmegivning. For å spore endringer i høyrepopulistiske partier og deres kvinnelige velgere over tid, består denne oppgaven av en kvalitativ del hvor partiprogrammene til Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet blir analysert, og en kvantitativ del hvor surveydata om kvinnelige velgere blir analysert. Ut fra analysen av programmene kan man se at både Fremskrittspartiet og Dansk Folkeparti har endret sine programmer til å generelt bli mer kvinnevennlige i den forstand at de skriver mer om likestilling og saker som generelt opptar kvinner. De har endret programprofil når det gjelder privatisering, likestilling, innvandring og feministisk bevissthet, som kan regnes som de viktigste funnene i denne oppgaven. Når det gjelder endringen blant velgerne er det vanskelig å si noe sikkert ettersom det er store svinginger, men man kan generelt se at det er en generell økning i oppslutning om Dansk Folkeparti blant kvinner, uavhengig av alder, næring, holdning til innvandring og feministisk bevissthet, mens dette er mer variert hos de kvinnelige velgerne til FrP hvor oppslutningen om partiet har gått opp og ned hos ulike grupper. Oppslutningen om FrP blant yngre kvinner har gått betydelig ned og det er også en nedgang i oppslutning blant kvinner i privat sektor, samtidig som det er en økning i oppslutning blant kvinner som har en negativ holdning til innvandring og som ikke er feministisk bevisste.

# Innholdsfortegnelse

Forord .....	III
Sammendrag .....	IV
Innholdsfortegnelse .....	V
Tabelloversikt .....	VII
<b>Kapittel 1: Innledning og teori .....</b>	<b>1</b>
1.1 Innledning .....	1
1.2 Tidligere forskning.....	2
1.2.1 Kjønnforskjeller i velgeradferd.....	3
1.2.2 Utviklinger over tid - Den første bølgen .....	4
1.2.3 Den andre bølgen.....	5
1.2.4 Den tredje bølgen.....	13
1.3 Høyrepopulisme og høyrepopulistiske partier .....	19
1.4 Problemstillinger.....	27
1.5 Oppgavens oppbygging .....	28
<b>Kapittel 2: Metodiske vurderinger.....</b>	<b>30</b>
2.1 Casestudium som forskningsdesign.....	31
2.2 Valg av case.....	32
2.3 Kvalitativ analyse .....	33
2.3.1 Bruk av partiprogram som datamateriale .....	36
2.3.2 Idealtyper .....	38
2.4 Kvantitativ analyse .....	39
2.4.1 ESS-undersøkelsene .....	40
2.4.2 Variabler som er med i den kvantitative analysen .....	42
<b>Kapittel 3: Kvalitativ analyse av partiprogrammene.....</b>	<b>47</b>
3.0 Generelt om programmene .....	47
3.1 Temaer for analysen .....	48
3.2 Fremskrittspartiet .....	50
3.3 Dansk Folkeparti.....	58
<b>Kapittel 4: Kvantitativ analyse av velgerne.....</b>	<b>67</b>
4.1 Yrkessektor offentlig/privat .....	67
4.2 Næring .....	70

4.3 Alder.....	72
4.4 Innvandring.....	76
4.5 Feministisk bevissthet.....	79
4.6 Oppsummerende bemerkninger.....	82
<b>Kapittel 5: Konklusjon .....</b>	<b>87</b>
Litteraturliste.....	94
Appendiks .....	101

# Tabelloversikt

Tabell 2.1: Oversikt over næringsklassifikasjoner .....	44
Tabell 4.1: Oppslutning om FrP blant kvinner i offentlig og privat sektor .....	68
Tabell 4.2: Oppslutning om DF blant kvinner i offentlig og privat sektor .....	69
Tabell 4.3: Oppslutning om FrP blant kvinner i primær-, sekundærnærings- og tertiærnærings ...	71
Tabell 4.4: Oppslutning om DF blant kvinner i primær-, sekundærnærings- og tertiærnærings ....	71
Tabell 4.5: Oppslutning om FrP blant kvinner fordelt på alder .....	73
Tabell 4.6: Oppslutning om FrP blant kvinner og menn fordelt på alder .....	74
Tabell 4.7: Oppslutning om DF blant kvinner fordelt på alder .....	75
Tabell 4.8: Oppslutning om DF blant kvinner og menn fordelt på alder .....	75
Tabell 4.9: Oppslutning om FrP blant kvinner målt i holdning til innvandring .....	78
Tabell 4.10: Oppslutning om DF blant kvinner målt i holdning til innvandring .....	78
Tabell 4.11: Oppslutning om FrP blant kvinner målt i feministisk bevissthet .....	80
Tabell 4.12: Oppslutning om DF blant kvinner målt i feministisk bevissthet .....	81

# Kapittel 1: Innledning og teori

*“What is it about “gender” that affects how we vote? It seems strange to suggest that the biological differences between men and women either directly or indirectly affect how we vote.” - Bergh 2007*

## 1.1 Innledning

Denne oppgaven handler om i hvilken grad og på hvilken måte kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere i Norge og Danmark har utviklet seg over tid, og hvordan disse partiene har endret sin programprofil over tid. Historisk sett kan en se tendenser til tre bølger i utviklingen av kvinners stemmegivning når det gjelder partier på høyresiden i den vestlige delen av verden. Den første bølgen varte fram til slutten av 1960-tallet, hvor kvinner i større grad enn menn stemte på partier på høyresiden. Den andre bølgen begynte på 1970-tallet og varer fremdeles i mange land i dag, hvor kvinner i større grad stemmer på partier på venstresiden, som sosialistiske og sosialdemokratiske partier, mens menn i større grad stemmer på partier på høyresiden. Til tross for at den andre bølgen fremdeles varer mange steder i Europa i dag, er det tegn som tyder på at det finnes tendenser til en tredje bølge i Norge og Danmark hvor dette kjønnsgapet blant høyrepopulistiske velgere er i ferd med å forsvinne.

I kontrast til tidligere forskning som peker på at kvinner er venstreorienterte, viser valgundersøkelsene fra stortingsvalget i 2005 i Norge at det var en tilnærmet lik andel unge kvinner som menn som stemte på Fremskrittspartiet. I Danmark viser valgundersøkelsene fra samme år at 44% av Dansk Folkepartis velgere var kvinner. Mens høyrepopulistiske partier i Europa har fått tilnavnet “männerparteien” grunnet sin sterke mannsdominans, har både FrP og DF blitt ledet av sterke kvinner som Siv Jensen og Pia Kærsgaard. Overalt i Europa har de høyrepopulistiske partiene økt sin valgoppslutning, og Norge og Danmark er intet unntak. Begge partiene har i perioder vært det nest største partiet i sine respektive land, og i 2013 fikk FrP regjeringsmakt for første gang, mens DF gjennom to regjeringsperioder har sittet i maktens korridorer som støtteparti for den borgerlige regjeringen. I takt med at partiene har



blitt mer normaliserte i borgernes øyne, har de også blitt mer attraktive overfor kvinnelige velgere. Men denne trenden er ikke entydig. Valgundersøkelser fra både Norge og Danmark viser at den kvinnelige oppslutningen til de høyrepopulistiske partiene går opp og ned fra et valg til det neste, og valgundersøkelsene fra det danske folketingsvalget i 2015 viser et oppsiktsvekkende resultat hvor kvinner sto for over halvparten stemmene til DF. Disse resultatene leder oss til å stille spørsmål ved om og isåfall på hvilken måte det har skjedd en endring i kvinners velgeradferd i disse to landene. Derfor skal denne oppgaven se på hvordan kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere har utviklet seg i Norge og Danmark de siste årene og hva som kan være årsaken til utviklingen.

Hovedproblemstillingen for denne oppgaven lyder, *“I hvilken grad og på hvilken måte har kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere utviklet seg i Norge og Danmark de siste årene og hva kan være årsaken til denne utviklingen?”*.

Dette leder til to følgende underproblemstillinger: 1) *“I hvilken grad og på hvilken måte har de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark endret politisk profil over tid?”* og 2) *“I hvilken grad og på hvilken måte stemmer kvinner mer på høyrepopulistiske partier i Norge og Danmark nå enn de gjorde tidligere?”*

## 1.2 Tidligere forskning

Denne oppgaven ser på høyrepopulistiske partiers velgere i Norge og Danmark og kvinners velgeradferd når det gjelder høyrepopulistiske partier. For å kunne si noe om dette, er det nødvendig med en gjennomgang av den tidligere utviklingen på feltet. Derfor har dette kapitlet som hensikt å redegjøre for den sentrale utviklingen i det høyrepopulistiske kjønnsgapet fra 1930-tallet til i dag, før det legges fram relevant teori om kvinners forhold til høyrepopulistisk stemmegivning. Deretter følger det en diskusjon om hva høyrepopulisme er og hvorvidt partiene som er med i denne oppgaven kan sies å være høyrepopulistiske. Til slutt i kapitlet presenteres oppgavens hovedproblemstilling og de to underproblemstillingene.

## 1.2.1 Kjønnforskjeller i velgeradferd

Velgeradferd, og hva som får mennesker til å stemme på ulike partier har blitt forsket på siden allmenn stemmerett ble innført (Bergh 2008: 423). Siden den gang har en gren av vitenskapene hatt som mål å undersøke hvorfor bestemte grupper mennesker blir tiltrukket av et parti eller en ideologi fremfor andre. Historisk sett ble kvinnelig stemmerett innført på ulike tidspunkt i verden. New Zealand var det første landet i verden som tillot kvinner å stemme i 1893, men det var først i 1913 i Norge og 1915 i Danmark at kvinner kunne både stemme ved nasjonale valg og stille til valg som kandidater. Etter at både menn og kvinner fikk stemmerett har det blitt mer interessant å forske på forskjellen i velgeradferden mellom kjønnene. Forskning viser at menn og kvinner ofte har ulike grunner for å stemme som gjenspeiles i at de ofte velger ulike partier å støtte på valgdagen.

Lipset og Rokkan avviser ikke kjønn som en faktor for stemmegivning, men de mener at kjønn alene ikke er avgjørende nok til å kunne være en selvstendig skillelinje. I følge terskelmodellen skal en skillelinje springe ut i fra strukturelle konflikter i samfunnet. Disse skillelinjene skal splitte befolkningen både sosialt og ideologisk. Rokkan og Lipset identifiserte fire slike skillelinjer; konflikter mellom stat og kirke, by og land, sentrum og periferi og arbeidsgiver og arbeidstaker. Skillelinjene forklarer ikke bare stemmegivning, men har også skapt grobunn for ulike former for politiske bevegelser og partier som har vart over tid (Lipset og Rokkan 1967). Ettersom det ikke eksisterte et "kvinneparti" slik det var partier knyttet til fagforbund eller kirken, og effekten kjønn har på stemmegivning ble delt av andre kryssende konfliktlinjer, ble ikke kjønn regnet som en primær skillelinje av Rokkan og Lipset. Derimot anså de kjønn som en sekundær skillelinje. For kvinner på landsbygda, religiøse kvinner og overklassens kvinner var konfliktene mellom bygd og by, kirke og stat og interesseforskjeller på arbeidsmarkedet viktigere enn skillet mellom menn og kvinner (Norris 2005: 76-89). På 70-tallet argumenterte Martinussen (1975: 558-559) for at kjønnsperspektivet burde sees på som en latent skillelinje i norsk politikk ettersom kvinner utgjorde en stor gruppe i samfunnet med særskilte interesser (Listhaug et al. 1985: 187). Til tross for at kjønn ikke ansees som en primær skillelinje av Lipset og Rokkan, er det et faktum at menn og kvinner ofte har ulike velgeradferd. Det er en lavere andel kvinner som stemmer

på høyrepopulistiske partier i Europa, og høyrepopulistiske partier appellerer ofte mer til mannlige velgere enn til kvinnelige (Givens 2004:30).

## 1.2.2 Utviklinger over tid - Den første bølgen

Hvilke partier kvinner stemmer på har endret seg over tid, og jeg skal vise at det finnes tegn til at det er tre bølger i kvinners forhold til partier og deres velgeradferd. Man kunne se tendenser til den første bølgen fra da kvinner først fikk stemmerett, og dette varte fram til slutten av 1960-tallet (Norris 2005: 75). Forskjeller i de politiske preferansene til menn og kvinner dukket først opp som et tema i samfunnsvitenskapen i 1937 med Herbert Tingstens bok "Political Behavior", hvor han fant at kvinner støttet de konservative partiene i mye større omfang enn det menn gjorde, og at menn var overrepresentert blant sosialistiske eller venstreorienterte partiers velgere (Bergh 2007: 235). Dette ansees som "the old gender gap" (Bergh 2008: 423) og ble i sin tid regnet som et av valgforskningens mest etablerte funn (Aardal og Narud 2007: 201).

Mye av forklaringen på hvorfor kvinner stemte mer konservativt enn menn ligger i at disse partiene støttet opp om mange kvinners syn på tradisjonelle familieverdier og religiøse oppfatninger (Knutsen 2004: 75-76). Religion er en sentral forklaringsfaktor her. Kvinner er ofte mer religiøse enn menn (Betz 1994: 145). De stemte i større grad på religiøse partier enn menn, og disse religiøse partiene er også ofte konservative partier.

En annen forklaringsfaktor er at det var høyere valgdeltagelse hos overklassens kvinner enn det det var hos kvinner fra arbeiderklassen, og denne forskjellen var også synlig blant menn fra begge samfunnslagene. I tillegg stemte kvinner i større grad med sine ektefeller. Derfor var det naturlig at overklassens kvinner stemte på borgerlige partier mens kvinner fra arbeiderklassen stemte på sosialistiske partier sammen med sine menn. Men ettersom det var flere kvinner fra overklassen som stemte enn kvinner fra arbeiderklassen, ble forskjellen mye tydeligere. Overklassens kvinner var overrepresentert blant den totale andelen av kvinner som stemte, noe som kan være med på å forklare den konservative stemmegivningen blant kvinnelige velgere (Bergh 2008: 424-425).

Tingsten (1937, i Bergh 2008: 424) argumenterte også for at kvinner i sin natur var mer moderate enn menn og ble dermed tiltrukket av moderate konservative partier framfor sosialistiske partier. Han mente videre at “kvinner var avvisende til klassekamp og andre “maskuline” eller militante politiske prosjekt” (Bergh 2008: 424). Men til slutt påpekte han at ulik grad av religiøsitet hos kvinner og menn nok var den viktigste forklaringen på det gamle kjønnsgapet. Kvinner var noe mer religiøse enn menn, og de mest religiøse stemte i større grad enn ikke-religiøse på konservative partier. Fram til starten av 1980-tallet stemte menn ofte mer sosialistisk enn kvinner, og denne trenden var å finne i de fleste vestlige land (Listhaug et al. 1985: 191, Norris 1998: 218). I en analyse utført i 1980 angående menn og kvinners selv plassering på høyre-venstre-skalaen, viste det seg at kvinner var mer konservative enn menn i de fleste land<sup>1</sup>. Men når det ble kontrollert for deltakelse i arbeidslivet og religiøsitet, viste det seg at kvinner var hacket mer venstreorienterte enn menn<sup>2</sup> (Givens 2004: 35). Dette leder til den andre fasen i kvinners velgeratferd og kjønnsforskjellene i stemmegivning.

### 1.2.3 Den andre bølgen

Den andre bølgen begynte på 1970-tallet og varer på mange måter fram til i dag, hvor kvinners holdning til de konservative og religiøse partiene begynner å endre seg. Kvinner stemmer fremdeles mer på religiøse partier i større grad enn det menn gjør, men kvinnelige velgere skyr ikke sosialistiske og sosialdemokratiske partier slik de gjorde da de først fikk stemmerett. Den konservative holdningen blant kvinner endret seg på 70-tallet og utover, hvor kvinnene begynte å forlate de konservative partiene til fordel for partier på venstresiden. Denne utviklingen fikk navnet “the new gender gap”, ettersom den skilte seg fra den gamle modellen og situasjonen på 1950- og 1960-tallet med kvinnelig overvekt blant de konservative velgerne. Denne trenden har vart helt fram til nå, hvor det i de aller fleste europeiske land er langt flere mannlige enn kvinnelige velgere til partier på høyresiden, også høyrepopulistiske partier. Denne tendensen har blitt stående som et stabilt trekk ved moderne vestlige demokratier (Aardal og Narud 2007: 203).

---

<sup>1</sup> Kvinner var mer konservative enn menn i 10 av de 11 vestlige landene som var med i undersøkelsen.

<sup>2</sup> I 60% av landene.

Det er flere årsaker til overgangen fra de gamle kjønnsforskjellene i stemmegivning til de nye kjønnsforskjellene, og flere forskere har analysert grunnen til skiftet. En kan spørre seg om denne endringen hadde bakgrunn i at menn hadde blitt mer konservative, eller at kvinner hadde blitt mer radikale og venstreorienterte i sin stemmegivning. En tredje mulighet er at begge endringsprosessene skjedde samtidig. Listhaug et al. (1985: 194) argumenterer for at det er en blanding av at kvinner stemmer mer til venstre og at mennene stemmer mindre sosialistisk enn det de tidligere gjorde. Det har nok vært en blanding av begge faktorene, men mye av forskningslitteraturen peker på endringen i kvinners politiske preferanser som den største forklaring på utviklingen fra de gamle til de nye kjønnsforskjellene i stemmegivning. Til tross for at menns velgeradferd har endret seg, er det altså kvinnene som har endret seg mest ifølge forskningen (Bergh 2008: 427).

Det er nok ikke rent tilfeldig at dette skiftet skjedde i takt med at markant flere kvinner fikk innpass i arbeidslivet. En studie i Danmark viser at utviklingen som har skjedd med at kvinner oftere stemmer på venstresiden har en sammenheng med kvinnelig arbeidsdeltagelse, som har ført til en større bevissthet hos kvinner om de kjønnsmessige skjevhetene som finnes i samfunnet (Givens 2004: 36). Aardal og Narud (2007) peker på tre grunner til kvinnes venstredreining hvor kvinner hadde funnet samsvar mellom sine egne holdninger og partiene på venstresiden. Den første grunnen de peker på er en endring i kvinnes yrkesaktivitet og sektortilknytning. Den andre årsaken er endringer som har å gjøre med kvinners privatliv, og den tredje er politisk bevisstgjøring knyttet til kampen for likestilling, selvbestemt abort og offentlig omsorg (Aardal og Narud 2007: 203)

Kulturelle endringer knyttet til den voksende kvinnebevegelsen på 1960- og 1970-tallet ansees også å være en sentral faktor i overgangen fra den gamle kjønnsforskjellen i stemmegivning til den nye. Den nye kvinnebevegelsens fremvekst førte til en politisk kursendring der kvinnene i større grad samlet seg om partiene på venstresiden. Denne tendensen fant man i en lang rekke land, også i Norge (Aardal og Narud 2007: 201). Disse endringene påvirket kvinners verdier og holdninger, og også deres stemmegivning i retning av støtte til den politiske venstresiden (Bergh 2008: 427).

Det har blitt skrevet mye om årsakene til hvorfor kvinner stemmer mer venstreorientert enn menn, og noen av de årsakene som det har blitt forsket mest på og som har størst tyngde er effekter som handler om arbeidssituasjon, kvinners verdier, feministisk bevissthet og innvandring.

## Arbeid

Som tidligere nevnt, var det nok ikke helt tilfeldig at kvinner begynte å stemme mer på partiene på venstresiden i takt med endringer i kvinners yrkesaktivitet ved at kvinner kom inn i arbeidsmarkedet i mye større grad enn tidligere. Sosioøkonomisk bakgrunn og særlig yrke og yrkesrelaterte forhold er en sentral faktor i å forklare de nye kjønnsforskjellene i stemmegivning (Bergh 2008: 429). Det å være i arbeid bidrar til økonomisk uavhengighet for kvinner. Når kvinner kommer i arbeid blir de mindre økonomisk avhengige av andre og mer avhengige av de mulighetene som finnes for sysselsetting, som naturligvis vil påvirke deres verdier og interesser. Dermed bidrar den styrkede økonomiske uavhengigheten for kvinner til å øke effekten av spesifikke verdier når det kommer til deres partipreferanser (Listhaug et al. 1985: 190). Mens den tidligere arbeidsdelingen holdt kvinner i en betydelig svakere posisjon i utdanningssystemet og i arbeidsmarkedet, har overgangen fra en økonomi basert på kun én familieforsørger - som ofte var mannen - til å være basert på at det er to inntektsbringende partier i familien har betydd at kvinner i økende grad har blitt selvstendige økonomiske aktører. Kvinner i lønnet arbeid blir i større grad eksponert for kjønnsforskjellene i arbeidsmarkedet enn det de ville ha møtt på da de var hjemmeværende og ikke var en del av arbeidsmarkedet. Samtidig som kvinners deltakelse i arbeidslivet har økt, har de også blitt mer oppmerksomme på ulikhet mellom kjønnene (Givens 2004: 35).

Når kvinnene kom inn i arbeidsmarkedet for fullt, ble sektortilhørighet også en viktig faktor for å forklare kjønnsforskjellene i stemmegivning. Det jobber det relativt flere kvinner i offentlig sektor enn menn, mens menn er overrepresentert i privat sektor. Dette gjelder særlig i Vest-Europa og i Skandinavia. Blant de vestlige demokratiene, har de skandinaviske landene den høyeste andelen av sysselsetting i landet innen offentlig sektor (Knutsen 2001: 316-317).

Offentlig ansatte vil naturlig nok ha egeninteresser knyttet til store offentlige budsjetter, en godt utbygd velferdsstat og reguleringer av markedet. Lønningene til offentlig ansatte er finansiert gjennom skatter og avgifter, og derfor vil offentlig ansatte ha økonomisk interesse av en stabil og stor offentlig sektor, både for å sikre inntekt og for å være trygg på at vedkommende ikke mister jobben ved eventuelle innskrenkninger på offentlige budsjetter (Knutsen 2001: 313). Mange offentlige ansatte blir konfrontert med sosiale problemer gjennom sitt arbeid og møter brukere som vil dra nytte av å ha et godt etablert velferdstilbud og sosiale goder. De har ofte en profesjonell oppfatning om hva som er best for brukerne og et fokus på manglende ressurser, noe som kan forventes å skape holdninger som favoriserer sosiale reformer og flere offentlige tiltak. Slik får de både en personlig tilknytning til og egeninteresse av sektoren. Dette er politiske verdier og saker som har vært sentrale for de sosialistiske partiene (Knutsen 2004: 73, Knutsen 2001: 313). Partiene på venstresiden får sterkere støtte fra de som er ansatt i offentlig sektor, og det er mer sannsynlig at private ansatte støtter høyreorienterte partier enn de offentlig ansatte (Knutsen 2001: 329). Ettersom offentlig sektor er betydelig større i de tre skandinaviske landene enn i de andre vestlige demokratiene, er sektorforklaringen særdeles viktig i Norge og Danmark (Knutsen 2004:73).

Noe av utfordringen med sektorforklaringen er at det er utydelig om det er kjønn eller sektor som har den største effekten på stemmegivning. Kvinner er overrepresentert i offentlig sektor og offentlig ansatte har ofte holdninger som samsvarer med verdiene til partiene på venstresiden. Det vil si at kvinner ansatt i privat sektor vil foretrekke andre økonomiske virkemidler enn kvinner ansatt i offentlig sektor. Med andre ord, interesseforskjeller virker også splittende på kvinners politiske adferd (Aardal og Narud 2007: 206). Derfor kan det være vanskelig å vite hva slags effekt kjønn har på stemmegivning, om det er en indirekte effekt eller en spuriøs effekt. Knutsen (2001) trekker fram i sin undersøkelse at effekten av kjønn er generelt redusert når sektor er innført i den multivariate analysen, noe som indikerer at en del av kjønnsforskjellene i stemmegivning kan forklares ut fra at menn og kvinner ofte jobber i ulike sektorer (Knutsen 2001: 311). Derfor svekkes tilsynelatende kjønnsforskjellene i stemmegivning i de skandinaviske landene når man kontrollerer for yrkessktor. Menn er i større grad enn kvinner ansatt i privat sektor, og det å være ansatt i privat sektor henger

sammen med stemmegivning til partiene på høyresiden. Sektortilhørighet blir dermed en forklaring på de observerte kjønnsforskjellene.

Kjønnsforskjeller i stemmegivning er ofte størst hos de som er så unge at de ennå ikke har en tilknytning til yrkeslivet. Ved norske skolevalg er kjønnsforskjellene i stemmegivning ofte særlig store (Bergh 2008: 430), og dette til tross for at de som stemmer ved disse valgene er skoleelever på videregående som ikke er yrkesaktive på heltid. Yrkesrelaterte variabler er kanskje en del av, men ikke hele forklaringen på nye kjønnsforskjeller i stemmegivning.

## Verdier og interessedspørsmål

Inglehart og Norris (2003) fremmer en verdiforklaring på kjønnsforskjeller i stemmegivning, og forklarer kvinnenenes venstredreining ut i fra Ingleharts generelle utviklingsteori. Teorien legger til grunn en endring i befolkningens verdigrunnlag, hvor individer går bort fra tradisjonelle materialistiske verdier og over til postmaterialistiske verdier (Aardal og Narud 2007: 203). Forklaringen går ut på at kvinner i større grad har postmaterielle verdier enn menn, mens menn i større grad verdsetter materielle verdier. Postmaterielle verdier er en vektlegging av personlig frihet og utvikling, samt estetiske forhold og demokratisk deltagelse. Motsetningen er materielle verdier som vektlegger materielle goder og fordelingen av disse i samfunnet. Materialisme/postmaterialisme-dimensjonen henger sammen med stemmegivning, og kan dermed forklare kjønnsforskjeller i stemmegivning (Bergh 2008: 429). Det som er verdt å merke seg med Inglehart og Norris' teori er at denne verdiendringen særlig gjelder yngre generasjoner (Aardal og Narud 2007: 203).

Norris (1996) viser at det er generasjonsforskjeller når det gjelder kjønnsforskjellene i stemmegivning. Yngre kvinner har en tendens til å stemme på partiene på venstresiden i større grad enn det yngre menn gjør, mens eldre kvinner har en tendens til å stemme på konservative partier enn det eldre menn gjør (Givens 2004: 35). Også Listhaug et al. (1985) fant generasjonsforskjeller i sin undersøkelse om kjønnsforskjeller ved norske valg. De fant at i perioden 1957-1981 stemte kvinner i Norge sjeldnere på de sosialistiske partiene enn det menn gjorde. I de fleste valgene etter dette har mønstret endret seg slik at kvinner støtter partiene på venstresiden i større grad enn menn, men dette skiftet har vært særlig sterkt blant



de yngre og mer utdannede kvinnene<sup>3</sup> (Listhaug et al 1985: 187). Det tyder på at deres funn støtter opp under materialisme/postmaterialisme-teorien til Inglehart og Norris om at kjønnsforskjellene kan skyldes en verdiendring som skjer hos de yngre velgerne.

Den nye politiske polariseringen blant den yngre aldersgruppen som skjedde på 80-tallet kan tyde på at det var en økende forskjell i holdninger og verdier hos menn og kvinner som tilhørte denne gruppen. Det kan virke som det var enkelte faktorer som trekker yngre menn mot partiene på høyresiden, men som holder igjen et tilsvarende skifte blant yngre kvinner (Listhaug et al 1985: 193). Den voksende kvinnebevegelsen kan ha vært en av faktorene som bidro til denne forskjellen. Det kan også være at endringer i den politiske strukturen i Skandinavia på den tiden, særlig fremveksten av nye partier på ytterste venstre- og høyrefløy kan ha bidratt til denne økende polariseringen. I tillegg skjedde det andre sosioøkonomiske endringer blant kvinner, slik som deres økte arbeidsdeltagelse som ble tidligere nevnt (Listhaug et al. 1985: 193).

En kan se at det er noe forskjell i stemmegivning når det gjelder alder i dag også, men hvordan den yngre generasjonen stemmer ulik den eldre generasjonen. Mens det var relativt store kjønnsforskjeller blant yngre menn og yngre kvinner på 80- og 90- tallet, kan det se ut som kjønnsforskjellene blant de yngre velgerne i Norge i dag har falt betraktelig. I Aardal og Naruds undersøkelse av stortingsvalget i 2005 fant de at kjønnsforskjellene blant de yngre velgerne falt drastisk fra valget i 2001 til valget i 2005.

Før 2005 har det ved nesten hvert eneste valg vært konsekvent flere menn som har stemt på FrP enn kvinner, men ved valget i 2005 var der det for første gang nesten balanse mellom unge kvinner og menn som stemte på partiet<sup>4</sup> (Aardal og Narud 2007: 207).

---

<sup>3</sup> Kvinner under 30 år stemte 15 prosentpoeng mer sosialistisk i 1983 enn det menn i den samme aldersgruppen gjorde (1985 Listhaug et al. 193). Eksempelvis fikk Sosialistisk Venstreparti (SV) dobbelt så mange stemmer blant yngre kvinner enn det de fikk fra yngre menn, mens på den andre siden av den politiske skalaen fikk Fremskrittspartiet (FrP) 17% av stemmene til unge menn og en drøy 2% av stemmene til unge kvinner (Listhaug et al 1985: 201-202).

<sup>4</sup> Det var fire ganger så mange unge kvinner som stemte på FrP i 2005 sammenlignet med valget i 2001.

## Feministisk bevissthet

En annen faktor som kan bidra til å forklare endringen i kvinners verdier kan være framveksten av feminisme (Listhaug et al 1985: 189). I analysene av endring i kjønnsforskjeller i stemmegivning over tid, er kvinnebevegelsen og den feministiske bevegelsen på 1960- og 1970-tallet en mulig årsaksforklaring. Undersøkelser gjort i USA viser at deler av kjønnsforskjeller i stemmegivning kan forklares av at feminister ofte stemmer til venstre, og at til tross for at både menn og kvinner kan være feminister, identifiserer flere kvinner seg med feminisme enn det menn gjør (Bergh 2008: 430). Partiene på venstresiden, særlig partier som SV, har vært nærmest alliert med den feministiske bevegelsen, mens partiene på høyresiden har tradisjonelt ofte vært mer fiendtlig innstilt til problemer som feministiske bevegelser har tatt opp på dagsordenen (Listhaug et al 1985: 191). Bergh finner at omtrent halvparten av kjønnsforskjellene i stemmegivning i Norge og i USA kan forklares av menns og kvinners ulike grad av "feministisk bevissthet" (Bergh 2008: 430). Conover og Hayes (1988; 1997 i Bergh 2008: 430) målte "feministisk bevissthet" i sine undersøkelser ved hjelp av spørsmål om tilknytning til eller sympati med kvinnebevegelsen, deres følelser overfor kvinner som gruppe, spørsmål om kjønnsroller, og spørsmål knyttet til feministiske problemstillinger som for eksempel abort og kjønnskvotering.

Enkelte forskere på dette feltet har pekt på at kjønnsforskjellene i stemmegivning egentlig handler om kjønnsforskjeller i feminisme. De hevder at det er like sannsynlig at feministiske menn som feministiske kvinner stemmer på partiene på venstresiden, og omvendt, at det er like sannsynlig at ikke-feministiske kvinner stemmer på partier i sentrum eller til høyre som ikke-feministiske menn. Likevel er det mer sannsynlig at kvinner er mer feministiske enn det menn er, noe som når kombinert med effekten feminisme har på stemmegivning, kan gjøre rede for kjønnsforskjeller i stemmegivning (Bergh 2007: 238).

## Innvandring

En annen populær hypotese som er rettet direkte mot kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere, er at kjønnsforskjellene i stemmegivning er drevet fram av kjønnsforskjeller i holdninger til innvandring (Givens 2004: 30). Innvandring er et viktig tema for partier på ytre høyre fløy. Jean-Marie Le Pen, den tidligere lederen av det høyrepopulistiske partiet i Frankrike, Front National, har konsekvent knyttet antall innvandrere i Frankrike til antall

arbeidsledige (Givens 2004: 39). Innvandring har også vært i fokus i valgretorikken til de fleste høyrepopulistiske partiene i Vest-Europa, og felles for de høyrepopulistiske partiene i Skandinavia i nyere tid, er at de ønsker en strengere innvandringspolitikk og snakker om faren ved å ha en for liberal holdning til innvandring.

En annen innvandringsrelatert forklaring på forskjeller i stemmegivning er hva slags arbeid menn og kvinner ofte har, og denne forklaringen tar for seg de ulike posisjonene til menn og kvinner i arbeidsmarkedet. Menn er overrepresentert i industrisektoren/manuelle yrker, særlig blant “blue collar workers”. Disse arbeiderne er ofte mer utsatt for å bli utkonkurrert av utenlandsk arbeidskraft. Det er mer sannsynlig at menn som jobber i industrisektoren eller som “blue collar workers” mister jobben sin eller blir tvunget over til lavere lønnede yrker i den nye globale økonomien. Dersom det er mer sannsynlig at menn oftere blir “tapere” av modernisering, øker også sannsynligheten for at disse mennene stemmer på partier på høyresiden. Særlig høyrepopulistiske og høyreekstreme partier har hatt en tendens til å få en stor del av sine stemmer fra primærnæringen (Givens 2004: 37). Som kontrast til det, jobber kvinner ofte i “non-manual clerical” eller serviceyrker, særlig i offentlig sektor. Derfor har de ofte en tryggere stilling som i mindre grad er truet av innvandring og økt globalisering (Mayer 2015: 393). Mens den mannsdominerte industrisektoren har blitt hardest rammet av globalisering, har servicesektoren vært en av de raskest voksende sektorene i Europa. Derfor har ikke sektoren blitt utsatt for de samme vanskelighetene knyttet til modernisering og globalisering som det industrisektoren har, og det kan argumenteres for at globaliseringsprosessen har påvirket kvinnelige arbeidere mindre direkte enn det det har gjort for mannlige arbeidere (Givens 2004: 38).

Velgere som bor i områder med en høy andel innvandrere og stigende arbeidsledighet kan føle at disse innvanderne konkurrerer med dem om de begrensede arbeidsplassene i området. Denne konkurransefølelsen kan være annerledes for menn enn for kvinner. Dersom kvinner ikke føler at arbeidsplassen deres er truet eller føler at de er i konkurranse med innvanderne, så vil graden av innvandring ikke ha den samme effekten på kvinner som det vil ha på menn (Givens 2004: 40).

## 1.2.4 Den tredje bølgen

Til tross for at den andre bølgen fremdeles varer mange steder i dag, er det tegn som tyder på at det finnes tendenser til en tredje bølge noen steder i Europa i dag. Det er for tidlig å si om dette er en trend i utvikling som kommer til å bli større og mer utbredt i flere land, eller om det er en uteligger som ikke er en langvarig tendens, men snarere en kortvarig trend. Nonna Mayers artikkel “The closing of the radical right gender gap in France” fra 2015 ser på det franske presidentvalget i 2012 hvor hun avdekker at Front National, representert av Marine Le Pen, klarte å få nesten den samme oppslutningen hos kvinner og menn. Selv kontrollert for sosiodemografiske faktorer og holdningsvariabler som forklarer støtten til FN, finner hun at kjønnsgapet mellom kvinner og menns støtte til det ytre høyre partiet ikke lenger eksisterer (Mayer 2015). Dette funnet er særlig interessant ettersom det står i kontrast til det tidligere forskning sier om kvinners forhold til partier på ytre høyre på det politiske landskapet.

I tillegg til Mayers resultater fra Frankrike, har det også vært tegn til denne trenden i Norge. FrP gjorde et fremragende skolevalg i 2005 og klarte for første gang å sanke en rekordstor andel kvinnelige velgere. For første gang på lenge hadde partiet klart å snu den dominerende trenden om at kvinner er venstrevridde og skyr høyrepopulistiske partier (Aardal og Narud 2007: 201). Før stortingsvalget i 2005 har det vært konsekvent flere menn som har stemt på FrP enn kvinner ved nesten hvert eneste norske valg. Ved valget i 2005 var det en tilnærmet lik andel unge kvinner som menn som stemte på partiet, og det var fire ganger så mange unge kvinner som stemte på FrP i 2005 sammenlignet med valget i 2001 (Aardal og Narud 2007: 207)

Resultatene fra alle stortingsvalg (med unntak av valget i 1977) viser at unge menn under 30 år har vært mer tilbøyelige til å stemme på FrP enn sine medsøstre. Da resultatene fra valget i 2005 viste at det nesten ikke var forskjell på kvinner og menn under 30 år, kan noe av årsaken ha vært at FrP gjorde sitt beste valg noensinne det året og partiet fikk en oppslutning på 22,1%. Tidligere valgundersøkelser viser at de yngste velgerne i større grad blir påvirket av de rådende valgvindene enn den øvrige befolkningen. Det kan også tenkes at partiet hadde en profil ved dette valget som appellerte til yngre kvinner i større grad enn tidligere. Unge kvinner er mer opptatt av barne- og familiepolitikk og av eldreomsorg enn det jevnaldrende

menn er, samtidig som de er mindre opptatt av skatte- og avgiftspolitik (Aardal og Narud 2007: 220-221). I sin analyse av stortingsvalget i 2005, konkluderer Aardal og Narud (2007) med “sett under ett finner vi ikke noe entydig mønster som kan forklare hvorfor så mange flere unge kvinner valgte å stemme på FrP. (...) I sum viser analysene at det ikke er en enkeltsak alene som kan forklare den økte oppslutningen om FrP blant unge kvinner” og viser til at det kan være en kombinasjon av saker som eldreomsorg, skattepolitikk og innvandring (Aardal og Narud 2007: 223).

Det har ikke blitt skrevet så mye om den tredje bølgen enda, hvor det tyder på at kjønnsforskjellene i høyrepopulistisk stemmegivning mellom kvinner og menn er i ferd med å minske. Noe av grunnen kan være at det er en relativt ny trend som gjør det vanskelig å forske på, men en annen årsak kan være at disse tegnene til endring er relativt lokale og ikke så entydige. “Norske velgere - en studie av stortingsvalget 2005” av Bernt Aardal (2007) er meg bekjent en av de første bøkene som skriver om det faktum at kvinner stemmer på et høyrepopulistisk parti (FrP) i større grad enn tidligere. Der påpekes det at kjønnsforskjellene i stemmegivning blant de yngre velgerne gikk kraftig ned ved valget i 2005, men de finner ingen entydig grunn til det. Snarere tror de det kan være en kombinasjon av ulike faktorer som de ikke går i detalj på. Aardal og Narud (2007) tror ikke nødvendigvis at denne trenden vil fortsette ved de kommende valgene, men utelukker det heller ikke.

Valgundersøkelser fra 2005-valget viser at 41% av FrPs velgere var kvinner, mens dette tallet hadde sunket til 34% ved valget i 2009. Ved 2013-valget hadde andelen kvinnelige FrP-velgere igjen steget til 39%. Valgundersøkelser i Danmark viser like ustabile forhold. Ved 2005-valget var 44,1% av DFs velgere kvinner, mens dette tallet hadde sunket til 38,1% ved valget i 2011. Det som er svært interessant, er at ved 2015-valget var det en overvekt av kvinner blant Dansk Folkepartis velgere ved at 50,4% av deres velgere var kvinner (Valgundersøgelse 2015 - YouGov). Dette viser at kjønnsforskjellene i høyrepopulistisk stemmegivning er relativt ustabil, men det peker i retning av at det er flere kvinner som stemmer på de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark nå enn de har gjort tidligere. Denne utviklingen, særlig resultatene fra 2015-valgundersøkelsene i Danmark, aktualiserer

dette temaet og gjør det relevant å undersøke disse svingningene og hva som kan være årsaken.

## Arbeid

En av de forklaringene Mayer legger fram i sin artikkel handler nettopp om den økonomiske situasjonen Frankrike og flere vestlige demokratiene står ovenfor. Den forverrede økonomiske situasjonen har gjort at serviceyrker har blitt like utsatt for økende arbeidsledighet som “blue collar workers” har vært over lengre tid. Slik det ble redegjort for tidligere, er kvinner underrepresentert i industrisektoren og i manuelle yrker, og den tendensen har vært relativt stabil over de siste årene. Uavhengig av arbeidssektor, er kvinner også overrepresentert blant de ufaglærte. I Frankrike sto kvinner for en tredjedel av de ufaglærte “Blue collar workers” og ca. 80% av de ufaglærte arbeiderne generelt (Norris 2005: 397). Rett etter at finanskrisen startet i 2008, rammet arbeidsledigheten menn i større grad enn det den gjorde kvinner, men kvinner ble ofte tvunget inn i lavere stillinger og mindre stillingsprosenter som kunne bety ufrivillig deltidsarbeid og midlertidige stillinger for mange av kvinnene det gjaldt. Kvinner er overrepresentert i tertiærnæringen, som nå også i økende grad utsettes for press på grunn av økt arbeidsinnvandring. Økonomisk utrygghet rammer disse kvinnene like mye som mannlige industrielle blue-collar arbeidere. Med økende innvandring og globalisering vil et allerede utrygt arbeidsmarked oppleves som enda mer utrygt, særlig når det er konkurranse om de få jobbene som finnes, og utenlandsk arbeidskraft kan tilby å jobbe for mindre enn det som er standard i mange vestlige land. På grunnlag av det, kan det tenkes at det ikke lenger bare er menn som føler seg frustrert på grunn av den umulige økonomiske situasjonen i landet de lever i og stemmer på høyrepopulistiske partier som et svar på det. Det er godt mulig at det er flere kvinner som stemmer på høyrepopulistiske partier og protestpartier nå på grunn av dette enn tidligere. Ettersom kvinners deltagelse i arbeidslivet var en av de viktigste grunnene til overgangen fra den første til den andre bølgen, er det ikke utenkelig at en slik arbeidsrelatert faktor vil ha stor påvirkning på hvordan kvinner stemmer, også i dag.

## Verdier og interessedspørsmål

En annen forklaring på kjønnsforskjellene i høyrepopulistisk stemmegivning fokuserer på det skjeve forholdet mellom menn og kvinner i den politiske sfære. Kvinnene kom på banen i det

politiske landskapet mye senere enn menn. I mange land fikk ikke kvinner stemmerett før omlag hundre år etter menn kunne stemme. Kvinner interesserer seg mindre for politikk enn menn og kommer dårligere ut på skalaer om politisk kunnskap (Mayer 2015: 394). Derfor vil de være tilbøyelige til å støtte mainstream-partier og etablerte partier framfor nye partier og partier som virker å true status quo (*ibid*). Høyrepopulistiske partier er relativt nye i mange land. I Norge og Danmark ble de etablert på 70-tallet og fikk sin suksess i tiden etter det, men det var først etter 90-tallet at det ble mer normalt å stemme på dem. Først nå, etter 2000-tallet er det at de fleste høyrepopulistiske partiene i Europa gjør sine beste valg med de beste resultatene de noensinne har hatt. I Norge har FrP hatt regjeringsmakt siden 2013, og som et posisjonsparti har partiet klart å normalisere seg i større grad. FrP ansees i større grad for å være et ansvarlig parti etter at de kom inn i regjering og bærer mindre preg av å være et protestparti som kun bryr seg om noen få saker. På samme måte ble Dansk Folkeparti mer ansvarliggjort da de fungerte som støtteparti for den tidligere borgerlige regjeringen. Partiet fikk mulighet til å være med på å påvirke beslutningsprosesser gjennom dette løse samarbeidet. Også Sverigedemokraterna blitt sett på som mer ansvarlige aktører etter at de kom inn i Riksdagen i Sverige og fikk mer medieoppmerksomhet rundt sin politikk og organisasjon. Disse tre partiene har i større grad blitt mer normaliserte i folkets øyne i takt med den økte oppslutningen og synligheten i samfunnet. Derfor kan det tenkes at høyrepopulistiske partier ikke oppleves som politiske nykommere lenger og i større grad har blitt mer normalisert. For mange unge kvinner og førstegangselgere har de høyrepopulistiske partiene vært en del av det politiske bildet så lenge de kan huske. Dette gjør terskelen for dagens kvinner å stemme på høyrepopulistiske partier noe mindre, som kan forklare den økte oppslutningen rundt partiene. På en annen side så kan det settes spørsmålsteget ved hvorvidt denne forklaringen har tyngde, ettersom mange av miljøpartiene i Europa ble etablert relativt sent og dermed kan regnes som politiske nykommere, men har en stor andel kvinnelige velgere (Knutsen 2001: 311).

## Feministisk bevissthet

I nyere tid har flere høyrepopulistiske partier i Europa begynt å få fremtredende kvinnelige frontfigurer. Da Marine Le Pen ble leder for det franske høyrepopulistiske partiet Front National i 2011, vakte det oppsikt i verdenspressen. Det var få som hadde trodd at en kvinne

skulle bli leder av et parti som tidligere har frontet kvinnefiendtlige syn under den tidligere lederen, Jean-Marie Le Pen (Mayer 2015). Allerede da Marine Le Pen ble leder, hadde Pia Kjærsgaard vært leder av Dansk Folkeparti siden 1995 og Siv Jensen leder av FrP siden 2006. Det kan tenkes at denne trenden med flere kvinnelige frontfigurer i høyrepopulistiske partier har ført til at flere kvinner nå velger å stemme på disse partiene enn de har gjort tidligere. I presidentvalget i Frankrike i 2012, ett år etter at Marine Le Pen ble valgt som leder, var det nesten ingen forskjell på andelen kvinner og menn som stemte på Front National, i kontrast til tidligere år hvor det var betydelig flere menn som stemte på partiet enn kvinner (Mayer 2015). Også i Norge og Danmark er det tegn til at andelen kvinnelige velgere har økt siden Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet fikk kvinnelige ledere. Sverigedemokraterna har derimot ikke hatt en kvinnelig partileder og de har heller ikke hatt noen fremtredende kvinnelige frontfigurer. Til gjengjeld har det ikke vært en signifikant økning i andelen kvinnelige velgere til Sverigedemokraterna i nyere tid heller (ESS runde 7).

Det er relativt lite forskning på akkurat dette feltet, men det kan tenkes at det er to grunner til hvorfor kvinnelige frontfigurer kan lede til flere kvinnelige velgere. Det ene er at kvinner kan bli mer inspirert til å stemme på partiet dersom de ser at partiet har fremtredende kvinnelige politikere. Rett og slett at kvinner føler seg representert og får inntrykk av at partiet er mer kvinnevennlig enn tidligere. Den andre grunnen kan være at økningen i kvinnelige politikere har bidratt til å endre de facto politikken til partiet i en mer kvinnevennlig retning.

## Innvandring

Til tross for at innvandring har blitt brukt som et argument for å forklare den andre bølgen i kjønnsforskjellene i stemmegivning, har det i nyere tid dukket opp et annet aspekt i innvandringsspørsmålet. Fokuset er ikke lenger bare på innvandring i sin helhet eller på arbeidsinnvandring som en trussel til etniske arbeidstakere i et land. Hvor en tidligere snakket om arbeidsinnvandring som en av de største trusslene, har det dukket opp et nytt trusselsbilde som handler om innvandring fra muslimske land. I forbindelse med det har høyrepopulistiske partier vist en interesse i kjønnsproblemer som en del av sitt innvandringskritiske program (Akkerman 2015: 39).



I den sammenheng, er det to utviklingstrekk som har brakt kjønnspektivet i fokus. Det første er at innvandrings- og integreringspolitikk har i økende grad vært knyttet til sikkerhetspolitikk. Etter terrorangrepet i USA den 11. september har religiøse forskjeller, særlig knyttet til islam og innvandring fra muslimske land, kommet i forgrunnen som en nasjonal sikkerhetstrussel. Siden 2001 har islam i økende grad blitt utpekt av høyrepopulistiske og høyre-radikale partier som den største trusselen mot vestlige demokratier. Islam fremstilles ofte som en totalitær ideologi, og dermed en trussel mot individuell frihet og det liberale demokrati (de Lange og Mügge 2015: 66). I den sammenheng har disse partiene oppdaget at likestillingsspørsmålet er viktig å sette fokus på. De har problematisert praksis som bruken av hijab eller andre plagg for å dekke til hele eller deler av utseendet som en sikkerhetsrisiko og som et tiltak som diskriminerer kvinner. Enkelte ganger utpeker høyrepopulistiske og høyre-radikale partier seg selv som forkjempere for kvinners rettigheter og anklager feministiske, venstreorienterte og liberale bevegelser for å forsømme temaet om diskriminering av muslimske kvinner (Akkerman 2015: 39).

Den andre utviklingen som har vært viktig for å bringe kjønn på dagsorden er at spørsmål knyttet til familieinnvandring har fått økt betydning i sammenheng med debatten om migrasjon generelt. Arbeidsinnvandring og flyktningeinnvandring har i økende grad blitt erstattet av familiegjenforening som den dominerende årsaken til innvandring i EU-landene i løpet av det siste tiåret. Debatten om innvandring og integrering fokuserer derfor i større grad på familiens rolle og kvinnens status i innvandremiljøer. Høyrepopulistiske og høyre-radikale partier har en tendens til å trekke fram kvinnens rolle blant muslimske innvandrere og stemple det som representativt for hvor "tilbakestående" kjønnspektivet er blant ikke-vestlige kulturer. Særlig islam som religion og muslimske miljøer blir trukket fram som kvinneundertrykkende og i forbindelse med det har enkelte høyrepopulistiske partier, som for eksempel Dansk Folkeparti, understreket sitt engasjement for likestilling, kvinners rettigheter og deres valgfrihet (Akkerman 2015: 39-40).

Selv om høyre-radikale og høyre-ekstreme partier ofte ikke er de som er først ute med å forsvare rettighetene til homofile mennesker, har det vist seg at de ved enkelte tilfeller likevel støtter opp om det i sammenheng med innvandringsspørsmål. Dansk Folkeparti har vært mot

at homofile par skal kunne gifte seg og har stemt mot kjønnsnøytrale ekteskap, men de godtar homofilt partnerskap og har ved flere anledninger understreket at deres motstand mot homofile ekteskap er ikke et tegn på mangel på respekt for homofile par, men at det heller er motivert av respekt for ekteskapet som en institusjon og den tradisjonelle kjernefamilien (Akkerman 2015: 43-46) DF har også vist støtte til de homofile menneskene som har vært utsatt for vold og sjikanering av muslimer gjennom sitt partiprogram og i pressemeldinger. Martin Henriksen, Dansk Folkepartis talsmann for utdanning sa ved en anledning, “De muslimer, der er kommet til Danmark [...], må indstille sig på, at mænd og kvinder er lige, at homoseksualitet er fuldt ud accepteret. Der ikke bare er tilladt, men praktiseres i det danske samfund” (Dansk Folkeparti, udatert).

Enkelte av de sakene som høyrepopulistiske partier trekker fram i den debatten, slik som tvangsekteskap og æresdrap, er saker som opptar mange kvinner i vest-europeiske land, og man kan se en økende bevissthet rundt det. Medier vier det mer oppmerksomhet enn før. De sakene sjokkerer og opptar stadig flere kvinner (Akkerman og Hagelund 2007: 204-205), og det kan være nærliggende å tro at enkelte høyrepopulistiske partier som åpenlyst går ut mot dette har fått større oppslutning blant kvinnelige velgere. Det kan virke som tradisjonelle venstresidesaker som likestilling, liberale skillsmisseregler, og kvinners juridiske og økonomiske selvstendighet har blitt brukt av høyrepopulistiske partier som en del av deres kampanje mot innvandring og islamisme (Akkerman og Hagelund 2007: 200). Denne utviklingen kan også bidra til å forklare hvorfor flere kvinner stemmer på høyrepopulistiske partier nå enn de har gjort tidligere. Men hva er så definisjonen på høyrepopulisme og hva er det som skal til for at et parti skal regnes som høyrepopulistisk?

### 1.3 Høyrepopulisme og høyrepopulistiske partier

Definisjonen av høyrepopulisme har vært gjenstand for diskusjon og hodebry for mange forskere som har satt seg for å skrive om fenomenet. Det er ofte ikke lett å finne én entydig definisjon som kan dekke alle partiene som blir omtalt som høyrepopulistiske eller som befinner seg til høyre for det etablerte konservative partiet. Mange partier på ytre høyre fløy kan ha populistiske tendenser, men kan det dermed sies at de er høyrepopulistiske?

Høyrepopulistiske partier har hatt en oppsiktsvekkende fremvekst siden 70-tallet og på mange måter virker det som partienes popularitet ikke vil ta slutt. I nesten alle vestlige demokratier har høyrepopulistiske partier økt sin oppslutning og kommet inn i nasjonale folkevalgte forsamlinger og i regjering i enkelte land. Denne fremveksten har på mange måter revitalisert interessen for populisme som fenomen, med nesten utelukkende fokus på høyrepopulismen. Populisme i seg selv er ikke et nytt påfunn, men det er snarere konteksten og omfanget som er nytt. For å kunne identifisere hva høyrepopulisme er, kan det være hensiktsmessig å begynne med å se på hva populisme er. Populisme i navnet antyder at det er en retning som ønsker mer folkestyre. Populisme kan sees på som en generell protest mot de forholdene som hindrer folkets direkte styre, og er basert på Lincoln's berømte definisjon av demokrati, "government of the people, for the people, and by the people". På det beste er mellomliggende aktører som parlamentet og politiske partier sekundære midler for å få det til, men på det verste er de potensielt et hinder for "ekte" demokrati (Pelinka 2013).

## **Inkonsistent begrepsbruk**

Anders Jupskås skriver i sin bok "Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser" (2012) om forskjellen mellom høyrepopulisme, høyreekstremisme og høyreradikalisme. Noe av utfordringen er at begrepene høyrepopulisme og høyreekstremisme ofte brukes om hverandre om samme parti, og ulike begrep brukes i ulike land (Jupskås 2012: 37-38). Høyrepopulistiske partier blir ofte betegnet som høyreekstreme eller høyreradikale, og begrepene brukes gjerne om hverandre uten nærmere forklaring. Denne inkonsistente begrepsbruken kan bidra til forvirring. I denne oppgaven har jeg valgt å benytte begrepet "høyrepopulisme", her forstått som den formen for populisme som springer ut av den høyreradikale partifamilie, og skal redegjøre for hvorfor jeg kategoriserer Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet som populistiske.

## **Identifisering av høyrepopulistiske partier**

Når det gjelder å identifisere partifamilier, er det flere ulike metoder som har blitt brukt. Mudde (2007) presenterer en minimums- og en maksimumsdefinisjon på høyrepopulisme. Minimumsdefinisjonen er på basis av minste felles multiplum som partiene har til felles og innebærer at partiene bærer preg av nasjonalisme og nativisme i bred forstand. Maksimumsdefinisjonen er den rake motsetningen ved at den tar for seg likheter blant et

utvalg partier med så lik bakgrunn som mulig. I følge Mudde innebærer det en spisset definisjon av nativism<sup>5</sup>, at partiet er autoritært og populistisk. Men maksimumsdefinisjonen har noen klare utfordringer ved at den ikke rommer alle partiene og er bedre tilpasset høyreekstremer partier enn høyrepopulistiske partier (Mudde 2007: 24). En annen metode for å identifisere partigrupper kan være å se på navn, transnasjonale grupper som de tilhører, selv plassering og deres velgere (Mair og Mudde 1998, Mudde 2007).

Den første metoden er å ta for seg partienes navn. Dette kriteriet kan fungere relativt godt for noen partifamilier, som for eksempel for kristendemokrater, men det er til liten hjelp når det gjelder klassifisering av høyrepopulistiske partier ettersom partiene har vidt forskjellige navn, fra Folkets Union (Volksunie) til Skjebnens Soldater (Fianna Fáil) (Mudde 2007: 33).

Den andre metoden som ofte blir brukt, er å se på partienes allierte og samarbeidspartnere i transnasjonale organisasjoner. Bruken av dette som et kriterium for klassifisering av partifamilier forutsetter at politiske partier med lignende ideologi samordner seg på tvers av landegrenser (Mudde 2007: 34). Eksempelvis tilhører de fleste sosialdemokratiske, sosialistiske eller arbeiderpartiene Socialist International, selv om politikken til de ulike partiene kan variere mellom land. Når det gjelder partiene på ytre høyre fløy i Europa er noen av dem med i transnasjonale organisasjoner, men det er betydelig vanskeligere å finne en transnasjonal organisasjon som omfavner flertallet av partiene (Norris 2005: 43-44). Det har vært flere forsøk på å forene kreftene i EU-parlamentet, men det har nok blitt med forsøkene. Den nasjonalistiske orienteringen til de individuelle partiene kommer ofte i veien for et bredt samarbeid på tvers av landegrenser. I dag er de høyrepopulistiske partiene i EP delt på tre ulike partigrupper (Jupskås 2012: 23-24).

Den tredje tilnærmingen, selvidentifisering, er å la partiene klassifisere seg selv. Utfordringen her er at mange av de antatte høyrepopulistiske partiene i Europa ikke samler seg rundt en betegnelse, men velger heller å bruke vidt forskjellige begreper. Ikke overraskende nok, er

---

<sup>5</sup> “As an ideology, which holds that states should be inhabited exclusively by members of the native group (“the nation”) and that nonnative elements (persons and ideas) are fundamentally threatening to the homogenous nation-state” (Mudde 2007: 22)

det nesten ingen partier som definerer seg selv som høyrepopulistiske eller populistiske grunnet de negative assosiasjonene disse begrepene har i de fleste land (Mudde 2007: 35).

Den fjerde tilnærmingen er å se på velgerne deres. Det er noen generelle fellestrekk blant høyrepopulistiske partiers velgere, men denne velgermassen er også nokså fragmentert i ulike land (Jupskås 2012: 26-27). En tilleggsutfordring er at de høyrepopulistiske partiene har blitt mye større og delvis som et resultat av valgsuksessen deres ble velgergruppen til disse partiene forvandlet betydelig på 90-tallet (Mudde 2007: 37). Ved at partiene har økt i oppslutning, blir det vanskeligere å si at det er kun noen spesielle grupper som stemmer på dem.

Dette gjør det uhensiktsmessig å bruke disse fire tilnærmingene for å klassifisere høyrepopulistiske partier. Til tross for disse utfordringene er det noen generelle trekk som partiene burde oppfylle for å regnes som høyrepopulistiske. For det første burde de ha trekk av nasjonalisme. Mens ikke alle nasjonalistiske partier er høyrepopulistiske, er det relevant at alle høyrepopulistiske partier bærer preg av nasjonalisme. I tillegg burde nasjonalister uten en form fremmedfrykt ekskluderes, altså partiene burde ha en form for innvandrings skepsisme. Ikke-demokratiske nasjonalister burde utelukkes. Selv om de motsetter seg noen grunnleggende verdier innen et liberalt demokrati, opererer de likevel innenfor demokratiske rammer. Til sist skal partiene ha et preg av populisme (Mudde 2007: 30-31).

## **Fremskrittspartiet**

Slik det står på Fremskrittspartiets hjemmesider, var partiets utgangspunkt “en protest mot staten, politikerne og monopolenes makt”, og “satte forbrukerne og skattebetalerne i fokus, og hadde som mål å komme til livs sløseriet og statlig maktmisbruk som gikk utover folk flest” (Fremskrittspartiet 2015). Partiet startet i 1973 som et politisk enmannsshow som “Anders Langes Parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep”, og ble en konkurrent til Høyre om næringslivsvelgerne (Berntzen, Bakke og Heidar 2008: 43). Partiet opplevde umiddelbar suksess etter opprettelsen og fikk inn fire representanter på Stortinget ved jordskjelvvalget i 1973, men suksessen var kortvarig. Anders Langes død et knapt år etter valget skapte politisk kaos i partiet og et maktvakuum som endte med at partiet ikke lyktes å

få inn en eneste representant på Stortinget ved valget i 1977. I forsøk på å fornye partiet og starte med blanke ark endret ALP navn til "Fremskrittspartiet" i 1977 og året etter ble Carl I. Hagen valgt som formann for partiet, som på mange måter representerte en ny fase i partiets historie. Innvandringsspørsmålet og partiets fokus på dette gav nytt liv til FrP etter en periode på 80-tallet og starten av 90-tallet med mindre oppslutning (Berntzen, Bakke og Heidar 2013: 48). Siden det har partiet til tider vært Norges største parti på meningsmålinger. Under ledelse av Siv Jensen, gikk FrP inn i regjering for første gang i 2013.

## Dansk Folkeparti

I likhet med FrP, hadde også Dansk Folkeparti sitt utspring fra et annet parti som startet på 70-tallet. Fremskridtspartiet ble grunnlagt i 1972 etter initiativ fra Mogens Glistrup, som hadde som hjertesak å unngå offentlig beskatning. I likhet med det norske FrP, fikk Fremskridtspartiet gjennomslag ved valget i 1973 og partiet hadde en relativt stabil oppslutning på rundt 10% fram til 80-tallet. På 80-tallet sank partiets oppslutning betraktelig og det var mye intern uro som endte med å bli slutten på Fremskridtspartiet, men starten på noe nytt (Ignazi 2003: 140-141). Dansk Folkeparti ble stiftet i 1995 da noen medlemmer brøt ut av Fremskridtspartiet for å danne et nytt parti med Pia Kjærsgaard i spissen.

Sammenlignet med Fremskridtspartiet ble Dansk Folkeparti drevet mye mer profesjonelt med fokus på organisasjonsstruktur, profilering av partiet og valgkamp. I motsetning til Glistrup, førte Kjærsgaard en stram partidisiplin med effektiv toppstyring (Meret 2015: 92-93). Siden dets oppstart har partiet vært representert på Folketinget, og ved valgene i perioden mellom 2001-2011 har DF vært Danmarks tredje største parti. I 2011 hadde partiet en oppslutning på 12,3%, men partiet gjorde et brakvalg i 2015 og ble Danmarks nest største parti med en oppslutning på 21,1%.

## Partienes innflytelse

Både i Danmark og Norge har Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet fungert som støttepartier for borgerlige mindretallsregjeringer i sine respektive land. I Norge var FrP støtteparti for Bondevik II regjeringen, og etter åtte år med rødgrøn flertallsregjering gikk FrP inn i regjering for første gang med Høyre i 2013.

I Danmark ble det dannet en borgerlig koalisjonsregjering som har klart å beholde makten mye takket være samarbeid med Dansk Folkeparti (Kiiskinen og Saveljeff: 2006). Etter valget i 2001 var støtte fra DF avgjørende for at Venstre og Det Konservative Folkeparti kunne danne regjering med Anders Fogh Rasmussen som statsminister. Det bidro til at DF for første gang kunne delta i forlik på ulike politikkområder. De inngikk også budsjettavtaler med regjeringen og fikk betydelig innflytelse på utlendingspolitikken. Også etter valget i 2005 ble Dansk Folkepartis støtte i Folketinget avgjørende for den borgerlige regjeringen, og som støtteparti utviklet DF sin politiske bredde. I motsetning til i Norge hvor FrP fikk regjeringsmakt i 2013, har DF aldri sittet i regjering i Danmark (Grøn, Garff og Cappelørn 2017).

## Passer DF og FrP inn i høyrepopulismeidealet?

I hvilken grad kan det sies at DF og FrP oppfyller kriteriene til Mudde, og kan partiene sies å være høyrepopulistiske? Begge partiene blir omtalt som høyrepopulistiske i aviser, eksempel fra Aftenposten, og begrepet “populisme” brukes konsekvent for å betegne disse partiene, ikke bare av media men også av politikere fra andre partier, av forskere og vanlige folk (Johansen 2007). I sin masteroppgave fra 2007 “Et populistisk manifest?” utførte Trond Johansen en omfattende undersøkelse av hvorvidt Fremskrittspartiet, Sverigedemokraterna og Dansk Folkeparti kan regnes som populistiske. Gjennom en tekstanalyse av partiprogrammene til de tre partiene med utgangspunkt i en idealmodell for populisme viste han hvordan partiene forholder seg til “folket”, byråkratiet og establishment, og til direkte demokrati.

Ettersom populisme har som hensikt å appellere til folket i bred forstand, er det relevant å se på hva de ulike partiene mener om dette. FrP referer konsekvent til “folk flest” og appellerer til mannen på gata. Utover bruken av dette i programmet, så er det også mottoet til partiet (“for folk flest”), som tyder på at partiet har en klar populistisk profil. Også Dansk Folkeparti er opptatt av å snakke om “folket” og bruker det hyppig i sin retorikk på mange områder, men de refererer i større grad til “det danske folket”, og har en mer nasjonalistisk fremtoning enn for eksempel FrP har når partiet snakker om “folk flest”. Begge partiene virker imidlertid å være enige og argumenterer for at det er stor avstand mellom “vanlige folk” og makteliten, og

de viser tydelige anti-elitistiske holdninger (Johansen 2007: 93-121). Et eksempel på dette er at det ofte gjøres et poeng ut av motsetningene mellom “folket” på den ene siden og “de andre”, og det er tydelig hvilken side partiene er på.

Både FrP og DF er samstemte når det gjelder byråkratiets rolle i samfunnet, og nøler ikke med å fremheve de negative sidene ved byråkratiet med vekt på at det bidrar til mindre effektivitet og at byråkratiet har for stor makt over vanlige folk. I noen tilfeller går Dansk Folkeparti enda lengre enn Fremskrittspartiet i sin retorikk og betegner deler av establishment som “korrupte” (Johansen 2007: 105).

Direkte demokrati kan i mange tilfeller bli sett på som å innebære mer makt til folket. Ettersom populisme ofte blir sett på som en generell protest mot de forholdene som hindrer folkets direkte styre, vil populistiske partier ofte fremme direkte demokrati som et ideal. Både DF og FrP er forkjempere for større innslag av direkte demokrati og foreslår hyppigere bruk av folkeavstemninger, både nasjonalt og lokalt. Bakgrunnen for partienes ønske om å åpne for flere folkeavstemninger, er misnøye med dagens demokratiske system. I tillegg til det foreslår alle partiene en form for innbyggerinitiativ ved at vanlige folk skal kunne kreve folkeavstemninger gjennom underskriftskampanjer. Det er viktig å påpeke at ingen av partiene ønsker å avskaffe dagens demokratiske system, men de er heller opptatt av å påpeke mangler ved det representative demokratiske systemet og foreslår endringer for å bedre det. Derfor er ingen av partiene anti-demokratiske, men de ønsker en annen form for demokrati med mer direkte direkte demokrati der vanlige borgere har anledning til å involvere seg mer (Johansen 2007: 96- 123).

Ettersom FrP, i motsetning til DF, hverken har felles organisasjoner internasjonalt, ikke har offisielle søsterpartier som de assosierer seg med, og ofte tar avstand fra de andre høyrepopulistiske partiene, kan det være noe mer kontroversielt å definere partiet som høyrepopulistisk. FrP er ikke lenger et ensaksparti eller et nisjeparti. Til tross for at det i utgangspunktet startet ved å mobilisere mot beskatning og anti-establishment, har partiet gradvis utviklet seg til å ta for seg mange ulike saksområder, hvor innvandring og eldreomsorg står sentralt blant partiets hjertesaker. Kombinasjonen av nyliberale



problemstillinger, autoritær politikk og forsvar av enkelte velferdsordninger har gjort det mulig for FrP å nå ut til en rekke ulike sosiale grupper, samtidig som de har beholdt mye av appellen mot beskatning og offentlig inngrep i privatlivet (Jupskås 2015: 12).

I motsetning til mange andre partier i den høyrepopulistiske gruppen har FrP klart å forbli et politisk legitimt parti og tatt avstand fra å få et omdømme som ekstremistisk. Partiet har konsekvent motstått ethvert eksternt forsøk på å stemple partiet som fascistisk eller høyreekstremt, og nektet å støtte andre ekstreme partier eller organisasjoner som er mot innvandring. Internasjonalt har partiet motsatt seg samarbeid med andre høyrepopulistiske partier og sjelden uttrykt noen sympati for slike partier. I tillegg har argumentasjonen som FrP har brukt mot innvandring tatt avstand fra eksplisitt rasisme, men de argumenterer heller for sitt innvandringssyn fra et velgerperspektiv ved å betegne innvandring som en økonomisk byrde, en trussel mot norsk kultur, et sikkerhetsproblem eller en liberal/demokratisk utfordring (Jupskås 2015: 200-201).

I lys av dette kan det spørres i hvilken grad FrP fremdeles kan ansees som et populistisk parti. Mye av det gamle populistiske preget partiet hadde har forsvunnet. Partiet har utviklet en omfattende programplattform og viser mangfold langs flere viktige ideologiske dimensjoner. Til tross for at makten i partiet er relativt sentralisert, er ikke makten ene og alene hos partilederen lenger. Partiet har blitt mer byråkratisk innad og partiorganisasjon har blitt sterkt forsterket sammenlignet med det det en gang var. Jupskås (2015) argumenterer for at FrP likevel har beholdt mye av sin "*populist persistence*", og hevder at populisme er først og fremst er en ideologi som stiller eliten opp mot det vanlige "folket". Budskapet er at dagens demokratiske system ikke er i stand til å produsere politikk som er i samsvar med folkeopinionen, og derfor er det et behov for mer "plebiscitarian politics". Han understreker at FrP er den mest kompromissløse forsvaren av dette, og både partiets program og kandidatundersøkelsene viser at FrP er i sterk favør av økt bruk av politikerinitierte folkeavstemninger og borgerinitiativer (Jupskås 2013: 206-207).

I sum kan det sies at begge partiene har klare høyrepopulistiske trekk. Det er mange likheter mellom Fremskrittspartiet og Dansk Folkeparti og det er i hovedsak ulik ideologisk

forankring som bidrar til at partiene inntar ulike retninger innenfor en populistisk diskurs. I tillegg benytter DF seg i større grad av mer radikal og nasjonalistisk språkbruk enn det FrP gjør.

## 1.4 Problemstillinger

Man kan se tendenser til den tredje bølgen i Norge og Danmark, og den generelle andelen kvinnelige velgere til høyrepopulistiske partier har økt i Danmark og Norge de siste årene. Valgundersøkelsene til begge landene viser at denne trenden er relativt ustabil og endrer seg fra valg til valg. Norge og Danmark har mange fellestrekk både politisk og sosialt og er sammenlignbare på mange måter. I motsetning til høyrepopulistiske partier i mange andre vest-europeiske land, har forgjengerne til både Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet eksistert siden 70-tallet og har relativt lik bakgrunn og utvikling. Begge partiene kan sies å være mer normaliserte enn høyrepopulistiske partier i tilsvarende land, som for eksempel Sverigedemokraterna i Sverige. Dansk Folkeparti og FrP har vært støttepartier til tidligere borgerlige regjeringer, og FrP har sittet i regjering siden 2013 mens DF har vært med på å utvikle mye av politikken til Rasmussen-regjeringene. Det gjør at både DF og FrP er i en særstilling i europeisk sammenheng, som gjør det mer relevant å sammenligne partiene. Etersom begge partiene opplever svingninger i kvinnelig velgeroppslutning, leder dette til å spørre hvorfor kjønnsgapet i høyrepopulistisk stemmegivning kan være i ferd med i å forsvinne i Norge og Danmark, og hva som kan være årsaken til endringen i kvinners stemmegiving i disse landene. På bakgrunn av det, har jeg følgende problemstillinger. Jeg har valgt å ha en delt problemstilling med en hovedproblemstilling og to underproblemstillinger.

**Hovedproblemstilling:** “I hvilken grad og på hvilken måte har kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere utviklet seg i Norge og Danmark de siste årene og hva kan være årsaken til denne utviklingen?”

**Underproblemstilling 1:** I hvilken grad og på hvilken måte har de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark endret politisk profil over tid?

**Underproblemstilling 2:** I hvilken grad og på hvilken måte stemmer kvinner mer på høyrepopulistiske partier i Norge og Danmark nå enn de gjorde tidligere?

Disse to underproblemstillingene er ment å kaste lys over henholdsvis tilbudssiden og etterspørselssiden i politikk hvor tilbudssiden består av partiene og hva de kan tilby velgerne i form av politiske løfter. Etterspørselssiden består av velgerne som skal ta et valg mellom partiene når de går for å stemme. I underproblemstilling 1 ser jeg på tilbudssiden, altså på partiene, for å se om det kan bidra til å forklare utviklingen i det høyrepopulistiske kjønnsgapet. Her er jeg ute etter å spore endringer i den politiske profilen til Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet. Med profil menes det her at jeg ser på hva de to partiene skriver i sine program på utvalgte områder som kan påvirke kvinnelige stemmegivning. I underproblemstilling 2 ser jeg på etterspørselssiden, altså på velgerne, og undersøker hvordan ulike egenskaper og holdninger kan påvirke kvinners oppslutning om Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet. Dette forklares nærmere i metodekapittelet (kapittel 2).

## 1.5 Oppgavens oppbygging

Oppgaven kan naturlig deles i to deler, der den første delen skal legge et teoretisk rammeverk for og bygge opp til den andre delen; analysedelen. I oppgavens første kapittel ble det presentert et utvalg av tidligere forskning. Her redegjøres det for de sentrale teoriene rundt kvinners forhold til høyrepopulistisk stemmegivning. Målsettingen er at dette skal bidra til en klar forståelse av hva som rører seg i forskningsfeltet, og ikke minst skal det fungere som et fundament for bedre å kunne forstå empirien og slutningene i analysen. Videre diskuteres høyrepopulismebegrepet og hvorvidt de partiene som er med i analysen kan regnes som høyrepopulistiske. I kapittel 2 redegjøres det for metoden og empirien som brukes i oppgaven. I dette kapittelet legges fram hvordan analysen skal foregå og hvilke faktorer som skal testes og idealtyper som skal benyttes for å besvare problemstillingene. Her diskuteres det også metodiske utfordringer og det redegjøres for teknikkene som brukes for å analysere materialet. Videre følger det to analysekapitler, henholdsvis kapittel 3 og 4. Kapittel 3 vil inneholde den kvalitative delen hvor det analyseres i hvilken grad partiene har endret sin

politiske profil. Kapittel 4 vil ta for seg den kvantitative delen av analysen hvor det sees nærmere på etterspørselssiden. Kapittel 5 er oppgavens avslutning.

## Kapittel 2: Metodiske vurderinger

Hvilken forskningsmetode som velges avhenger av problemstillingen og oppgavens formål. Hvilke spørsmål en stiller har avgjørende betydning for den metodiske tilnærmingen, og det er vanlig å skille mellom den klassiske dikotomien kvalitativ vs. kvantitativ metode som et utgangspunkt. Kvalitativ metode, på den andre siden, kan være egnet å bruke på områder der det finnes lite forskningsbasert kunnskap fra før, og kan bidra til å kaste lys over fenomener som har vært lite studert. Kvantitativ metode som surveyundersøkelser kan være et godt verktøy å bruke der forskerne har god oversikt over de mulige svaralternativene. På mange måter kan kvantitativ og kvalitativ metode sees på som motsetninger hvor kvalitativ metode tar for seg “myke data” mens kvantitative metode tar for seg “harde data” (Hellevik 2003), og som eksemplifiseres med de to motstridende påstandene: «If you can't count it, it doesn't count» og «If you can count it, that ain't it» (Holsti 1969). Det er også mulig å kombinere begge metodene og bruke deres mangler til å utfylle hverandre. En slik tilnærming kalles ofte for metodetriangulering. Den kvalitative metoden kan brukes enten i forkant eller i etterkant av en kvantitativ tilnærming for å ytterligere avklare og utdype hva som menes med enkelte forhold. Slik kan den kvantitative og den kvalitative tilnærmingen fungere som kritiske tester av hverandre og på den måten styrke analysens validitet (Jacobsen 2000: 123). Temaet for denne oppgaven er hvordan kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere har utviklet seg i Norge og Danmark og årsakene til dette. For å besvare dette vil jeg benytte meg av casestudie med de to høyrepopulistiske partiene Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet som case og deres velgere som analyseenheter, hvor både variasjon mellom partier og velgere vil bli diskutert. For å besvare oppgavens problemstillinger vil jeg ta i bruk både kvantitativ og kvalitativ metode. Oppgavens hovedproblemstilling er “Hvordan har kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere utviklet seg i Norge og Danmark de siste årene og hva kan være årsaken til denne utviklingen?”, og dette vil være det overordnede spørsmålet som begge analysekapittelene skal belyse. Den første underproblemstillingen er, “I hvilken grad og på hvilken måte har de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark endret politisk profil over tid?”. For å besvare dette, vil jeg bruke innholdsanalyse som metodisk inspirasjon for en kvalitativ tekstanalyse. Den andre underproblemstillingen lyder “I hvilken grad og på hvilken måte stemmer kvinner mer på høyrepopulistiske partier i Norge og Danmark nå enn

de gjorde tidligere?”. For å besvare dette vil jeg ta i bruk en kvantitativ metodisk tilnærming hvor jeg analyserer surveydata fra Norge og Danmark.

## 2.1 Casestudium som forskningsdesign

Analyseenhetene i denne oppgaven er Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet, og grunnet oppgavens natur vil det være naturlig å kalle dette opplegget for et casestudie. Casestudium som forskningsdesign innebærer ofte at metoden som brukes er kvalitativ og undersøker et eller få elementer. Undersøkelsen tar for seg et konkret fenomen og er derfor av natur mer dyptgående og detaljert (Gerring 2007: 17, Bryman 2016: 19). Gerring (2007: 19) definerer et case som: “a case connotes a spatially delimited phenomenon (a unit) observed at a single point in time or over some period of time. It comprises the type of phenomenon that an inference attempts to explain”.

Resultatet av en bra casestudie er innsikt, derfor kan det sies at dette er også formålet med casestudier. Casestudie som forskningsdesign er fremdeles omdiskutert som metode, og selv tilhengerne kan være forvirret over dets svakheter og styrker. Noen ganger kan det være bedre med dyptgående undersøkelse om et eller noen få case enn en overfladisk undersøkelse av mange case ettersom man kan få bedre forståelse ved å fokusere på et nøkkelement. Kritikken mot casestudie som forskningsdesign er at det ofte baserer seg på ikke-generaliserbare teorier og at valget av case kan være skjevt. Forskningsdesignet får ofte kritikk for å være ustrukturert og uformelt med svakt empirisk belegg (for mange variabler og for få case) som fører til subjektive konklusjoner som er vanskelig å replikere (Gerring 2007: 1-7).

Tradisjonelt er casestudier assosiert med kvalitativ metode. Derfor kan det diskuteres hvorvidt denne oppgaven er et casestudie eller ikke ettersom den benytter seg av både kvalitativ og kvantitativ metode. Gerring (2007: 10) argumenterer derimot for at casestudiet ikke burde være begrenset til kun kvalitativ metode. Til tross for at casestudie ofte er assosiert med kvalitativ metode, så er det fullt mulig å bruke både kvalitativ og kvantitativ metode (Bryman 2016: 60-61). Det som taler for at denne oppgaven kan regnes som et casestudie er at det er få N, den er dyptgående og den undersøker et konkret fenomen.

## 2.2 Valg av case

Politikkens normer og spilleregler er ulike i ulike land som USA, Sør-Korea og i Norge, og må studeres på grunnlag av de institusjonelle og kommunikative rammene og normene som gjelder i de respektive landene. Norge og Danmarks nærhet til hverandre gjør det naturlig å trekke paralleller i politiske spørsmål på tvers av landegrensene. Utover å være geografiske naboer, har de to politiske systemene også klare fellestrekk. Både Norge og Danmark benytter seg av et flerpartisystem med forholdstallsvalg, og har hatt en stor andel koalisjonsregjeringer som oftest er regelen snarere enn unntaket. Begge landene har relativt homogene befolkningsgrupper og politikken har vært preget av kontinuitet og stabilitet. Den politiske kulturen har vært konsensusorientert, med stor vilje til å inngå kompromisser på tvers av partigrenser og det er begrenset med ideologiske forskjeller mellom landene (Heidar og Berntzen 2003: 47). De har begge tradisjonelt sett vært (og er) sosialdemokratiske velferdsstater med relativt høye skatter og offentlige avgifter. I tillegg har både Danmark og Norge noenlunde likt språk og har sterke historiske bånd, i tillegg til at landene har hatt mye handel mellom seg og har måttet gjennom det forholde seg til hverandre. Norge og Danmark fikk sine første høyrepopulistiske partier på 70-tallet, og både Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet ble valgt inn i de to landenes respektive parlamenter relativt kort tid etter partienes stiftelse. I motsetning til Sverige, som også har samme politiske bakgrunn som Norge og Danmark på andre områder, kom høyrepopulismen mye tidligere til Norge og Danmark enn det gjorde i Sverige. Høyrepopulismen kom først til Sverige på 90-tallet og har en annen karakter enn det høyrepopulismen har i Norge og Danmark. Mens Fremskrittspartiet (FrP) og Dansk Folkeparti (DF) har hatt stor fremgang og har tilnærmet samme posisjon i henholdsvis Norge og Danmark, har Sverige lenge manglet et høyrepopulistisk parti som har hatt like stor suksess i svensk politikk slik FrP og DF har hatt i sine respektive land. I tillegg var norske FrP sterkt inspirert av deres danske motpart ved opprettelsen av partiet. I dag er Sverigedemokraterna det største partiet tilhørende den høyre-radikale partifamilien i Sverige, men sto lenge uten politisk innflytelse og var utenfor Riksdagen fram til valget i 2010. Dette er årsaken til at Sverige ikke er med i denne undersøkelsen. Til tross for at denne oppgaven har komparative elementer, regnes det likevel ikke som et komparativt studie ettersom et komparativt studie innebærer at man ser på to motstridende case med tilnærmet lik metode

(Bryman 2016: 64). Dette regnes ikke som et rent komparativt opplegg men Norge og Danmark er med i analysen fordi det er mulig at disse landenes høyrepopulistiske partier har kommet lengre i endringene med mer “kvinnevennlighet”. Derfor blir dette en slags most similar system design, men der vi ikke helt vet om utfallet er likt. Derfor kan det sies at det til en viss grad er et eksplorerende opplegg.

En stor utfordring når det gjelder casestudier beskjefter seg med hvorvidt det er forsvarlig eller mulig at et enkelt case kan være representativt nok til å kunne si noe generelt om andre case. Svaret er at det kan ikke det, og det er heller ikke alltid formålet (Bryman 2016: 62). Ytre validitet er en klar utfordring ved denne oppgaven, ettersom det kun er to land som er med i undersøkelsen. Derfor har ikke denne oppgaven ambisjon om å kunne generalisere funnene til andre land enn de som er med i utvalget grunnet Norge og Danmarks særstilling i det høyrepopulistiske landskapet. Begge landene har hatt høyrepopulistiske partier siden 70-tallet, som er mye tidligere enn de fleste andre land. Flertallet av landene i Vest-Europa fikk et høyrepopulistisk parti for første gang på 90-tallet og mange av disse partiene fikk ikke gjennomslag i et representativt organ før på 2000-tallet. I tillegg har både FrP og DF vært ledet av kvinner over lengre tid, som er relativt sjeldent å finne blant høyrepopulistiske partier. Generaliseringspotensialet i denne studien er beskjedent ettersom undersøkelsen går i dybden på et avgrenset saksfelt, og er ment å bidra til en dypere innsikt i norske og danske kvinners stemmegivning til høyrepopulistiske partier og hvordan Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet kan ha endret profil i saker som opptar kvinner.

## 2.3 Kvalitativ analyse

Kvalitativ innholdsanalyse omfatter systematisering av teksten gjennom å lete etter elementer som vil belyse problemstillingen. Når man skal utføre en innholdsanalyse av en tekst, bør en ta stilling til hvilket analyseverktøy som er mest egnet å bruke. For å svare på underproblemstilling 1 om hvorvidt henholdsvis DF og FrP har endret profil, vil jeg ta i bruk en form for tekstanalyse som er inspirert av idéanalyse. Idéanalyse handler om det systematiske studiet av politiske budskap, og mer konkret handler det om “kvalitativ analyse av ideers tilstedeværelse i tekst, der fortolkning er en vesentlig side ved analysen” (Bratberg 2014: 57). En idé kan oppfattes som så mangt. Bergström og Boreus (2005) definerer en idé



som “en tankekonstruksjon som till skillnad från de flyktigare intrycken och attityderna utmärks av en viss kontinuitet” (Bergström och Boréus, 2005:149). Denne definisjonen er forholdsvis fleksibel, men beskriver likevel en idé som et fenomen som kjennetegnes av at den er konstant og vedvarende, i motsetning til varierende og ustabil. Derfor vil jeg hevde at dette er en passende definisjon for denne delen av analysen der ideer er det sentrale og en viktig drivkraft i politikken handlingsrom.

Idéanalyse brukes der en ønsker å undersøke forekomsten av visse typer ideer eller ideologier i tekster. I statsvitenskapelig sammenheng kan det for eksempel være utredninger eller partiprogrammer. Idéanalyse har en deduktiv karakter ved at den tar i bruk prekonstruerte idealtyper og dimensjoner (Bergström og Boréus 2005: 159). Denne formen for analyse egner seg når en skal undersøke en tekst på en måte som er mer enn å kartlegge det observerbare, og få tak på de underliggende antagelser og overbevisninger i en tekst. Idéanalyse kan både være normativ og deskriptiv. Noen ganger kan idéanalysens formål å være å kartlegge hvilke ideer som er fremtredende i bestemte tekster. Her er kunsten ikke bare å gjengi hva som står i teksten, men heller å fange opp og filtrere ideer fra sammenhengende tekst (Bratberg 2014: 60). I denne delen av undersøkelsen (kapittel 3) er jeg ute etter å se på hva Fremskrittspartiet og Dansk Folkeparti mener om saker som kan være utslagsgivende for kvinners stemmegivning og hvordan dette kan ha endret seg over tid ved å sammenligne to ulike partiprogram. Selv om idéanalyse ofte brukes for å spore de store og ofte mer abstrakte ideene som ideologi, lar jeg meg likevel inspirere av metoden i denne delen av analysen.

Generelt for kvalitative undersøkelser er reliabilitet og validitet en utfordring. Ekstern reliabilitet går ut på hvorvidt analysen kan replikeres og overføres til andre utvalg og situasjoner. Replikering er ofte vanskeligere i kvalitative analyser enn i kvantitative analyser ettersom det ofte er umulig å “fryse” en sosial setting og replisere øyeblikket, men ettersom det utføres en tekstanalyse i denne oppgaven, er det ikke en utfordring i dette tilfellet. Intern validitet går ut på hvorvidt resultatene er gyldige for det utvalget og det fenomenet som blir undersøkt. I kvalitative undersøkelser kan dette sikres ved at det er flere enn en person som observerer og undersøker (Bryman 2012: 390). Kvalitative undersøkelser får ofte kritikk for at mye av undersøkelsen avhenger av den som undersøker og hva vedkommende vektlegger

og synes er viktig å ta med (Bryman 2012: 405-406). Dette kan være en utfordring for oppgaven ettersom analysen hviler på én person og dennes vurderinger. En annen utfordring ved kvalitative undersøkelser er at det kan være mangel på innsyn. Grunnet disse bekymringene, forsøker jeg å gå gjennom analyseprosessen og vurderingene knyttet til den så detaljert som mulig for å sikre bedre intern reliabilitet.

Intern validitet går ut på om det er samspill mellom forskerens observasjoner og de teoretiske ideene som utvikles. God intern validitet er ofte en styrke i kvalitative undersøkelser, særlig etnografiske studier. Ekstern validitet handler om i hvilken grad det man finner kan brukes til å generalisere. Ekstern validitet er ofte en utfordring i kvalitative undersøkelser grunnet bruken av casestudie og få samples (Bryman 2012: 390, 405-406). Ved kvalitative tekstanalyser kan det være nyttig å ta i bruk andre kriterier for god forskning enn validitet og reliabilitet (Bryman 2012: 390).

Lincoln og Guba (1985, 1994 i Bryman 2012:390) foreslår å bruke troverdighet [trustworthiness] og autentisitet [authenticity] som kriterier for dette formålet ettersom det er mer rettet mot kvalitative analyser. Troverdighet består av fire kriterier: Kredibilitet, som innebærer at forskningen følger etiske standarder og at funnene presenteres for de som er med i undersøkelsen for å forsikre seg om at de ikke har blitt mistolket. Overførbarhet, som betyr at selv om kvalitativ analyse kan i mange tilfeller være meget kontekstspesifikt, kan man sikre bedre overførbarhet ved å gi rike detaljer om fenomenet som undersøkes. Pålitelighet, som viser til at for å sikre bedre pålitelighet bør forskere ha gode og detaljerte notater og dokumentere alle fasene i researchprosessen godt, og gjerne gjøre det mer tilgjengelig for andre. Bekreftbarhet, som innebærer at selv om perfekt objektivitet er vanskelig å oppnå, skal det forekomme at forskeren ikke lar personlige overbevisninger påvirke forskningsprosessen eller forskningsresultatene (Bryman 2012: 390-393). Dette er kriterier som jeg vil forsøke å overholde i denne oppgaven for å sikre best mulig troverdighet. Lincoln og Guba foreslår også å bruke autensitet i tillegg til de fire troverdighetskriteriene, og de foreslår fem kriterier til dette. Men disse autentisitetskriteriene er nokså kontroversielle og fokuset på praktiske utfall ved forskningen (som for eksempel om forskningen har fungert

som drivkraft for å oppmuntre mennesker til å søke forandring) gjør at det ikke legges vekt på i oppgaven (Bryman 2012: 393)

### 2.3.1 Bruk av partiprogram som datamateriale

Partiprogrammene til FrP er hentet fra NSDs database og den nyeste utgaven er også tilgjengelig på partiets hjemmesider. Partiprogrammene fra DF ble hentet fra Det Kongelige Biblioteks databaser. Det vil bli foretatt analyser av DFs partiprogram fra 1997 og 2009, og FrPs program fra 1997 og 2013. Resultatene fra analysen er ment å kaste lys over i hvilken grad partiene har endret profil i forhold til områdene som er relevant for denne oppgaven. Hvilke områder det gjelder spesifiseres nærmere senere i dette kapitlet.

Partiprogrammer egner seg godt til dette formålet ettersom programmene utgjør et viktig dokument i valgprosessen. Programmenees offisielle funksjon er å informere velgerne og det politiske system om de ulike partienes politikk på spesifikke områder. Det er få av velgerne som faktisk leser partiprogrammene, men utformingen av programmene vekker stor interesse i media ett år før valget. Så til tross for en lav leserrate, er det høyst sannsynlig at mange av velgerne får med seg essensen i programmet gjennom mediene omtale av det (Narud og Valen 2004: 33). Et partiprogram sees på som dokumentasjon av partienes valgløfter og oppfattes som en politisk og ideologisk kontrakt mellom velgeren og partiet. I tillegg er partiprogrammet et uttrykk for medlemmenes kollektive vilje og kan brukes som en veiviser for partienes politiske og ideologiske ståsted på det gjeldende tidspunktet programmet ble skrevet på (Narud og Valen 2004: 33-34). Under utformingen av partiprogrammene har partiene selv full kontroll over innholdet i dokumentet og velger fritt hvilke politiske signaler og prioriteringer de velger å fronte. Noen ganger kan media påvirke denne prosessen ved å legge press på partiene på enkelte saker, men det er til sist partiene og deres medlemmer som tar avgjørelsen om hva som skal stå i programmet. I de fleste sammenheng binder partiets valgprogram de politiske representantene ettersom det er et dokument som er vedtatt av et landsmøte, som i de aller fleste politiske organisasjoner i Norge er det høyeste organet og beslutningsmyndigheten i organisasjonen. Derfor vil også representantene ofte være bundet til å stemme i henhold til det som står i partiprogrammet. Ettersom valgprogram blir debattert og stemt over på landsmøtet hvor det ofte inngås kompromisser om ulike forslag, er det ofte

minste felles multiplum som blir vedtatt. Dessuten har det en fordel å benytte seg av partiprogram som analytisk enhet fordi partiene er for det meste uavhengig av andre aktører i arbeidet med programmene, i motsetning til for eksempel en TV-debatt hvor politikerne i varierende grad kan bli styrt av andre faktorer som er ikke-politiske. Å bruke partiprogrammer som analyseenhet har i utgangspunktet god validitet, fordi mottaker (velgerne) og avsender (de politiske partiene) alltid er de samme. I tillegg til det er partiprogram ofte utformet på lignende måte i ulike land, som gjør det mulig å sammenligne dem på tvers av landegrensener. Datamaterialet er i tillegg detaljert og ofte lett tilgjengelig for allmennheten.

En praktisk utfordring ved bruken av partiprogram som er nettbaserte er at det ikke alltid gir direkte mening å sitere til sidetall ettersom dette vil variere fra utskrift til utskrift og hvilken filtype leseren har tilgjengelig. Derfor kildehenvises det til avsnittet som sitatet stammer fra i fotnotene i stedet for sidetall i kapittel 3. De eneste tilgjengelige partiprogrammene fra 1997 er partienes prinsippprogram, som fungerte som et dokument for å opplyse velgerne om partienes politiske standpunkter og var relativt utfyllende. Derfor brukes dette. I 2013 presenterte FrP både et prinsippprogram og et handlingsprogram. I det tilfellet var prinsippprogrammet en svært nedkortet versjon av handlingsprogrammet. Prinsippprogrammet var på 13 sider, mens handlingsprogrammet var på 86 sider og var mer utfyllende. Derfor ble kun handlingsprogrammet brukt i denne analysen.

Formålet med denne delen av undersøkelsen er å besvare underproblemstilling 1 og se på i hvilken grad de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark har endret profil over tid. Derfor er det avgjørende å sammenligne data fra to ulike tidspunkt og det er en fordel at det har gått tilstrekkelig med tid mellom tidspunktene slik at en kan fange opp endringene på en god måte. Ofte endrer ikke partiene sine partiprogram vesentlig fra ett valgår til det neste. Dersom det ikke skjer vesentlig politikkendring, er det mange av avsnittene og formuleringene som tas direkte fra forrige valgprogram og limes inn i neste, med kun noen små justeringer. Dette kan være utfordrende dersom en ønsker å se på de store endringene i et partis politikk over tid.

I denne undersøkelsen har jeg valgt å bruke det tidligste partiprogrammet fra Dansk Folkeparti. Etter partiet ble stiftet i 1995, ble det første valgprogrammet skrevet og vedtatt i 1997. For at sammenligningsgrunnlaget skal bli så likt i tid som mulig, valgte jeg å bruke partiprogrammet til FrP fra samme år. I tillegg til partiprogrammene fra 1997, analyserer jeg det seneste tilgjengelige partiprogrammet fra begge partiene. I Dansk Folkepartis tilfelle hadde ikke partiet et nytt partiprogram til valget i 2015, derfor er det nyeste tilgjengelig partiprogrammet fra 2009 (som også ble brukt i valgkampen i 2011). I FrPs tilfelle er det nyeste valgprogrammet fra 2013. Når det gjelder Danmark virker det som landet er i særstilling i skandinavisk sammenheng ved at de politiske partiene ofte ikke lager nye partiprogram til hvert valg. Hansen (2008) har rettet kritikk mot forskningsprosjektet Comparative Manifesto Project (CMP) for at prosjektet ofte ikke har tilstrekkelig med informasjon fra de ulike danske partiene og at det er stor variasjon fra ett år til annet hvor lange programmene er. Eksempelvis er det nyeste “manifestet” fra Dansk Folkeparti som CMD bruker, og som i realiteten er en kortere valgbrosjyre fra 2011 som er på knappe 2 sider, og det er kun programmet fra 2009 som er av substans som kan regnes som det nyeste.

Ved å ta to program som ble skrevet med over ti år i mellom, er hensikten at de programmene ble skrevet uavhengig av hverandre og kan dermed analyseres som to ulike, selvstendige dokument uten å frykte at valgprogrammet som ble skrevet senere i tid bærer preg av “klipp og lim” fra programmet fra 1997 i altfor stor grad. Det er en utfordring at det ikke finnes et nyere partiprogram fra DF. Ideelt sett skulle det ha eksistert et nyere partiprogram som ble skrevet etter 2009, men mangelen på dette ansees ikke som en altfor stor hinder for oppgaven. Partiprogrammene er delt inn under en rekke tema og det er ikke alle områdene i partiprogrammene som er like relevant for denne oppgaven. Hvilke deler i partiprogrammet som tas med forankres med bakgrunn i problemstillingen og tidligere forskning.

## 2.3.2 Idealtyper

For å kunne utføre idéanalysen på best mulig måte vil jeg utvikle et sett med idealtyper som jeg skal bruke som veiledning i undersøkelsen når partiprogrammene analyseres. Hensikten med dette er å velge ut det som er viktig for problemstillingen. Etersom denne delen av analysen handler om hvordan partiene har endret profil og da implisitt i retning av at

kjønnsgapet har endret seg, er jeg ute etter å se hva det er som har endret seg i partienes politikk som kan ha betydning for kvinners stemmegivning. Ut i fra teorien som ble lagt fram i første kapittel, lager jeg idealtyper som er sannsynlig til å påvirke kvinners velgeradferd når det gjelder å stemme på høyrepopulistiske partier.

## Offentlig vs. privat sektor

Her ønsker jeg å se på hvorvidt partiene har endret sin politikk når det gjelder offentlig sektor vs. privat sektor. Eksempelvis om partiene ønsker å beskutte private bedrifter mer eller mindre, om de ønsker mer privatisering av offentlige tjenester og hvordan de omtaler offentlig sektor i forhold til privatisering.

## Innvandring og toleranse ovenfor andre kultur

I denne delen ønsker jeg å se på hva partiene mener om graden av innvandring, hvordan de omtaler innvandremiljøer og i hvilken grad de omtaler innvandremiljøenes kvinnesyn eller holdning til “vestlige verdier”.

## Likestilling

Her er jeg interessert i å se på hvorvidt partiene omtaler likestillingssaker og hva som blir skrevet om det i programmet. Eksempelvis kan det være hva de skriver om ulike tiltak fra kjønnskvoltering i arbeidslivet til hva partiene mener om selvbestemt abort. Det er aktuelt for temaet å se på hvorvidt partiene har endret sin profil på saker som handler om likestilling ved at de enten har endret mening eller fronter andre saker enn tidligere.

## Arbeidsinnvandring

Her ønsker jeg å se på hva partiene mener om arbeidsinnvandring og hvor stor rolle dette har i partienes valgprogram nå som det er et tema som er mer aktuelt for kvinnelige velgere i dag enn det har vært tidligere.

## 2.4 Kvantitativ analyse

Den andre underproblemstillingen lyder, “I hvilken grad og på hvilken måte stemmer kvinner mer på høyrepopulistiske partier i Norge og Danmark nå enn de gjorde tidligere?” For å besvare dette vil jeg ta i bruk en kvantitativ metodisk tilnærming hvor jeg analyserer

surveydata fra Norge og Danmark. Når en tar i bruk kvantitativ metode er man opptatt av mer enn å bare beskrive hvordan ting er, men man vil heller si noe om hvorfor ting er slik de er (Bryman 2012: 175). I denne delen av analysen vil det være mest hensiktsmessig å ta i bruk krysstabeller for å se sammenhengen mellom oppslutningen om høyrepopulistiske partier og ulike egenskaper ved kvinnelige velgere, som alder, holdning til innvandring osv. Grunnet dataproblemer som at det tilgjengelige datamaterialet ikke passet til den type analyse som i første omgang var påtenkt, vil jeg legge mindre vekt på del 2 av analysen (kapittel 4) og legge hovedvekten på del 1 (kapittel 3) hvor jeg analyserer partiprogrammene. Jeg tar likevel med del 2 som et lite forsøk hvor jeg prøver ut ulike temaer og ser hva slags utfall det har, og om det er noe som er mulig å lese ut fra tallene.

For å signifikant teste resultatene tar jeg i bruk programmet Zigne. Zigne er et program for å undersøke om prosentforskjeller i surveyundersøkelser er statistisk signifikant eller ikke. Signifikantestens formål er å avgjøre om observasjonene i utvalget skyldes noe mer enn tilfeldigheter. I oppgaven nevnes dette bare i de tilfellene effekten som vises ikke er signifikant, og der det ikke nevnes er det å forstå at prosentdifferansen er signifikant.

## 2.4.1 ESS-undersøkelsene

For å besvare underproblemstilling 2 kreves det et datasett der både Norge og Danmark er med, og som har med både opplysninger om stemmegivning, holdningsspørsmål og sosioøkonomiske forhold. European Social Survey (ESS) tilfredsstillende disse kravene og er en akademisk flernasjonalt spørreundersøkelse som inkluderer over 30 land, og er åpent tilgjengelig på internett. ESS inneholder spørsmål om et bredt spekter av politiske og sosiale emner. ESS-undersøkelsen har blitt gjennomført åtte ganger, hvor den tidligste undersøkelsen er fra 2002. Den hittil siste undersøkelsen (ESS runde 8) ble gjennomført i 2016, men resultatene fra dette har i skrivende stund enda ikke blitt publisert. Derfor er det datasettet fra 2014 (ESS runde 7) som benyttes i analysene i denne oppgaven som det nyeste datasettet. I tillegg brukes de tidligere ESS-undersøkelsene for å sammenligne over tid.

Noe av utfordringen med å bruke spørreundersøkelser som datamateriale for en analyse er at kontekst og språk kan variere mellom ulike land. Enkelte ganger kan spørsmålene vært

formulert på ulike måter eller samme spørsmål kan ha ulik betydning i ulike land. Dette kan gå ut over begrepsvaliditeten til analysen, fordi man ikke måler det samme i ulike land. Fordelen med ESS er at spørreundersøkelsen nettopp er utviklet med et overordnet europeisk formål der de samme spørsmålene er stilt på samme måte i samme tidsrom. I ESS er personlige intervjuer brukt med et utvalg på 1500 personer, eller 800 der befolkningen er mindre enn to millioner innbyggere<sup>6</sup>. Intervjuobjektene er trukket med randomisert sannsynlighetsutvalg og har som mål å ha en responsrate på 70%<sup>7</sup>. De grundige utvelgelsesmetodene som ESS bruker og spørsmålene som er utformet med tanke på et europeisk komparativt formål øker surveyens reliabilitet og validitet. Dette øker sannsynligheten for at spørsmålene i datasettet måler det de har til hensikt å måle, og grundigheten i innsamlingen av data øker sannsynligheten for at vi ville ha fått det samme resultatet om datamaterialet hadde vært samlet inn en gang til.

Det finnes noen fordeler med å bruke eksisterende data (Bryman 2012: 312-315), som at en kan spare mye tid og ressurser. Argumentet som veier tyngst for å ta i bruk en undersøkelse som ESS, er at man er sikker på at det er god kvalitet på datamaterialet. Datamaterialet er samlet av forskere med mye erfaring på feltet, samplingsprosessen har vært god og undersøkelsen er internasjonal slik det er mulig å finne data fra flere land med bra validitet. Bruk av slike undersøkelser gir også mulighet for å studere data over tid. Nye analyser av eksisterende data kan også gi bedre forståelse og innsikt ved å fokusere på andre områder og komme med andre tilnærminger. Men det er også ulemper knyttet til bruk av eksisterende data (Bryman 2012: 315-316). Man er ikke så godt kjent med datamaterialet som er laget av andre, som kan føre til at man må bruke en del tid på å bli kjent med variablene, kodingen av data og organisering av den. Man har mindre kontroll over datakvaliteten og mange eksisterende datasett som ESS-undersøkelsene kan være store og dermed overveldende. Enkelte variabler som man skulle ønske å ta med kan ikke være med siden de som lagde undersøkelsen ikke har det med. Eksempelvis skulle jeg ønske at ESS-undersøkelsen hadde et

---

<sup>6</sup>Mer informasjon om utvelgelse i ESS kan leses her: [http://www.europeansocialsurvey.org/methodology/ess\\_methodology/sampling.html](http://www.europeansocialsurvey.org/methodology/ess_methodology/sampling.html)

<sup>7</sup> [http://www.europeansocialsurvey.org/methodology/methodological\\_research/modes\\_of\\_data\\_collection/](http://www.europeansocialsurvey.org/methodology/methodological_research/modes_of_data_collection/)



bedre spørsmål om hvilken næringssektor respondentene som arbeider tilhører, men dette er ikke noe jeg har kontroll over når jeg tar i bruk eksisterende data.

En annen utfordring er at det ikke er de samme spørsmålene som er med alle årene som gjør at det ikke har vært mulig å bruke det tidligste datasettet (ESS runde 1) til alle analysene selv om jeg ideelt sett skulle ønske jeg kunne gjøre det for å kunne ha mest mulig tidsspenn mellom undersøkelsene. Derfor tar jeg i bruk noen av de andre datasettene for å kunne sammenligne over tid. De datasettene som brukes i denne undersøkelsen er derfor primært ESS runde 1 (2002) og runde 7 (2014), men i enkelte tilfeller benytter jeg også ESS runde 2 (2004), runde 4 (2008) og runde 5 (2010). Oppsummeringsvis kan man derimot si at fordelene ved å ta i bruk sekundærdata i dette tilfellet overveier ulempene.

I prinsipp burde man alltid ta i bruk vektorer når en analyserer et datasett ettersom man ønsker at resultatene en har er basert på samples som tar hensyn til hvor sannsynlig hver respondent var til å være en del av utvalget, noe man kan oppnå ved å ta i bruk estimer. De mest nøyaktige anslagene vil kun oppnås ved hjelp av vektning av dataene. For å kompensere for skjevheter i seleksjonsprosessen er ESS-datasettet utstyrt med designvektor. Designvektor DWEIGHT justerer for ulike utvalgssannsynlighet, mens poststratifiseringsvektor PSPWGHT justerer for feil i sampling og skjevhet i at folk ikke svarer på undersøkelsen, så vel som ulikhet i utvalgssannsynlighet. Enten DWEIGHT eller PSPWGHT bør alltid brukes, men aldri samtidig. I min analyse bruker jeg poststratifiseringsvektor PSPWGHT.

## 2.4.2 Variabler som er med i den kvantitative analysen

### Yrkessektor

1) Hvordan er sammenhengen mellom kvinner som jobber i offentlig og privat sektor og det å stemme på høyrepopulistiske partier?

Spørsmålene i ESS-undersøkelsen som er relevant for dette er: *“Hva slags type virksomhet i dette kortet arbeider du for?”*

Ettersom dette spørsmålet ikke ble stilt i ESS-undersøkelsene før i runde 4 i 2008, er det ESS runde 4 og ESS runde 7 som brukes i analysen.

I spørsmålet om hva slags type organisasjon vedkommende var ansatt i, var det syv tilgjengelige svaralternativer. “Stats-, fylkes- eller kommuneadministrasjon”, “Offentlig sektor (f.eks. skole og helsevesen)”, “Offentlig eid virksomhet”, “Privat bedrift”, “Selvstendig næringsdrivende”, “Annet” og “Vet ikke”. For en enklere fremstilling slår jeg sammen “Stats-, fylkes- eller kommuneadministrasjon”, og “offentlig sektor” som ”offentlig sektor”, og “Privat bedrift” og “Selvstendig næringsdrivende” som ”privat sektor”. Ettersom “Offentlig eid virksomhet” er en gråsoner mellom offentlig og privat sektor, velger jeg å heller ta det med under “annet”. “Annet” kategorien som jeg bruker her innebærer kategoriene “Offentlig eid virksomhet” og “Annet”. “Vet ikke” kategorien regnes som missing. Det lages en ny variabel som gjenspeiler dette som skal brukes i analysen videre.

## Næring

2) Hvordan er sammenhengen mellom kvinner i tertiærnæringen og det å stemme høyrepopulistisk? Har dette endret seg over tid?

Spørsmålene som ble stilt i ESS-undersøkelsen runde 1 og 7: *“Hva lager eller gjør hovedsakelig firmaet eller organisasjonen du jobber i?”*

Det var ingen svaralternativer oppgitt i undersøkelsen. I følge spørsmålsguiden var feltet åpent slik at respondenten kunne svare slik vedkommende ønsket. I etterkant har intervjuerne kodet inn arbeidsplassene etter standarder fra Statistical Classification of Economic Activities in the European Community<sup>8</sup>, og organisert de i henhold til dette. I datasettet har de kodet inn 97 ulike næringsområder og har naturlig delt det inn i de tre næringssektorene ved å legge til et mellomrom i variabelnumrene etter hvert av hovednæringssektorene. For å gjøre analysen

---

<sup>8</sup> Det står mer om koding og klassifisering av yrkene og næringsklassifikasjonene i henhold til de gjeldende standardene som undersøkelsen bruker på side 12 i appendiksen til ESS runde 7: [http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round7/survey/ESS7\\_appendix\\_a6\\_e02\\_1.pdf](http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round7/survey/ESS7_appendix_a6_e02_1.pdf), og side 107 i appendiksen til ESS runde 1: [http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round1/survey/ESS1\\_appendix\\_a2\\_e06\\_3.pdf](http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round1/survey/ESS1_appendix_a2_e06_3.pdf)

enklere og mer oversiktlig, slo jeg sammen de 97 ulike næringsområdene til de tre næringskategoriene primærnærings, sekundærnærings, tertiærnærings<sup>9</sup>. Dette gjøres for både ESS runde 1 og ESS runde 7.

Jeg har valgt å bruke SSBs hovedinndeling innenfor næring, som er basert på FNs næringsklassifikasjon, International Standard Industrial Classification of all Economic Activities (ISIC).

Tabell 2.1: Oversikt over næringsklassifikasjoner

<b>Primærnærings</b>	Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst
<b>Sekundærnærings</b>	Bergverksdrift Industri Kraft- og vannforsyning Bygge- og anleggsvirksomhet
<b>Tertiærnærings</b>	Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet Transport, lagring, post og telekommunikasjoner Bank- og finansieringsvirksomhet, forsikringsvirksomhet, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting Offentlig, sosial og privat tjenesteyting

## Alder

3) Hvordan er aldersspredningen blant kvinnelige høyrepopulistiske velgerne og har dette endret seg over tid? Hvordan er dette sammenlignet med mannlige høyrepopulistiske velgere?

Spørsmålet som er relevant her fra begge ESS-undersøkelsene er: “Hvilket år var du født?”

Denne variabelen er en kontinuerlig variabel i datasettene, og jeg valgte å dele det inn i aldersgrupper for tydeliggjøre forskjellen mellom aldersgruppene bedre. Derfor ble det laget aldersgrupperinger som består av gruppene 18-30, 30-50 og 51+. Det kunne ha vært mulig å

<sup>9</sup> En oversikt over de 97 næringene og deres inndeling kan finnes i appendiks

sette et øvre tak for respondentene som var med i denne undersøkelsen, men jeg var interessert i å ha med flest mulig respondenter i analysen ettersom N-antallet allerede var relativt lavt. Derfor ble det ikke satt et øvre tak for 51+ kategorien. Jeg tror ikke dette kommer til å bidra til bemerkelsesverdig skjevhet i analysen ettersom det var relativt få respondenter over 70 år som var med i undersøkelsen.

## Innvandring

4) Hvordan er sammenhengen mellom kvinners holdning til innvandring og oppslutningen om høyrepopulistiske partier? Har dette endret seg over tid?

Spørsmålet i ESS-undersøkelsen som er relevant å bruke er: *“I hvilken utstrekning synes du at [land] bør la folk med en annen hudfarge eller etnisk tilhørighet enn de fleste i [land] bosette seg her?”*

I tillegg hadde jeg lyst til å teste om jeg kan ta med et spørsmål til i analysen: *“Er det blitt verre eller bedre å bo i [land] på grunn av at folk kommer fra andre land for å bosette seg her?”*

Før man lager et slikt additiv indeks, er det noen kriterier som burde tilfredsstilles, og det bør vurderes om indikatorsettet utgjør en tilfredsstillende operasjonalisering av begrepet. En slik vurdering bør omfatte: indikatorenes substansielle relevans, skalaretningen på indikatorene, behandlingen av enheter uten gyldig skalaverdi og indre konsistens ved for eksempel Cronbachs alfa (Christophersen 2006: 249).

I dette tilfellet vil jeg si at de to spørsmålene har umiddelbar validitet og er relevante for det jeg ønsker å måle, nettopp respondentenes holdning til innvandring fra andre land til det landet de bor i. Skalaretningen på indikatorene i begge variablene er i utgangspunktet ikke like, så jeg snur skalaretningen på den ene variabelen slik at lavere verdi indikerer en mer negativ holdning til innvandring og høyere verdi indikerer en positiv holdning. Indikatorene i begge variablene på en likert-skala. Behandlingen av ugyldige svaralternativer er likt på begge variabler ved at respondenter som ikke avgir svar og som avgir “vet ikke” som svar

regnes som missing verdier på begge. Jeg utfører en reliabilitetsanalyse på variablene for å teste Cronbachs alfa, som kom på 0,469. Ettersom Cronbachs alfa er mindre enn 0,70, kan den indre konsistensen ikke regnes som tilfredsstillende og jeg forkaster dermed det andre spørsmålet, og tar kun med det første spørsmålet som regnes som mer sentralt for analysen (“I hvilken utstrekning synes du at [land] bør la folk med en annen hudfarge eller etnisk tilhørighet enn de fleste i [land] bosette seg her?”)

## Feministisk bevissthet

5) I hvilken grad kan velgere av høyrepopulistiske partier sies å være feministiske og har dette endret seg over tid?

De eneste gangene spørsmål som kan knyttes til feministisk bevissthet ble stilt i ESS-undersøkelsene, var i runde 2 i 2004 og i runde 5 i 2010. Derfor er det disse to undersøkelsene som brukes for å sammenligne kvinnelige høyrepopulistiske velgeres holdning til feminisme over tid. Det er to variabler i ESS-undersøkelsene som er relevante for å måle feministisk bevissthet hvor respondentene ble bedt om å si i hvilken grad de var enige/uenige i følge to påstander: *“En kvinne bør være villig til å redusere lønnet arbeid for familiens skyld”* og *“Når det er knapt med jobber skal menn ha mer rett til en jobb enn kvinner”*.

Igjen vurderes det om det kan lages en additiv indeks. Indikatorene har substansiell relevanse ettersom de måler hvorvidt kvinner bør ha like muligheter. Noe av det sentrale i feminismen er ideen om likebehandling og lik anerkjennelse av mennesker uavhengig av deres kjønn, og derfor kan feministisk bevissthet måles ut ifra hvor stor grad en person samtykker og er bevisst på denne ideen. Skalaretningen på indikatorene er lik og enheter uten gyldig verdi blir behandlet på samme måte. Indre konsistens testes og denne gangen var resultatet av cronbachs alfes på 0,695. Dette regner jeg det som akseptabelt og lager en additiv indeks med de to spørsmålene.

# Kapittel 3: Kvalitativ analyse av partiprogrammene

## 3.0 Generelt om programmene

I denne analysen har jeg sett på Dansk Folkepartis valgprogram fra 1997 og 2009, og Fremskrittspartiets valgprogram fra 1997 og 2013. Felles for både Fremskrittspartiets og Dansk Folkepartis partiprogrammer fra 1997, er at begge programmene er kortere enn programmene fra henholdsvis 2013 og 2009. DFs program fra 1997 er på knappe 33 sider, mens programmet fra 2009 er på 159 sider. I FrP er forskjellen mellom de to programmene noe mindre da programmet fra 1997 er på 59 sider mens programmet fra 2013 er på 86 sider. Generelt kan det også sies at det nyere programmet fra begge partiene er utformet med et mer profesjonelt språk og klarere formuleringer.

En umiddelbar forskjell er at DFs program fra 1997 er partiets første partiprogram noensinne, mens det ikke er FrPs første partiprogram. FrP endret navn i 1977, men beholdt mye av den samme strukturen og medlemmene, som er en vesentlig mindre endring enn Dansk Folkeparti, som splittet fra danske Fremskridtspartiet i 1995 og dannet et nytt parti. Dette kommer tydelig fram ved at partiprogrammet til FrP i 1997 er mer omfattende og detaljert i forhold til programmet til DF fra samme år. Dette blir også kommentert under innledningen til programmet fra 2009 hvor ledergruppen til DF (på daværende tidspunkt bestående av Pia Kjæsgaard, Peter Skaarup og Kristian Thulesen Dahl) påpeker at det første programmet var kortfattet og skrevet i hast i forbindelse med partiets opprettelse i 1995.

En annen forskjell mellom programmene er at DF har et mer tydelig etnisk dansk fokus i sitt partiprogram hvor de skriver mer om “danske barn” og “danske mennesker”, mens FrP dropper gjerne dette og konsekvent bruker et mindre nasjonorientert språk. I motsetning til FrPs program hvor innvandringspørsmålene er samlet under kapittelet om innvandring, er slike spørsmål nevnt under mange ulike temaer i DFs program, for eksempel under utdanning og sosialpolitikk, i tillegg til egne avsnitt om innvandring. Dette gjelder både programmene fra 1997 og fra 2009. Det at FrP i motsetning til DF ikke har med innvandringspørsmål

underveis i hele programmet, men kun har temaet samlet under et kapittel, underbygger oppfatningen mange har om at partiet er mer moderat enn Dansk Folkeparti. For utenom det kan det sies at Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet generelt har nokså lik politikk på mange områder, både i 1997 og 2009/2013, men det er likevel noen forskjeller. De store forskjellene handler i hovedsak om hvilke temaer som taes opp i partiprogrammene. Eksempelvis skriver Dansk Folkeparti mye mer omfattende om familiepolitiikk, mens FrP knapt skriver om det i sitt program.

En interessant forskjell mellom DFs program fra 1997 og 2009, er at i motsetning til i programmet fra 1997 hvor partiet hadde blitt nylig opprettet, kan de i programmet fra 2009 vise til hva de har fått til av resultater ved at de har vært støtteparti til den borgerlige regjeringen. Flere steder i programmet påpekes det hva DF har fått til i dansk politikk, særlig under delene som handler om innvandring. I programmet fra 2013 til FrP hadde partiet ennå ikke vært i regjering, som innebærer at FrP ikke hadde anledning til å gjøre det samme.

### 3.1 Temaer for analysen

Videre har jeg delt innholdet inn i fire temaer som skal belyse min problemstilling og bruker dette til å sammenligne innholdet i programmene. Temaene som jeg ser på i partiprogrammene er 1) partienes holdning til offentlig sektor og privatisering, 2) hva partiene skriver om innvandremiljøene i forhold til likestilling, 3) likestillingspolitikk og 4) arbeidsinnvandring. Det betyr ikke at andre temaer ikke kan være relevant for å se på hvorfor kvinner stemmer mer på høyrepopulistiske partier nå enn de har gjort tidligere, men ut i fra teoriene som ble presentert i første kapittel, er det disse temaene som jeg har identifisert som de mest sentrale for dette formålet i denne oppgaven.

Som tidligere nevnt er partienes holdning til offentlig sektor og privatisering et av de viktige temaene som angår kvinner og kan bidra til å påvirke deres stemmegivning. Det er tydelig sammenheng mellom de som jobber i offentlig sektor og de som stemmer på partier på venstresiden. Ettersom det er en klar overvekt av kvinner i offentlig sektor, antyder det at offentlig ansatte i mindre grad stemmer på høyrepopulistiske partier enn det ansatte i privat sektor gjør.

Partienes syn på innvandring og den tilnærmingen de velger når de snakker om temaet kan ha stor innvirkning på kvinners forhold til partiene. I nyere tid har enkelte høyrepopulistiske partier begynt å rette fokus mot kvinnefiendtlige elementer i islam og begrunner sin innvandrings skepsis med dette. Det er nærliggende å tro at denne argumentasjonen appellerer til kvinner i relativ stor grad. Derfor er det relevant å se i hvilken grad partiene har rettet fokus på dette i de nyere programmene og på hvilken måte de omtaler innvandring som tema. Felles for begge partiene er at de begge er sterkt kritiske til økt innvandring og ønsker å stanse tilstrømningen av innvandrere fra ikke-vestlige land, og også å reversere effekten innvandring har hatt i sine respektive land. Det jeg er ute etter å finne i partiprogrammene, er om partiene har endret politikk eller sin programprofil når det gjelder dette temaet, for eksempel hvilke saker de har med og omfanget av dette.

Likestilling som tema har vist seg å være viktigere for kvinner når det gjelder hvilket parti de stemmer på enn det er for menn. Kvinner bryr seg i større grad om feminisme og om feministiske spørsmål enn menn, og det er nærliggende å tro at alle velgere uavhengig av kjønn og bakgrunn vil være interessert i saker som angår dem personlig. Ulike temaer som har vært nevnt som viktige likestillingssaker for kvinner når de skal velge parti er familierpolitikk, barnehagepolitikk, saker som omhandler blant annet abort og kjønnskvoltering. Derfor ser jeg på hva partiene har skrevet om dette og hvilke saker som de prioriterer når det gjelder dette temaet for å se om deres politiske prioriteringer har endret seg fra partiprogrammet fra 1997 til det nyeste partiprogrammet.

Arbeidsinnvandring har tradisjonelt vært en av de viktigste grunnene til at høyrepopulistiske partier fikk en reell økning av velgere i Vest-Europa på 90-tallet. Flertallet av økonomiske migranter til Europa har vært menn og en stor andel av de er å finne i ufaglærte jobber som tradisjonelt har vært mannsdominert. Lavere utdannede og arbeiderklassens menn har tidligere vært i konkurranse med innvandrere i mye større grad enn kvinner er, som har vært en av de store forklaringsfaktorene til hvorfor menn stemte på høyrepopulistiske partier i større grad enn kvinner. Men i nyere tid ser man at en stor andel av økonomiske migranter også er kvinner som arbeider i serviceindustrien. Der hvor arbeidsinnvandring tidligere i



hovedsak truet menn, ser man at dette har utviklet seg til å bli en trussel for kvinner i serviceindustrien også. Derfor ønsker jeg å se på hva partiene mener om arbeidsinnvandring og om de har endret politikk og programprofil med tiden.

## Organiseringen av analysen

Ettersom oppgavens underproblemstilling 1 (“I hvilken grad og på hvilken måte har de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark endret politisk profil over tid?”) er ute etter å finne ut av hvordan partiene har endret profil, er det naturlig å organisere analysen etter partiene og se på hva de skriver om de fire ulike temaene over tid for å se i hvilken grad de har endret standpunkt eller måten de omtaler sakene. Det kan tenkes at det er enkelte områder hvor partiene ikke har endret mening i tilstrekkelig stor grad, men måten de nevner saken eller ordlegger seg om et forslag kan ha betydning for hvordan partiet ansees av velgerne eller blir fremstilt i media. Med hensyn til oversikt og for at det skal bli lettest mulig å sammenligne både innad i partiene mellom de ulike programmene og på tvers av partiene, har jeg valgt å analysere innholdet tema for tema under begge partiene. Risikoen ved dette er at det kan fort føre til at det oppleves som noe repetitivt, men jeg velger likevel å gjøre det slik av hensyn til oversikt og transparens.

## 3.2 Fremskrittspartiet

### Offentlig vs. privat sektor

FrPs partiprogram fra 1997 skriver relativt lite om offentlig sektor og privatisering, men de påpeker tydelig i programmet at de ikke ønsker at det offentlige skal ta for seg oppgaver som private aktører (enkeltpersoner, bedrifter eller organisasjoner) kan løse på en like god eller bedre måte<sup>10</sup>. De nevner også viktigheten av at offentlige institusjoner blir konkurransutsatt<sup>11</sup>. Resten av tilfellene hvor privatisering av offentlig sektor eller bruk av private tjenester blir nevnt, er mer spredt under ulike temaer. Under kapittelet om helsevesen nevner partiet blant annet at de ønsker et helsevesen som blir betalt av Folketrygden og at pasienter skal få behandling på det sykehuset eller institusjonen som pasienten selv ønsker,

---

<sup>10</sup> Fremskrittspartiets prinsippprogram 1997 under “Maktfordeling”

<sup>11</sup> Fremskrittspartiets prinsippprogram 1997 under “Finansiering og organisering av det institusjonsbaserte helsevesen”

uavhengig om det skulle være offentlig eller privat drevet. Også under delen om transportpolitikk nevner FrP at de ønsker å skape et sunt og rettferdig konkurranseforhold i Norge gjennom privatisering av alle ledd og alle deler av samferdselsnettet<sup>12</sup>.

I FrPs partiprogram fra 2013 brukes ordet “privatisering” i liten grad og virker å være erstattet i stor grad med “modernisering”<sup>13</sup>, og de legger vekt på at de ønsker en modernisering av offentlig sektor. Der partiet tidligere har lagt vekt på konkurranseutsetting av offentlig virksomhet, skriver partiet i sitt program fra 2013 at de stiller krav til effektivisering av offentlig sektor. I tillegg gis det større rom for bruk av ideelle organisasjoner. Samtidig viser partiet at de er tydelig skeptisk til offentlig sektor. De skriver blant annet at de ønsker å holde veksten i offentlig sektor lavere enn veksten i privat sektor, ettersom en for stor offentlig sektor vil trenge så stor finansiering fra den private sektoren at det vil føre til en hemming av verdiskapning. Partiet argumenterer for å “slanke” og effektivisere offentlig sektor for å kunne gi innbyggere bedre tjenester<sup>14</sup>.

## Innvandring

I Fremskrittspartiets prinsippprogram fra 1997 omtaler de innvandring i nokså generelle termer. De vier relativt mye plass til temaet i programmet, men fokuset ligger i stor grad på asylinnvandring. Blant annet skriver partiet at det er grunn til å frykte at en like stor tilstrømming av asylsøkere til Norge som [daværende] dagens nivå vil føre til alvorlige motsetninger mellom folkegrupper i Norge<sup>15</sup>. Partiet nevner ikke i programmet fra 1997 noe spesifikt om likestilling i forhold til innvandring eller kvinnesynet i ikke-vestlige miljøer. Ei heller utbroderer de hvilke motsetninger det er snakk om i programmet, men de nevner kun generelt at det er motsetninger mellom innvandrer kulturer og norsk kultur.

I FrPs partiprogram fra 2013 skriver partiet mer eksplisitt om dette temaet. Det er mye generell innvandringskritikk i programmet og partiet skriver flere steder at de ønsker å

---

<sup>12</sup> Fremskrittspartiets prinsippprogram 1997 under “Veinettet”

<sup>13</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Modernisering av offentlig sektor”

<sup>14</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Finanspolitikk og pengepolitikk”

<sup>15</sup> Fremskrittspartiets prinsippprogram 1997 under “Innvandring av asylsøkere”

begrense ikke-vestlig innvandring<sup>16</sup>. Dette er både av hensyn til det norske samfunnet og også fordi partiet ikke anser det som en ideell løsning for de menneskene som er på flukt fra sitt eget land. Eksempelvis ønsker partiet heller å hjelpe mennesker i nød i sine nærområder og bidra til å bedre situasjonen i deres hjemland slik at flukt ikke oppleves som det eneste alternativet. Generelt gjøres det konsekvent forskjell på EØS(vestlige)-innvandrere og ikke-vestlige innvandrere ved at partiet åpner for at personer fra EØS og enkelte andre land kan gis unntak fra skjerpede krav til familieinnvandring<sup>17</sup>. Også i 2013-programmet har partiet tatt med nøyaktig den samme formuleringen om motsetningsforhold mellom innvandrere og norsk kultur som de hadde tatt med i programmet fra 1997. Et relativt nytt aspekt i 2013-programmet er at partiet har større fokus på hvordan enkelte innvandreres udåder kan påvirke resten av innvandrerne i Norge negativt. Blant annet under delen om kriminalitet påpeker partiet at kriminalitet som utøves av utlendinger gir andre lovlidige innvandrere et dårlig renommé. Dette kan bidra til at partiet virker mer sympatisk overfor sitt publikum samtidig som de peker på at det er utfordringer knyttet til innvandring.

I programmet fra 2013 har FrP med følgende punkt *“FrP mener at hijab, niqab og burka er kvinneundertrykkende plagg. Disse skal derfor ikke brukes i grunnskolen”*<sup>18</sup>. Denne problemstillingen nevnes overhode ikke i programmet fra 1997. Det er et nytt innslag i innvandringsdebatten og stemmer overens med teorien om at høyrepopulistiske partier generelt har hatt økt fokus på kvinneundertrykkelse i islam og bruker det i større grad i sin kritikk mot islam og innvandring.

## Likestilling

*“Velferdsstaten har i stor grad tiltatt seg familiens tradisjonelle oppgaver, og har dermed svekket familiens betydning i samfunnet. Fremskrittspartiet vil advare mot en slik utvikling,*

---

<sup>16</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Integrering”, “Familiegjenforening”, “Arbeidsinnvandring” og “Asylsøkere”.

<sup>17</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Familiegjenforening”

<sup>18</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Utdanning”

*og ønsker å styrke familiens stilling i samfunnet. Fremskrittspartiet vil spesielt advare mot at familiens oppdragerfunksjoner veltes over på Staten”<sup>19</sup>*

FrP program fra 1997 har et lite kapittel om likestilling hvor de konstaterer at likestilling ikke er en offentlig oppgave, og skriver blant annet at forholdet mellom kjønn, grupperinger og enkeltmennesker derfor bør tilpasse seg naturlig uten innblanding fra offentlige organer, både når det gjelder arbeidsliv og privatliv. Partiet skriver at de ikke anser det som en statlig oppgave å utjevne lønnsforskjeller i arbeidsmarkedet og at de ikke ønsker noen form for kjønnskvoltering fra det offentliges side<sup>20</sup>. Videre i samme program står det at partiet ønsker å innføre ektefelledelt beskatning og begrunner det med at de ønsker at den hjemmearbeidende ektefelles innsats skal likestilles skatte og trygdemessig med den utearbeidende ektefelles innsats. Dette punktet står under likestillingskapittelet og jeg antar at det er meningen at dette er tenkt å ha en likestillingseffekt i retning av at hjemmeværende mødre også skal ha rett på den samme pensjonen som mannen sin. Det er en utfordring at det er en god del kvinner som er minstepensjonister ettersom de var hjemmeværende mødre mens mannen deres var i heltidsjobb. En klar utfordring med dette forslaget er at det i prinsippet bidrar det til å gjøre det lettere for kvinner å være hjemme med barna i stedet for å gi dem insentiv til å komme ut i arbeidslivet. Selv om forslaget er formulert kjønnsnøytralt, er det likevel i hovedsak kvinner som velger å være hjemme med barn framfor menn når det valget er fritt.

I programmet fra 1997, under kapittelet om likestilling, foreslår FrP også å oppheve Likestillingsloven og ordningen med Likestillingsombud, og konstanterer videre at familiens betydning i samfunnet har blitt svekket som en konsekvens av at velferdsstaten i for stor grad har tiltatt seg oppgaver som tradisjonelt har tilhørt familien. Partiet advarer mot en slik utvikling hvor staten overtar familiens oppdragerfunksjon og hevder at de ønsker å styrke familiens stilling i samfunnet. Partiet argumenterer med at familiens muligheter til å ha en stabil omsorgs- og oppdragerfunksjon har blitt vesentlig svekket på grunn av økte leveomkostninger og et økt press fra samfunnet om yrkesaktivitet for begge foreldre. Partiet mener at den stabile rammen rundt familiens oppdrager- og omsorgsfunksjoner har blitt

---

<sup>19</sup> Fremskrittspartiets prinsippprogram 1997 under “Familien”

<sup>20</sup> Fremskrittspartiets prinsippprogram 1997 under “Likestilling

svekket ettersom skattetrykket i samfunnet og de generelle leveomkostningene har ført til at flere har valgt å gå ut i lønnet arbeid, altså inneforstått at flere kvinner har blitt nødt til å gå ut i arbeid framfor å være hjemme for å ta vare på barna. Derfor ønsker partiet å gjøre det mulig å velge å være hjemme med barna uten at det skal gå ut over familiens økonomi og fremtidige pensjonsforhold<sup>21</sup>. Inntrykket av disse forslagene og meningene som står nedfelt i programmet fra 1997 er at partiet gir et signal om at det er uheldig at begge foreldre er nødt til å arbeide, og gjør det lettere for mor å være hjemme med barna. Under barnehager ønsker partiet å fjerne subsidiene til barnehagene og overføre beløpet i sin helhet til barnetrygden, som i mange tilfeller gjøre det vanskeligere for kvinner å komme ut i arbeidslivet etter å ha fått barn.

I FrPs program fra 2013 har partiet endret sin holdning til barnehager og det virker som partiet støtter opp under offentlig støtte til barnehagedrift i mye større grad enn før<sup>22</sup>. Partiet nevner blant annet at de ønsker at familier burde selv ha muligheten og friheten til å organisere sin hverdag ut fra den enkelte families behov, og prioriterer derfor valgfrihet til familier ved å tilby et større mangfold av fleksible og alternative barnehager. I tillegg til det skriver partiet at de ønsker å lovfeste retten til barnehageplass fra barnet er ett år, uavhengig av når på året barnet er født. Det er et større fokus på viktigheten av barnehage, og i motsetning til i det tidligere programmet fra 1997, ønsker de i 2013-programmet å lovfeste retten til barnehage allerede fra tidlig alder. Barnehage sees på som en rettighet som barn burde ha i stedet for en mulighet på lik linje med andre tiltak som for eksempel at mor er hjemme med barn.

I tillegg til familiepolitikk er det ett punkt til hvor partiet fremmer likestilling direkte, i tillegg til punktet om hijab, niqab og burka i skolen. Partiet har et punkt hvor de skriver at de tar sterk avstand fra ekteskap som inngås under tvang<sup>23</sup>. Dette kan på mange måter virke selvinnslysende at et norsk parti mener, men samtidig viser det hva partiet prioriter å ha med i sitt program. Dette punktet er nytt og det var ikke noe som de hadde fokus på i 1993, og det

---

<sup>21</sup> Fremskrittspartiets prinsippprogram 1997 under “Økonomisk fundament” i “Familie og barn”

<sup>22</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Familiepolitikk”

<sup>23</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Familiepolitikk”

kan argumenteres for at det er et forslag som fremmer likestilling. Det er i hovedsak kvinner som blir tvangsgiftet bort til menn fra ikke-vestlige land. Det at FrP har dette med i sitt program nå i motsetning til i programmet fra 1997 kan tyde på at partiet har hatt økt fokus på denne problemstillingen.

## Arbeidsinnvandring

Noe av utfordringen når det gjelder arbeidsinnvandring som tema er at det ofte blir flettet inn med generell innvandring eller innvandrere som er arbeidsledige, så det er lite som står i de ulike programmene som omhandler arbeidsinnvandring spesifikt. Det eneste som står om arbeidsinnvandring i Fremskrittspartiets partiprogram fra 1997 er å finne under delen om arbeidsmarkedet hvor partiet skrev at Norge ikke vil ha behov for innvandring fra land utenfor EØS, ettersom det i davarende tidspunkt var stor arbeidsledighet i EØS-området og partiet så det som sannsynlig at den arbeidsledigheten ville vare i lang tid fremover. Derfor ønsket Fremskrittspartiet i programmet fra 1997 at reglene om innvandringsstopp skal håndheves strengt slik at personer fra land utenfor EØS-området bare skal gis midlertidig arbeidstillatelse dersom de har spesielle kvalifikasjoner som det er mangel på i Norge.

Også det som står i partiprogrammet til FrP fra 2013 er preget av EØS-samarbeidet. Der det blant annet står at partiet mener at Norge i utgangspunkt bør dekke sitt behov for arbeidskraft innen egen befolkning ved å lage ordninger som stimulerer folks vilje til å arbeide, for eksempel ved å sette ned skattetrykket og få flere trygdede ut i arbeid<sup>24</sup>. Dersom det finnes behov for arbeidskraft utover dette, mener FrP at det kan i stor grad dekkes gjennom arbeidskraft fra EØS- området. Dersom det hentes arbeidskraft utenfor EØS-området, bør primært være basert på tidsavgrensede kontrakter. Partiet virker å være generelt skeptisk til arbeidsinnvandring, men i den grad arbeidsinnvandring tillates så er det mer ønskelig med innvandring fra EØS-landene enn ikke EØS-landene. Men det sies ikke noe spesifikt om hvorfor dette ønskes. Derfor blir det kun ren spekulasjon om partiet foretrekker arbeidsinnvandring fra EØS-land ettersom det er land som ligner mer på Norge enn ikke-vestlige/europeiske land, eller om partiet foretrekker dette fordi arbeidsinnvandring allerede er etablert praksis innad i EØS.

---

<sup>24</sup> Fremskrittspartiets handlingsprogram 2013 under “Arbeidsinnvandring”

## Oppsummering av endringer i Fremskrittspartiets program

Når det gjelder holdning til offentlig sektor og privatisering er det tydelig at FrP har endret sin programprofil. Partiet er fremdeles tilhenger av privatisering og viser flere steder i programmet fra 2013 at de er skeptiske til en for stor offentlig sektor, men de ordlegger seg mer forsiktig når det gjelder privatisering. Partiet bruker begrepene “modernisering” og “effektivisering” i større grad i stedet for “privatisering” og “konkurranseutsetting” for å beskrive tiltak som i realiteten innebærer å privatisere offentlige oppgaver. I tillegg er det økt fokus på rollen ideelle organisasjoner kan spille og oppfordrer til at ideelle organisasjoner også i større grad kan erstatte kommunale og statlige aktører. Ettersom kvinner i større grad arbeider i offentlig sektor enn menn og stemmer mer på partier som ønsker en større offentlig sektor, kan denne endringen i profil bidra til at partiet appellerer mer til kvinner nå enn det har gjort tidligere.

Angående likestilling når det gjelder innvandring som tema, har Fremskrittspartiet gått fra å ikke nevne noen likestillingssaker knyttet til innvandring i programmet fra 1997 til å ha en mye mer nyansert innvandringspolitikk i programmet fra 2013. Partiet nevner utfordringen med hijab, niqab og burka i skolen og argumenterer for at de anser det som kvinneundertrykkende. Denne utfordringen ble ikke tatt med i programmet fra 1997, noe som viser at partiet har mer fokus på kvinneundertrykkelse i enkelte innvandrer miljøer nå enn de hadde tidligere, men samtidig er det ikke til å skjule at det ene punktet om hodeplagg i skolevesenet er en relativt liten del av et nokså omfattende handlingsprogram, og det virker ikke som det er et tema som partiet har stort fokus på. Derfor kan det diskuteres hvorvidt dette kan ha bidratt til den økte kvinnelige oppslutningen rundt partiet i nyere tid. Det kan tenkes at partiet har hatt mer fokus på denne tematikken i medier og fått oppmerksomhet på det, men sett rent ut fra partiprogrammet virker det som det har relativt liten betydning.

Fremskrittspartiet har med et kapittel om likestilling i både programmet fra 1997 og programmet fra 2013, men de fokuserer på ulike ting. Dette er et av områdene hvor partiet har endret politikken sin mye og det er mulig å spore reelle endringer i både holdning og faktisk politikk. I programmet fra 1997 påpeker partiet at likestilling ikke er en statlig

oppgave og det er mer fokus på hvordan staten kan tilrettelegge for at én av foreldrene (i hovedsak mor) kan være hjemme med barna når de er yngre enn skolealder. Som en konsekvens av det, ønsket partiet for eksempel å fjerne subsidiene til barnehager og heller øke barnetrygden. Men i programmet fra 2013 har partiet mye større fokus på at barnehager skal være et reelt tilbud for foreldre og ønsker å lovfeste retten til barnehage fra og med barnet er ett år. I tillegg er det mer fokus på andre likestillingstema som tvangsekteskap. Denne endringen i likestillingspolitikken til partiet er klart i kvinnelige velgeres favør. Man så tidligere at kvinner i større grad støttet opp om partier som fremmet denne type politiske forslag som gjorde det enklere for dem å gå ut i arbeidslivet. Barnehager er et slikt tiltak og som har stor betydning for arbeidende kvinner i Norge. Derfor kan det tenkes at denne endringen i retning av mer kvinnevennlig likestillings- og familiepolitikk har bidratt til at FrP framstår som mer attraktivt for kvinnelige velgere, særlig ettersom andelen yrkesaktive kvinner har steget betydelig over årene og dette er et moment som er viktig for stadig flere kvinner.

Når det gjelder arbeidsinnvandring skriver FrP litt mer omfattende om temaet i programmet fra 2013 enn programmet fra 1997, men her har politikken ikke endret seg så mye. Der det forekommer endringer, er det mindre detaljer av liten betydning. Partiet ønsker fremdeles å begrense innvandring, også arbeidsinnvandring og dersom arbeidsinnvandring er nødvendig, ønsker partiet å begrense det til innvandring fra EØS-land. Som tidligere nevnt i første kapittel i denne oppgaven, har arbeidsinnvandring tidligere vært et stort tema for særlig menn, hvor økt arbeidsinnvandring og globalisering har ført til at en relativt høy andel menn mistet arbeidsplassen sin. Som en konsekvens av det, stemte mange menn på høyrepopulistiske partier som en reaksjon på sin misnøye. I nyere tid har det blitt argumentert for at arbeidsinnvandring og denne formen for globalisering også i stor grad omfatter kvinner ettersom det ikke bare gjelder tradisjonelt mannsdominerte sektorer som industrisektoren og kroppsarbeidere, men også mer kvinnedominerte yrker som serviceindustrien. Men hva gjelder FrPs holdning til arbeidsinnvandring, har partiet ikke endret standpunkt og er fremdeles motstandere av økt arbeidsinnvandring. Ut ifra dette kan det derfor sies at partiet ikke har endret sin programprofil når det gjelder arbeidsinnvandring. Her kan det derimot



være interessant å heller se på etterspørselssiden og undersøke om det er en signifikant sammenheng mellom partiets kvinnelige velgere og servicearbeidere.

### 3.3 Dansk Folkeparti

#### Offentlig vs. privat sektor

I DFs partiprogram fra 1997 skriver partiet gjennomgående om at de ønsker økt privatisering i ulike områder i samfunnet, for eksempel i transport- og trafikksektoren, hvor de skriver at de ønsker størst mulig grad av privatisering. Også innen andre områder viser de et ønske om å åpne opp for mer privatisering. Eksempelvis skriver partiet at de ønsker at det offentlige skal spesifisere krav til ulike tjenester til sine innbyggere, men private aktører kan med fordel stå for driften av ulike tjenester, som for eksempel institusjonene<sup>25</sup>. De argumenterer for det med at det må kuttes i offentlige budsjetter for å kunne redusere det høye skatte- og avgiftstrykket, og for å oppnå dette ønsker de å privatisere og outsource en rekke oppgaver. Partiet skriver at de “vender sig på det kraftigste imod kommunal produktion”<sup>26</sup> og påpeker også viktigheten av offentlig konkurranse. De skriver blant annet at det alltid må vurderes om kommunale oppgaver kan settes ut på anbud, og at det offentlige skal holde så lav profil som overhode mulig og la det private initiativ råde der det er lønnsomt.

I DFs partiprogram fra 2009 skriver partiet mye mer om offentlig sektor i et positivt lys enn i programmet fra 1997. De skriver generelt positivt om offentlig sektor og hvordan de ønsker at det skal være en attraktiv arbeidsplass. Partiet ønsker blant annet at det må være attraktivt, spennende og stimulerende å jobbe i det offentlige, og at det offentlige må være en effektiv og attraktiv arbeidsplass for fremtidens unge mennesker. For leseren virker det som de ønsker å bygge opp under offentlig sektor ved å utbygge den, noe som ikke medfører en direkte trussel til folk som jobber i offentlig sektor men heller en påplussning til offentlig sektor. I tillegg til dette skryter partiet av hvordan de har vært medvirkende til å forbedre den offentlige sektor, hvor de skriver at siden regjeringsskiftet i 2001 har Dansk Folkeparti bidratt til å oppruste offentlig sektor, for eksempel gjennom forbedringer i helsevesenet og

---

<sup>25</sup> Dansk Folkepartis priciprogram 1997 under “De offentlige udgifter”

<sup>26</sup> Dansk Folkepartis priciprogram 1997 under “Kommunalpolitik”

eldreomsorgen og en opprusting av rettsvesenet gjennom tilførsel av ekstra ressurser til politiet og flere fengselsplasser. De viser også at de er mer skeptiske til privatisering og å legge offentlige oppgaver på anbud enn tidligere ved å påpeke at de ser med skepsis på resultatene av konkurranseutsetting: *“Dansk Folkeparti ser med skepsis på resultaterne af udliciteringen af ældreplejen.”*<sup>27</sup>

## Innvandring

I likhet med FrPs program fra samme år, skriver Dansk Folkeparti i sitt partiprogram fra 1997 generelt svært lite om innvandring med fokus på likestilling og ikke-vestlige kulturers syn på kvinner. Men det er ett tilfelle hvor de går inn på temaet hvor de skriver om omskjæring av jenter. Partiet påpeker at omskjæring av jenter er forbudt ved dansk lov, og at utenlandske statsborgere bosatt i Danmark som reiser utenlands for å utføre omskjæring på jenter må straffes og utvises på livstid når vedkommende er tilbake i Danmark. Dersom dansk statsborgerskap allerede er innvilget, skriver partiet at dette skal fratras personen. Ut fra det som står i programmet er det innforstått at dette er en praksis som skjer i ikke-vestlige kulturer og partiet foreslår at mennesker som gjør dette skal enten returneres til sitt hjemland eller fratras dansk statsborgerskap for så å returneres. Sanksjoner for etnisk danske nevnes ikke, noe som må tolkes dithen at partiet ser for seg at det er kun noe som skjer i innvandremiljøer. Utover det er det interessant at i programmet fra 1997 påpeker DF at integrering ikke er et poeng i seg selv, og synes ikke til å prioritere det slik det gjøres i programmet fra 2009. De skriver blant annet, *“Disse flygtninge skal ikke forsøges integreret i det danske samfund, men derimod hjemsendes, så snart forholdene i deres hjemlande gør det forsvarligt”*<sup>28</sup>. I programmet fra 2009 legges det mye mer vekt på viktigheten av integrering og det påpekes blant annet viktigheten av at familier med annen etnisk bakgrunn skal delta aktivt i integrasjon og at de i hovedsak skal benytte seg av dansk som språk hjemme i disse familiene.

---

<sup>27</sup> Dansk Folkepartis arbejdsprogram 2009 under “Udlicitering”

<sup>28</sup> Dansk Folkepartis principprogram 1997 under “Utlændinge og indfødsretten”

I 2009-programmet har DF viet mye mer plass til temaet om innvandring og kvinnesyn og partiet nevner kvinneundertrykkelse i innvandrer miljøer allerede i innledningskapittelet, hvor partiet skriver at analfabetisme og kvinneundertrykkelse har blitt en del av den danske hverdag grunnet det høye innvandringstallet og tar tydelig avstand fra innvandringskulturen. Partiet skriver at den massive innvandringen fra land som er fjernt fra den danske og europeiske kultur og levemåte siden 1983 har stått for en betydelig og stadig voksende gruppe av muslimer som ikke ønsker å bli integrert i Danmark, og at *“fanatiske muslimske imamers indædte kamp for at forhindre deres unge trosfæller i at vælge den danske frihed udgør et større og større problem for Danmark”*<sup>29</sup>. Partiet har helt klart valgt ut islam som motstander i dette programmet og at det har vist seg å være spesielt vanskelig å integrere flyktninger og innvandrere med muslimsk bakgrunn. Videre advarer de mot islam ved å hevde at det er ikke noe samfunn i verden der den fredelige integrering av muslimer i en annen kultur har vært mulig, og at det derfor er uansvarlig å påføre Danmark en slik kulturkollisjon som sannsynligvis vil føre til svært alvorlige konsekvenser. Det nevnes også hvordan økt innvandring har ført til blant annet menneskesmugling over grensene og handel med prostituerte kvinner.

Generelt skriver Dansk Folkeparti i programmet fra 2009 mer om likestilling enn de har gjort tidligere, ofte knyttet til andre kulturer eller innvandring, og det er gjennomgående i de ulike temaene i programmet. Blant annet under et avsnitt om hvorvidt Tyrkia burde få bli medlem av EU eller ikke, skriver partiet om hvordan de anser kvinneundertrykkelse som et utbredt problem i Tyrkia og at det er uakseptabelt at mange kvinner utsettes for vold i nære relasjoner grunnet religiøse og kulturelle normer. Under viktigheten av likestilling i det danske samfunnet nevner partiet at likestilling er et prinsipp som det aldri må rokkes ved, heller ikke under innflytelse av fundamentalistiske religiøse krefter i samfunnet som forsøker å reversere hundre år med likestillingsarbeid. De kritiserer islam for å ha ført med seg mer føydale familiemønstre som ikke stemmer overens med det danske synet på kjønnsroller og likestilling. Dansk Folkeparti fokuserer også eksplisitt på æresdrap og lignende situasjoner knyttet til dette ved å skrive om at det er stadig flere utenlandske kvinner som oppsøker danske krisesentre for kvinner på grunn av at mange innvandrere praktiserer et gammeldags

---

<sup>29</sup> Dansk Folkepartis arbeidsprogram 2009 under “Truslerne mod folkestyret og friheden”

kvinnesyn som har medført at kvinner blir mishandlet av familiemedlemmer og i ekstreme tilfeller blir ofre for æresdrap. Videre påpekes det av partiet at det også er et offentlig ansvar å gjøre noe med utfordringen, og at det fra kommunalt hold bør gjøres en ekstra innsats for å få alle kvinner ut i samfunnslivet.

## Likestilling

I Dansk Folkepartis program fra 1997 blir likestilling såvidt nevnt. Ikke utradisjonelt for partiprogrammer fra 1990-tallet, nevnes det flere steder at familien er kjernen i samfunnet. Når det gjelder abort ønsker ikke partiet å forby det eller innskrenke friheten til selvbestemt abort, men de uttrykker likevel sin bekymring for temaet. Partiet skriver at de ønsker å begrense antallet aborter mest mulig og at tjue tusen aborter i året i Danmark tyder på at abort i stor grad brukes som en form for prevensjon som aldri var hensikten med innføringen av selvbestemt abort<sup>30</sup>. Videre skriver de at de ønsker å gjøre det å kunne adoptere bort et barn mer tilgjengelig og gjennom det bidra til at det blir et reell alternativ til å ta abort. Partiet skriver at de er villig til, dersom det er nødvendig, å økonomisk hjelpe den bortadopterende kvinnen gjennom svangerskapet og økonomisk sikre henne gjennom en fødselspermisjon. Barnehagepolitikk nevnes ikke i programmet fra 1997, men angående barnepass står det at Dansk Folkeparti anser det som viktig at foreldrene har mest mulig tid til å passe barna sine mens de er små. Derfor går partiet blant annet inn for fødselspermisjon som prinsipp. Kjønnskvotering blir heller ikke nevnt i programmet.

I Dansk Folkepartis program fra 2013 er det et eget kapittel om likestilling, i motsetning til i programmet fra 1997, og i motsetning til FrP som hadde et knapt avsnitt om likestilling, har DF viet tre sider til likestillings spørsmål. I likestillingskapittelet tar de ikke bare opp kjønnslikestilling, men de skriver også om LGBTQ+ miljøet og fordømmer hatkriminalitet mot disse gruppene. Her nevner de blant annet at de støtter kvinner som ønsker å være i arbeid, noe de ikke gjorde tidligere. Partiet skriver at de arbeider for vedlikehold og utvikling av en felles fødselspermisjonspott for begge foreldrene som kan føre til mer likestilling mellom menn og kvinner, og til bedre karrieremuligheter for kvinner i det danske samfunnet. De nevner også at til tross for at de mener at det er reell likestilling mellom kjønnene i

---

<sup>30</sup> Dansk Folkepartis principprogram 1997 under "Familien og barnene"

Danmark, er det fortsatt noen betydelige utfordringer når det kommer til likelønn, karrieremuligheter for kvinner, fødselspermisjon for menn og en grunnleggende holdningsendring når det gjelder fordelingen av husarbeidet mellom menn og kvinner<sup>31</sup>. Dette er noe nytt som de har fokus på. Partiet nevnte ikke disse likestillingsutfordringene i programmet fra 1997. Eksempelvis ble ikke kvinners arbeidsutsikter nevnt overhode, mens i programmet fra 2009 tar partiet opp problemstillinger som likelønn, kvinners mulighet til å komme ut i arbeid, fordeling av foreldrepermisjon mellom mødre og fedre, og til og med likestilling når det gjelder fordeling av husarbeid. Dette viser at partiet har et klart større fokus på likestilling nå enn før og de tar opp en rekke temaer som ikke ble nevnt tidligere.

Likevel er de i mot positiv særbehandling (kjønnskvoltering) i arbeidsmarkedet på lik linje med FrP. Om viktigheten av likestilling skriver de i programmet at full likestilling for kvinner i det danske samfunn og næringsliv er den beste garantien for et vellykket og komplett lokalsamfunn. I likestillingskapittelet vier de også relativt stor plass til å skrive om likestilling i innvandrermiljøer, blant annet at det i de siste årene har skjedd en voldsom økning i illegal innvandring og organisert menneskesmugling. Videre skriver de at prostitusjon av kvinner utgjør en skremmende stor andel av utnyttelsen av mennesker fra den tredje verden og fra Øst-europa og at partiet derfor vil arbeide for strengere straffer for hallikvirksomhet og prostitusjon.

## Arbeidsinnvandring

I Dansk Folkepartis program fra 1997 står det ingenting spesifikt om arbeidsinnvandring, men allerede tidlig i partiprogrammet tas innvandringstemaet opp og partiet motsetter seg det multikulturelle samfunnet og viser sitt kritiske standpunkt til innvandring. Partiet skriver blant annet at Danmark ikke er og aldri har vært et “innvanderland”, og DF motsetter seg at Danmark utvikler seg til å bli et multietnisk samfunn<sup>32</sup>. Danmark er først og fremst danskernes land. I tillegg til det skriver de at de anser den nåværende masseinnvandringen som en trussel mot Danmarks eksistens som en fredelig velferdsstat.

---

<sup>31</sup> Dansk Folkepartis arbeidsprogram 2009 under “Ligestillingspolitikk”

<sup>32</sup> Dansk Folkepartis principprogram 1997 under “Utlændinge og indfødsretten”

Arbeidsinnvandring som tema blir beskrevet i litt større detalj i DFs partiprogram fra 2009. Et av underkapittelene i kapittelet om arbeidsmarkedspolitik heter “Brug for alle – mangel på arbejdskraft”, og partiet påpeker at det er mangel på arbeidskraft og at Danmark har gått fra en periode på over 30 år som var preget av høy arbeidsledighet til den nåværende situasjonen som kjennetegnes av at det er mangel på arbeidskraft, og det er implisert at dette er en situasjon som kommer til å vare i fremtiden også. Partiet skriver at det har i de senere årene vært eksempler på at gode stillinger ikke har kunnet besettes av dansk arbeidskraft og at selv det danske postvesenet har måttet rekruttere utenlandsk arbeidskraft. Dette anser de som uakseptabelt ettersom det finnes en stor gruppe mennesker som er registrert som arbeidsledige i landet, en gruppe der innvandrere fra land i den tredje verden er sterkt overrepresentert. Partiet understreker at det er uholdbart at det skal importeres utenlandsk arbeidskraft når Danmark har arbeidsledige innvandrere som mottar støtte fra det danske samfunnet uten å bidra til fellesskapet.

I programmet fra 2009 har Dansk Folkeparti også et underkapittel om import av arbeidskraft hvor de skriver at partiet anser det som problematisk å importere høyt utdannet arbeidskraft fra fattige land som har bruk for mennesker med høyere utdanning i landets utviklingsprosess, men hvor landet ikke kan konkurrere med Danmark når det gjelder lønnsnivået i landet. Her har partiet mer fokus på at det er “uetisk” ovenfor land i den tredje verden at rike land som Danmark henter dyktig arbeidskraft derfra, i stedet for hva slags konsekvenser det vil ha for Danmark.

I tillegg til det understreker partiet sitt standpunkt til utenlandsk ufaglært arbeidskraft med at det er innlysende at innvandring av ufaglært arbeidskraft ikke løser, men heller øker, det samlede forsørgelses- og finansieringsproblemet for fremtidens velferdsstat.

## **Oppsummering av endringer i Dansk Folkepartis program**

Når det gjelder Dansk Folkepartis holdning til privatisering, kan man se at det har skjedd en endring i både hvordan partiet beskriver temaet og også i deres politiske prioriteringer. Partiet har gått fra å ønske mer privatisering av offentlige tjenester og gi eksempler på områder hvor de kan tenke seg mer av det i 1997, til å bli mye mer skeptiske til det. Det som står i

programmet fra 2009 om privatisering er et langt skritt vekk fra det som sto i 1997 hvor partiet skrev at de vender seg på det kraftigste mot kommunal produksjon av tjenester. I stedet viser partiet i programmet fra 2009 at de ønsker å gjøre offentlig sektor til en mer attraktiv arbeidsplass. I tillegg til dette, påpeker de negative konsekvenser som privatisering har ført til, for eksempel i eldreomsorgen, og advarer mot dette i fremtiden. Det kan tenkes at denne relativt drastiske endringen har bidratt til å gjøre partiet mer populært overfor kvinnelige velgere. Ut i fra det man vet om koblingen mellom kjønn og det å være ansatt i offentlig sektor, er det sannsynlig at kvinner som er overrepresentert blant offentlig ansatte blir mer tiltrukket av DF når de viser at de ønsker å utbedre offentlig sektor og gjøre det til en bedre arbeidsplass for de ansatte.

Partiets syn på innvandring i forhold til likestillingssaker har vist seg å være av økende viktighet for kvinner når de stemmer, og mange kvinner i Vest-europa støtter partier som fordømmer ikke-vestlige kulturer som har et negativt kvinnesyn. Dansk Folkeparti nevner lite om temaet i sitt partiprogram fra 1997. Den eneste gangen temaet berøres er når partiet nevner at de er i mot omskjæring av jenter og skisserer hva slags straff de ønsker dersom det finner sted. I programmet fra 2009 skriver partiet mye mer omfattende om temaet og det er tydelig at de har et større fokus på det. De tar opp kvinneundertrykkelse i innvandrer miljøer og viser tydelig at de er kritisk til islam med vekt på deres kvinnesyn, i tillegg til at de nevner viktige temaer som æresdrap. Ut fra dette kommer det fram at partiet har tatt et tydelig standpunkt til denne problemstillingen og de vier relativt mye plass til det i programmet. Språket partiet bruker er skarpt og det er liten tvil om hva de mener i denne saken, slik at de fremstilles som handlekraftige. Det er ikke utenkelig at dette kan være med på å forklare den økte kvinnelige oppslutningen til partiet når vi ser at det er et tema som kvinnelige velgere bryr seg om.

Likestilling er et av temaene som nesten ikke blir nevnt i Dansk Folkepartis program fra 1997. På det tidspunktet var det et større fokus på familiens rolle i samfunnet, for eksempel så ville partiet øke foreldrepermisjonen slik at en av foreldrene kunne bli hjemme med barnet framfor å prioritere støtte til barnehager. Et annet tiltak som partiet fremmet i 1997 var å bidra med økonomisk støtte til kvinner slik at flere ville bli fristet til å bortadoptere barnet sitt

i stedet for å ta abort. I programmet fra 2009 skriver partiet mye mer omfattende om likestilling. De nevner ikke bare saker som er knyttet til kvinner og kjønnslikestilling, men viser også sin støtte til LGBTQ+ miljøene. Partiet skriver eksplisitt at de ønsker å fremme tiltak som fører til at det blir lettere for kvinner å gå ut i arbeid og de nevner flere likestillingstiltak som for eksempel likelønn. Delen som sto i programmet i 1997 om at de ønsker å redusere andelen utførte aborter ved å oppmuntre til adopsjon som alternativ har blitt fjernet fra 2009-programmet. Ut i fra dette virker DF å være mye mer likestillingsfokuseret nå enn det har vært tidligere. De har gått bort fra noen av de sakene som kunne oppfattes som kvinnefiendtlige og som ville ha gjort det vanskeligere for kvinner å gå ut i arbeid. Partiet ser nå ut til å være på kvinnenens side og trekker fram en rekke saker og tiltak som dagens kvinner er opptatt av i dag når de skal velge et parti å stemme på.

I likhet med FrP, holder Dansk Folkeparti seg relativt stabilt i sin holdning til arbeidsinnvandring og det er ingen endringer å spore når det kommer til dette punktet. Partiet motsetter seg fremdeles import av utenlandsk arbeidskraft og viser til eksempler hvor dette finner sted i dag. I motsetning til FrP skiller ikke DF noe særlig mellom arbeidskraft fra EU og utenfor EU slik FrP gjør med EØS-land. Den eneste forandringen mellom de to programmene er eksemplene som brukes, men utenom det er det den samme politikken og de samme prioriteringene som er der. Partiet tar et oppgjør med utenlandsk ufaglært arbeidskraft i programmet fra 2009 som ikke nevnes eksplisitt tidligere, men i det store og det hele er det ingen merkverdige endringer.

### 3.4 Oppsummerende bemerkninger

I dette kapittelet har jeg tatt for meg to partiprogram fra både Fremskrittspartiet (programmene fra 1997 og 2013) og Dansk Folkeparti (programmene fra 1997 og 2009). I disse programmene har jeg sett på hva partiene skriver om ulike temaer og analysert forskjellen over tid. Teamene som ble analysert er partienes holdninger til: 1) offentlig og privat sektor, 2) innvandring i forhold til likestilling, 3) likestilling og 4) arbeidsinnvandring.

Begge partiene har endret sin programprofil når det gjelder holdning til offentlig og privat sektor. I 1997 skrev begge partiene nokså varmt i sine programmer om privatisering av



offentlige tjenester, mens i det nyeste programmene har dette endret seg. FrP skriver i mye mindre grad om privatisering og bruker andre ord for å beskrive det, mens DF i større grad kritiserer virkningene av privatisering og ønsker å gjøre offentlig sektor mer attraktiv. I innvandringstemaet har både FrP og DF gått fra å ha en nesten ikke-eksisterende politikk på likestillingssaker i 1997 til å ha mer fokus på kvinneundertrykkelse i muslimske miljøer og konkrete tiltak for å bekjempe dette, dog skriver DF relativt mer om dette i det nyeste programmet enn det FrP gjør. Begge partiene har også endret sin profil nokså mye når det gjelder likestilling. FrP gikk fra å ønske å øke barnetrygden slik at en forelder kunne være hjemme med barnet i tidlig alder til å fokusere på å utvide retten til barnehage. DF gikk fra å ha stort fokus på familiens rolle i barneoppdragelse og å ville redusere tilfellene av selvbestemt abort til å ha fokus på tiltak som likelønn og å få kvinner ut i arbeid. Det punktet hvor det ikke var noen merkverdig endring hos hverken FrP eller DF er arbeidsinnvandring. Partiene var sterke motstandere av dette i 1997, og har ikke endret sitt syn eller profil i de nyeste programmene når det gjelder temaet.

# Kapittel 4: Kvantitativ analyse av velgerne

Dette kapitlet skal ta for seg den kvantitative delen av analysen, hvor det sees nærmere på etterspørselssiden som i dette tilfellet utgjør velgerne til de høyrepopulistiske partiene som er med i analysen. Hensikten med dette analysekapitlet er å besvare underproblemstilling 2 “I hvilken grad og på hvilken måte stemmer kvinner mer på høyrepopulistiske partier i Norge og Danmark nå enn de gjorde tidligere?” For å kunne svare på dette tar jeg for meg datamaterialet fra ESS-undersøkelsene fra 2014 (ESS runde 7) som er det nyeste tilgjengelige datasettet og 2002 (ESS runde 1) som er det eldste tilgjengelige. En utfordring her er at undersøkelsen fra 2014 er litt mer omfattende og hadde flere spørsmål med enn det undersøkelsen fra 2002 hadde. Jeg bruker primært data fra de to undersøkelsene der det lar seg gjøre. Der det ikke lar seg gjøre, supplerer jeg med undersøkelsene fra andre år. Dette vil bli spesifisert der det gjøres. Grunnet begrensninger i datamaterialet vil analysen ha et eksplorerende preg.

## 4.1 Yrkessektor offentlig/privat

Den første variabelen som skal undersøkes er yrkessektor. Her ønsker jeg å finne ut av forholdet mellom yrkessektor og høyrepopulistisk stemmegivning når det gjelder kvinnelige velgere. For å finne ut av dette, presenterer jeg krysstabeller hvor jeg ser på andelen kvinner som arbeider i offentlig og privat sektor og som stemmer på høyrepopulistiske partier i 2014 sammenlignet med andelen i 2002 for både Norge og Danmark. Knutsen (2001) påpeker at offentlige ansatte i større grad stemmer på partier på venstresiden enn ansatte i offentlig sektor. Offentlig ansatte har egeninteresser knyttet til store offentlige budsjetter, en godt utbygd velferdsstat og reguleringer på markedet, noe partier på venstresiden støtter opp om. Tradisjonelt sett har kvinner vært overrepresentert i offentlig sektor, mens menn har vært overrepresentert i privat sektor.

På bakgrunn av dette ønsker jeg å se på andelen kvinner som jobber i offentlig og privat sektor som stemmer på henholdsvis FrP og DF, og hvorvidt dette har endret seg over tid. Derfor ser jeg på følgende spørsmål i analysen:

1) Hvordan er sammenhengen mellom kvinner som jobber i offentlig og privat sektor og det å stemme på høyrepopulistiske partier?

Vi vet ut i fra tidligere forskning at det var en negativ sammenheng mellom det å være kvinne i offentlig sektor og å stemme høyrepopulistisk, altså at det var en større sannsynlighet for at menn som jobbet i privat sektor skulle stemme på et høyrepopulistisk parti. Men med den økte kvinnelige oppslutningen til høyrepopulistiske partier, er jeg interessert i å finne ut av om dette fremdeles stemmer. For å besvare disse spørsmålene lages det en krysstabell fra datamaterialet fra ESS-undersøkelsene fra 2014 for å se på sammenhengen mellom kjønn, sektor og stemmegivning i Norge og Danmark. Her ønsker jeg også å sammenligne dette over tid, men datasettet fra 2002 (ESS runde 1) mangler informasjon om respondentene arbeidet i offentlig eller privat sektor. Dette spørsmålet ble først introdusert i 2008 i ESS runde 4, og derfor brukes dette datasettet i stedet og funnet blir sammenlignet med data fra ESS runde 7 (2014).

Spørsmålene i ESS-undersøkelsen som er relevant for dette er:

“Hva slags type virksomhet i dette kortet arbeider du for?” og “Hvilket parti stemte du på ved forrige valg?”

*Tabell 4.1: Oppslutning om FrP blant kvinner i offentlig og privat sektor*

	<b>2008</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Offentlig sektor</b>	10 %	10 %	0 %
<b>Privat sektor</b>	21 %	12 %	-9 %
<b>Annet</b>	15 %	2 %	-13 %
<b>Total</b>	16 %	10 %	
<b>N:</b>	511	515	

Her kan man se at den totale oppslutningen til FrP har gått ned blant kvinner fra 2008 til 2014, men dette skyldes hovedsakelig at oppslutning til FrP har gått nokså drastisk ned blant kvinner i privat sektor og kvinner som tilhører kategorien “annet” mens oppslutningen blant kvinner i offentlig sektor har holdt seg stabil. Her er det først og fremst kvinner i privat og offentlig sektor som er interessante for denne analysen. Fra analysen i kapittel 3 vet man at FrP har lagt mindre vekt på privatisering enn tidligere. Partiet har endret sin profil når det gjelder privatisering, hvor partiet i mindre grad skriver om at de ønsker privatisering i forhold til det de tidligere gjorde, og gjerne bruker andre måter å beskrive privatisering i stedet, slik som “modernisering”. Man kan ikke si noe sikkert om årsakssammenhengen her, eller om det er endringen i partiets profil som har ført til endring i partiets oppslutning, men tabellen tyder på at partiet har mistet en andel av sine velgere blant kvinner i privat sektor mens FrP verken gjør det dårligere eller bedre hos kvinner i offentlig sektor. Samtidig ser man også at det er mindre forskjell mellom kvinner i offentlig og privat sektor i 2014 enn det var i 2008.

*Tabell 4.2: Oppslutning om DF blant kvinner i offentlig og privat sektor*

	<b>2008</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Offentlig sektor</b>	9%	10%	+1%
<b>Privat sektor</b>	12%	16%	+4%
<b>Annet</b>	0%	0%	0%
<b>Total</b>	10%	13%	
<b>N:</b>	637	562	

I Danmark er forskjellen i oppslutning om Dansk Folkeparti blant kvinner mye mindre enn den man kunne se i Norge. Det er kun en liten økning på 1% blant kvinner i offentlig sektor når det gjelder oppslutningen rundt Dansk Folkeparti, og i privat sektor er det en litt større økning på 4%. Fra kapittel 3 kunne man se at forholdet mellom offentlig og privat sektor var et av de områdene hvor partiet hadde endret profil nokså drastisk, og hvor partiet i det nyeste

programmet skrev at de ønsker å gjøre offentlig sektor mer attraktiv for de ansatte, samtidig som partiet viste at de var mer kritiske til privatisering av enkelte offentlige oppgaver, som for eksempel eldreomsorgen. Økningen på 1% blant kvinner i offentlig sektor regnes ikke som signifikant ettersom endringen er lavere enn konfidensintervallet, men nedgangen i kvinner i privat sektor på 4% er signifikant. Men her ser man også at det er større forskjell mellom kvinner i offentlig og privat sektor i 2014 enn det var i 2008.

## 4. 2 Næring

En annen yrkesrelatert variabel som jeg er ute etter å finne mer informasjon om er kvinner som jobber i tertiærnæringen eller serviceindustrien. Som kjent var tradisjonelt sett mange av velgerne til høyrepopulistiske partier personer med lav utdanning som ofte arbeidet i industrisektoren eller andre manuelle yrker som i stor grad var sårbare for å miste jobben i takt med økende globalisering og arbeidsinnvandring. På den tiden var menn overrepresentert i denne sektoren, som førte til at misnøyen drev mange av disse mennene til å stemme på høyrepopulistiske partier.

Utfordringen i dag er noe annerledes. Det er ikke bare de mannsdominerte yrkene som er truet av arbeidsinnvandring. En av sektorene som er hardest rammet av globalisering og økt arbeidsinnvandring i vestlige land som Norge og Danmark er tertiærnæringen, som for eksempel restaurantbransjen og handelsnæringen, som har en større andel kvinnelige ansatte. Dersom en skal følge logikken om at ansatte i sektorer som er utsatt for å miste jobben som følge av økt arbeidsinnvandring stemmer i større grad på høyrepopulistiske partier, kan det forventes at også ansatte i tertiærnæringen stemmer mer på høyrepopulistiske partier nå enn de gjorde tidligere. Derfor ser jeg på følgende spørsmål:

2) Hvordan er sammenhengen mellom kvinner i tertiærnæringen og det å stemme høyrepopulistisk? Har dette endret seg over tid?

Spørsmålene som ble stilt i ESS-undersøkelsen runde 1 og 7: “Hva lager eller gjør hovedsakelig firmaet eller organisasjonen du jobber i?” og “Hvilket parti stemte du på ved forrige valg?”

Tabell 4.3: Oppslutning om FrP blant kvinner i primær-, sekundærnæring- og tertiærnæring

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Primær- og sekundærnæring</b>	25%	5%	-20%
<b>Tertiærnæring</b>	11%	10%	+1%
<b>Total</b>	12%	10%	
<b>N:</b>	688	488	

Her kan man se at det har skjedd en nokså stor endring når det gjelder oppslutningen om FrP blant kvinner som jobber i primær- og sekundærnæringen, mens andelen kvinner i tertiærnæringen som stemmer på FrP holder seg nesten uendret fra 2002 til 2014. Den gjeldende hypotesen var at kvinner som jobber i tertiærnæringen i større grad ville stemme på høyrepopulistiske partier grunnet den økte arbeidsinnvandringen som rammer næringen, men her kan man se at dette ikke gjelder i Norge. Den marginale økningen på 1% blant kvinner i tertiærnæringen kan ikke regnes som statistisk signifikant. Derimot har det skjedd en signifikant nedgang blant kvinner i primær- og sekundærnæringen hvor det er en nedgang i oppslutningen til FrP på 20%. Man kan også se at det er mindre forskjell mellom kvinner i primær- og sekundærnæringen og kvinner i tertiærnæringen i 2014 enn det var i 2002.

Tabell 4.4: Oppslutning om DF blant kvinner i primær-, sekundærnæring- og tertiærnæring

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Primær- og sekundærnæring</b>	6%	13%	+7%
<b>Tertiærnæring</b>	6%	13%	+7%
<b>Total</b>	6%	13%	

N:	606	562	
----	-----	-----	--

I Danmark kan man se at oppslutningen om Dansk Folkeparti generelt har gått opp blant kvinner på tvers av de ulike næringssektorene. I motsetning til Norge hvor man kunne se en drastisk nedgang i høyrepopulistisk stemmegivning blant kvinner i primær- og sekundærnæringen, ser man at oppslutningen om DF har økt blant denne gruppen i Danmark. Oppslutningen om DF har også økt med 7% blant kvinner i tertiærnæringen, men dette burde nok tolkes som en generell økning i høyrepopulistisk stemmegivning blant arbeidende kvinner i Danmark, ettersom denne økningen i oppslutning skjer på tvers av næringene. Begge endringene er statistisk signifikante. Her ser man at det er lik forskjell mellom kvinner i primær- og sekundærnæringen og kvinner i tertiærnæringen i 2014 som det var i 2002.

### 4.3 Alder

Det har vært variasjon i generasjonsforskjellene når det gjelder stemmegivning på høyrepopulistiske partier. Givens (2004: 35) fant at yngre kvinner har en tendens til å stemme på partiene på venstresiden i større grad enn det yngre menn gjør, mens eldre kvinner har en tendens til å stemme mer på konservative partier enn det eldre menn gjør. I Aardal og Naruds (2007: 207) undersøkelse av stortingsvalget i 2005 fant de stor variasjon mellom valget i 2001 og valget i 2005 der kjønnsforskjellene blant de yngre velgerne hadde falt drastisk fra det ene valget til det neste. Før 2005 hadde det konsekvent vært mange flere unge menn som stemte på FrP enn unge kvinner, men ved valget i 2005 var det balanse mellom unge kvinner og menn som stemte på partiet. Jeg er interessert i å finne ut av hvordan dette er i dag. Er det stor forskjell på høyrepopulistisk stemmegivning når det gjelder unge og eldre kvinner? Er det fremdeles slik at yngre kvinner stemmer mer på sosialistiske partier enn jevnaldrende menn, slik Givens fant, eller har trenden som Aardal og Narud fant ved det norske stortingsvalget fortsatt i årene etter? Det er interessant å se om det er noe forskjell på Norge og Danmark her også. Derfor ser jeg på følgende spørsmål i denne analysen:

3) Hvordan er sammenhengen mellom alder og kvinner som stemmer på høyrepopulistiske partier, og har dette endret seg over tid? Hvordan er dette sammenlignet med mannlige høyrepopulistiske velgere?

Jeg er ute etter å finne aldersspredningen blant de kvinnelige høyrepopulistiske velgerne i både Norge og Danmark for å se om det er store variasjoner mellom aldersgruppene og om dette har endret seg fra 2002 til 2014.

Spørsmålene som er relevante her fra begge ESS-undersøkelsene er: “Hvilket år var du født?” og “Hvilket parti stemte du på ved forrige valg?”.

*Tabell 4.5: Oppslutning om FrP blant kvinner fordelt på alder*

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>30 år og under</b>	18%	6%	-12%
<b>31-50</b>	10%	14%	+4%
<b>51+</b>	13%	8%	-5%
<b>Total</b>	13%	10%	
<b>N:</b>	763	516	

Her kan man se at den største nedgangen i oppslutning om FrP, er blant kvinner som er 30 år og yngre, hvor det er en nedgang på 12%. I aldersgruppen 31-50 år har oppslutningen om FrP gått noe opp, mens den har gått ned hos kvinner som er 50 år og eldre. Oppslutningen om FrP er størst blant kvinner mellom 31 og 50 år, og det virker som dette har endret seg fra 2002 til 2014. Det er 12 år mellom runde 1 og runde 7 i ESS-undersøkelsene og det kan også tenkes at dette er en generasjonseffekt, ved at mange av de kvinnene som tilhørte gruppen 18-30 i 2002 nå tilhører gruppen 31-50 i 2014, som kan forklare hvorfor disse to gruppene er de største i sine respektive undersøkelser. Alle endringene er statistisk signifikante.



Forholdet mellom kvinnelige og mannlige høyrepopulistiske velgere i forhold til aldersgruppene kan også være interessant å se på, for å se om endringene i oppslutning er noe som er kjønns spesifikt eller om endringene kan være uavhengige av kjønn. Dersom man sammenligner med menn for disse aldersgruppene, får vi disse resultatene:

*Tabell 4.6: Oppslutning om FrP blant kvinner og menn fordelt på alder*

	2002		2014	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
<b>30 år og under</b>	18%	23%	6%	11%
<b>31-50</b>	10%	16%	14%	16%
<b>51+</b>	13%	22%	8%	21%
<b>Total</b>	13%	20%	10%	18%
<b>N:</b>	763	745	516	527

Dersom man ser på forholdet mellom menn og kvinner, kan man se at det har skjedd en generell nedgang i oppslutning blant de som er 30 år og under, uavhengig av kjønn. Mens oppslutningen til FrP hos kvinner som er 31-50 år har gått opp fra 2002 til 2014, ser man at dette har holdt seg stabilt hos menn i den samme aldersgruppen. Det er en liten nedgang i høyrepopulistisk stemmegivning hos menn som er over 51 år, men nedgangen er større blant kvinner i den aldersgruppen. Generelt kan man se at oppslutningen til FrP er høyere blant menn enn hos kvinner i 2014 (som også var tilfellet i 2002), men hos aldersgruppen 31-50 år er det nesten balanse mellom kvinner og menn når det gjelder høyrepopulistisk stemmegivning, mens forskjellen mellom kvinner og menn er størst for aldersgruppen 51+.

Tabell 4.7: Oppslutning om DF blant kvinner fordelt på alder

	2002	2014	Endring i %
<b>30 år og under</b>	8%	15%	+7%
<b>31-50</b>	4%	11%	+7%
<b>51+</b>	7%	12%	+5%
<b>Total</b>	6%	12%	
<b>N:</b>	618	580	

I Danmark kan man se en annen trend enn i Norge. For det første kan man se at oppslutning om Dansk Folkeparti har jevnt over gått opp hos kvinner uavhengig av alder, og det virker ikke som det er én aldersgruppe som skiller seg ut merkverdig her når det gjelder økningen i oppslutning. I motsetning til i Norge hvor man ser at FrP hadde lavest oppslutning blant kvinner i den yngste aldersgruppen, ser man at i Danmark er det nettopp hos de yngste kvinnene at oppslutningen til DF er størst, sammenlignet med de andre aldersgruppene.

Tabell 4.8: Oppslutning om DF blant kvinner og menn fordelt på alder

	2002		2014	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
<b>30 år og under</b>	8%	15%	16%	13%
<b>31-50</b>	4%	8%	11%	13%
<b>51+</b>	7%	11%	12%	17%

<b>Total</b>	6%	10%	12%	15%
<b>N:</b>	618	614	580	562

Jevnt over ser man at oppslutningen om DF har gått opp over tid på tvers av kjønn og aldersgruppen, med menn under 30 år som det eneste unntaket hvor oppslutningen faktisk har gått ned fra 2002 til 2014. Hos aldersgruppen 18-30 år kan man se at oppslutningen om DF er større hos kvinner enn det den er hos menn i 2014, men det er også den eneste aldersgruppen hvor oppslutningen hos kvinner er større enn hos menn. I aldersgruppen 31-50 år viser tabellen at det kun er en liten forskjell i oppslutningen om DF hos kvinner og menn, mens forskjellen mellom kjønnene blir større i aldersgruppen 51+. Den største endringen er likevel hos gruppen 18-30 der man ser at i 2002 var det relativt stor forskjell mellom kvinner og menn hvor oppslutningen om DF var klart størst hos menn, mens oppslutningen er større hos kvinner i den samme aldersgruppen i 2014.

## 4.4 Innvandring

Som redegjort for tidligere, har mange høyrepopulistiske partier i Europa tatt opp kjønnsspørsmål som en del av sine innvandringskritiske program (Akkerman 2015: 39), deriblant Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet (Dansk Folkeparti 2009, Fremskrittspartiet 2013). Det er særlig to områder hvor høyrepopulistiske partier har markert seg i innvandringsdebatten som er relevante for denne analysen. Det første er at innvandrings- og integreringspolitikk i økende grad har vært knyttet til sikkerhetspolitikk. Etter terrorangrepet i USA den 11. september har religiøse forskjeller, særlig knyttet til islam og innvandring fra muslimske land, kommet i forgrunnen som en nasjonal sikkerhetstrussel. I tillegg til det har det økte fokuset på radikale islamister og deres terrorhandlinger, som for eksempel IS-konflikten i Syria, ført til økt polarisering i samfunnet. Det andre er spørsmål knyttet til økt familieinnvandring som har fått økt betydning i debatten om innvandring generelt. Familiegjennomføring har i stor grad erstattet flyktningeinnvandring og arbeidsinnvandring som den dominerende årsaken til immigrasjon til Vest-Europa det siste tiåret, som har resultert i at fokuset i innvandringsdebatten i større grad har skiftet til kvinnesynet i

innvandremiljøer. Mange høyrepopulistiske partier i Vest-Europa har markert seg som innvandringskritiske med bakgrunn i disse argumentene. Dette kan føre til at flere kvinner har blitt mer innvandringsfientlige enn de tidligere har vært og at det er samspill mellom dette og det å stemme på høyrepopulistiske partier. Derfor ønsker jeg å se på følgende spørsmål i denne analysen:

4) Hvordan er sammenhengen mellom kvinners holdning til innvandring og oppslutningen om høyrepopulistiske partier? Har dette endret seg over tid?

Ettersom både Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet har fokusert mer på innvandring i de senere årene enn det de har gjort tidligere, er det interessant å se om dette er noe som gjenspeiles i velgermassen deres. Særlig med tanke på hvordan partiene har brukt kvinnevennlig retorikk for å formidle sine innvandringskritiske standpunkter, er jeg interessert i å hvordan dette har slått ut på deres kvinnelige velgere.

Spørsmålet i ESS-undersøkelsen som er relevant å bruke er: “I hvilken utstrekning synes du at [land] bør la folk med en annen hudfarge eller etnisk tilhørighet enn de fleste i [land] bosette seg her?” og “Hvilket parti stemte du på ved forrige valg?”

Jeg velger spesifikt det spørsmålet som spør om andre “raser eller etniske grupper” enn majoriteten i landet nettopp fordi begge partiene spesifiserer i sine partiprogram at de ønsker å begrense innvandring fra ikke-EØS land. Når de argumenterer for hvorfor de er mot innvandring, bruker de argumenter som er spesifikt rettet mot innvandrere fra andre kulturer i den grad at i mange tilfeller setter partiene og deres representanter likhetstegn mellom innvandring og innvandring fra ikke-vestlige land. Når FrP eller DF snakker om innvandring som en trussel mot vestlige verdier, er det i hovedsak ikke innvandring fra Sverige en tenker på, det er heller innvandrere fra ikke-vestlige land. Derfor er dette spørsmålet treffende for å fange opp det analysen ønsker å se på i motsetning til et spørsmål som omhandler innvandrere fra f. eks et naboland.

Tabell 4.9: Oppslutning om FrP blant kvinner målt i holdning til innvandring

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Tillate mange</b>	4%	5%	+1%
<b>Tillate noen</b>	7%	7%	0%
<b>Tillate få</b>	20%	20%	0%
<b>Tillate ingen</b>	35%	50%	+15%
<b>Total</b>	13%	10%	
<b>N:</b>	758	511	

Her kan man se at i begge årene er det en klar sammenheng mellom holdning til innvandring og oppslutning om FrP. Jo mer negativ holdning man har til innvandring, jo større er oppslutningen til FrP. I de første tre kategoriene er oppslutningen til FrP relativt uendret over tid, det er nesten ingen forskjell mellom kategoriene i 2002 og i 2014. Man ser derimot at det er relativt stor forskjell når det kommer til gruppen respondenter som ønsker å “tillate ingen” innvandrere fra en annen hudfarge eller etnisk tilhørighet enn majoriteten i Norge, hvor oppslutningen til FrP blant kvinner som valgte det alternativet har økt fra 35% til 50%. Den lineære sammenhengen mellom holdning til innvandring og oppslutning om FrP er heller ikke særlig overraskende med tanke på partiets profil til innvandring som tema.

Tabell 4.10: Oppslutning om DF blant kvinner målt i holdning til innvandring

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Tillate mange</b>	0%	1%	+1%
<b>Tillate noen</b>	1%	5%	+4%
<b>Tillate få</b>	10%	24%	+14%
<b>Tillate ingen</b>	18%	42%	+24%
<b>Total</b>	6%	13%	

N:	586	573	
----	-----	-----	--

Her kan man også se en klar lineær sammenheng mellom holdning til innvandring og kvinners oppslutning om Dansk Folkeparti, hvor oppslutningen er klart lavest hos de som har en mer positiv holdning til innvandring og den øker jo mer negativ holdning man har til innvandring. I motsetning til i Norge, hvor de tre første kategoriene var relativt uendret mellom fra 2002 til 2014, ser man at i Danmark har det skjedd en generell økning i oppslutningen til DF, men endringen er mindre jo mer positiv holdning man har til innvandring fra andre land eller mennesker med en annen hudfarge enn de etniske majoriteten i Danmark, og større jo negativ holdning man har til det. Med tanke på DFs økte oppmerksomhet på innvandring som tema og deres vektlegging av de negative konsekvensene av det, slik man så i kapittel 3, er det ikke overraskende å se at oppslutning til DF har økt mest hos kvinner som tilhører de to kategoriene som er mest negative til innvandring.

## 4.5 Feministisk bevissthet

Undersøkelser viser at deler av kjønnsforskjeller i stemmegivning kan forklares av at feminister ofte stemmer til venstre, og at til tross for at både menn og kvinner kan være feminister, identifiserer flere kvinner seg med feminisme enn det menn gjør (Bergh 2008: 430). Partier på venstresiden har tradisjonelt støttet opp om feministiske saker mens partiene på høyresiden har tradisjonelt ofte vært mer fiendtlig innstilt til problemer av feministisk karakter (Listhaug et al 1985: 191). I nyere tid har enkelte høyrepopulistiske partier endret sitt forhold til feminismebegrepet og markert seg som forkjempere av kvinners rettigheter, i sær når det gjelder kvinnesynet i islam. Eksempelvis har partiene vist sin motstand mot tvangsekteskap, omskjæring av jenter og æresdrap. I tillegg til dette, har både Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet hatt kvinnelige ledere, som kan gjøre at de appellerer mer til feministiske kvinner enn det partier som aldri har hatt kvinnelige frontfigurer ville ha gjort. Fremskrittspartiet har hatt en kvinnelig leder fra 2006 og Siv Jensen er fremdeles leder i FrP, mens Pia Kjærsgaard var leder av DF fra dets begynnelse og fram til 2012. En utfordring her er at DF ikke lenger har en kvinnelig leder, men ESS-undersøkelsen som brukes i denne

analysen er fra 2014 og derfor kan det antas at det har vært så kort tid siden lederskiftet i partiet skjedde at det ikke vil ha en altfor stor effekt. Dessuten ser man (jmf. Kapittel 3) at Dansk Folkeparti har hatt stort fokus på feministiske saker i sitt nyeste partiprogram. Derfor er jeg interessert i å undersøke hvorvidt feministisk bevissthet gir utslag i høyrepopulistisk stemmegivning og har følgende spørsmål:

5) I hvilken grad kan velgere av høyrepopulistiske partier sies å være feministiske og har dette endret seg over tid?

De spørsmålene som er relevante for denne delen ble bare tatt med i ESS runde 2 (2004) og ESS runde 5 (2010), derfor er det dette jeg bruker i analysen for å måle endring i feministisk bevissthet over tid. Noe av det sentrale i feminismen er ideen om likebehandling og lik anerkjennelse av mennesker uavhengig av deres kjønn, og derfor kan feministisk bevissthet måles ut ifra hvor stor grad en person samtykker og er bevisst på denne ideen. Spørsmålene i ESS-undersøkelsene som er relevante for å måle feministisk bevissthet er: “En kvinne bør være villig til å redusere lønnet arbeid for familiens skyld” og “ Når det er knapt med jobber skal menn ha mer rett til en jobb enn kvinner”. Disse to variablene slås sammen til en additiv indeks for å måle feministisk bevissthet. I tillegg brukes spørsmålet om stemmegivning: “Hvilket parti stemte du på ved forrige valg?”

*Tabell 4.11: Oppslutning om FrP blant kvinner målt i feministisk bevissthet*

	<b>2004</b>	<b>2010</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Veldig lite feministisk bevisst</b>	0%	33%	+33%
<b>Lite feministisk bevisst</b>	15%	16%	+1%
<b>Verken eller</b>	10%	17%	+7%
<b>Litt feministisk bevisst</b>	10%	11%	+1%
<b>Veldig feministisk bevisst</b>	14%	10%	-4%

<b>Total</b>	11%	13%	
N:	637	526	

Her kan man se at den største endringen i oppslutning om FrP har skjedd hos de kvinnene som er minst feministisk bevisste, hvor 33% stemmer mer på FrP enn tidligere. Tabellen viser at det generelt er en økning i oppslutning til FrP i alle gruppene utenom den gruppen av kvinner som er veldig feministisk bevisste, hvor oppslutningen til FrP har gått ned fra 2004 til 2010. Likevel ser man at det nesten ikke er forskjell på de gruppene som er lite feministisk bevisste og litt feministisk bevisste. Disse endringene på 1% hver er så små at de ikke kan regnes som statistisk signifikante, mens de resterende endringene er signifikante. Dersom man slår sammen de to første kategoriene til en, ettersom de har samme retning og de to siste kategoriene som har samme retning til en, kan man se en tydeligere endring for kvinner som ikke er feministisk bevisste i mye større grad enn tidligere stemmer på FrP, mens kvinner som er feministisk bevisste stemmer litt mindre på FrP enn tidligere, men endringen er ikke stor.

*Tabell 4.12: Oppslutning om DF blant kvinner målt i feministisk bevissthet*

	<b>2004</b>	<b>2010</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Veldig lite feministisk bevisst</b>	10%	17%	+7%
<b>Lite feministisk bevisst</b>	13%	28%	+15%
<b>Verken eller</b>	4%	10%	+6%
<b>Litt feministisk bevisst</b>	9%	8%	-1%
<b>Veldig feministisk bevisst</b>	1%	7%	+8%
<b>Total</b>	7%	9%	
<b>N:</b>	554	581	



Her kan man se at det er en generell økning i oppslutning til Dansk Folkeparti i nesten alle kategoriene, med unntak av kategorien som består av kvinner som er litt feministisk bevisste. Den største økningen i oppslutning er hos kvinner som er lite feministisk bevisste, men det er også bemerkelsesverdig at kvinner som er veldig feministisk bevisste i større grad stemmer på DF enn tidligere, som er det motsatte av det man kunne se i Norge. På en annen side samsvarer det med funnene i kapittel 3 hvor man så at Dansk Folkeparti har mye større fokus på likestilling enn de har hatt tidligere, og også i større grad enn FrP har. Dersom man slår sammen de to første kategoriene ettersom de har samme retning og de to siste kategoriene som har samme retning, kan man se et litt tidligere mønster hvor økningen i oppslutning til DF er større blant kvinner som er ikke feministisk bevisste, mens det er en mindre økning blant kvinner som er feministisk bevisste.

## 4.6 Oppsummerende bemerkninger

I dette kapittelet ønsket jeg å se på spørsmålet “I hvilken grad og på hvilken måte stemmer kvinner mer på høyrepopulistiske partier i Norge og Danmark nå enn de gjorde tidligere?”. Ettersom oppgavens omfang ikke tillater meg å undersøke et ubegrenset antall temaer, valgte jeg ut fem temaer som har stått sentralt for å forklare kjønnsgapet i høyrepopulistisk stemmegivning for å se om det kunne være noe der som forklarer endringen i den kvinnelige oppslutningen til de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark.

Tradisjonelt sett har yrkessektor vært en av de mest solide forklaringene for å forklare kjønnsgapet i høyrepopulistisk stemmegivning, hvor kvinner som arbeidet i offentlig sektor i større grad stemmer på partier på venstresiden mens ansatte i privat sektor som er overrepresentert av menn i større grad stemmer på partier på høyresiden. I Norge kan man se at oppslutning til FrP blant kvinner i offentlig sektor har vært uendret fra 2008 til 2014, mens oppslutningen blant kvinner i privat sektor har gått ned. I Danmark har det nesten ikke skjedd noen endringer mellom kvinner i offentlig og privat sektor når det gjelder oppslutningen til DF. Det ingen signifikant endring blant kvinner i offentlig sektor, i privat sektor er det en litt større nedgang på 4%.

Tertiærnæringen er et av områdene i vestlige land som er hardest rammet av globalisering og økt arbeidsinnvandring i nyere tid, samtidig som det er en stor andel kvinner som arbeider der. Ettersom økt arbeidsinnvandring i den mannsdominerte industrisektoren var en av hovedårsakene til at menn begynte å stemme mer høyrepopulistisk, undersøkte jeg hvordan oppslutning til høyrepopulistiske partier blant kvinner i primær-, sekundær- og tertiærnæring har økt over tid. I Norge var det nesten ingen forskjell i oppslutning om FrP blant kvinner i tertiærnæringen, mens det var en drastisk nedgang i oppslutning blant kvinner i primær- og sekundærnæringen. I Danmark var det en generell økning i oppslutningen om DF blant kvinner i de ulike gruppene, uavhengig av hvilken næring de tilhørte.

Når det gjelder oppslutning til FrP hos kvinner i ulike aldersgrupper kan man se at det er en klar nedgang i oppslutning hos kvinner mellom 18 og 30 år, men når man sammenligner dette med menn i den samme aldersgruppen ser man at det er en generell nedgang i oppslutning til FrP blant de yngste velgerne, uavhengig av kjønn. Det er nesten ikke forskjell mellom kvinner og menn i gruppen 31-50 når det gjelder å stemme på FrP, mens forskjellene blir relativt store igjen når man ser på aldersgruppen 51+. I Danmark kan man se en generell økning i oppslutning om DF uavhengig av aldersgruppene, og hos de yngste velgerne (18-30 år) er oppslutningen om DF større blant kvinner enn hos menn, mens det nesten ikke er forskjell mellom kvinner og menn hos gruppen 31-50 år. Forskjellen i oppslutningen om DF mellom menn og kvinner i aldersgruppen 51+ er vesentlig mindre enn i Norge, men oppslutningen er fremdeles større blant menn i den gruppen enn kvinner.

Innvandringspolitikk har vært et stort tema for mange høyrepopulistiske partier i Vest-Europa, deriblant Dansk Folkeparti og FrP. Begge partiene har profilert seg sterkt i innvandringsdebatten som innvandringskritiske og i nyere tid har begge partiene hatt sterkere fokus på blant annet kvinneundertrykkelse i islam når de argumenterer for sitt innvandrings-syn. I både Norge og Danmark kan man se en klar lineær sammenheng mellom holdning til innvandring og oppslutning om FrP og DF blant kvinner. Jo mer negativ holdning man har til innvandring, jo større er oppslutningen til FrP og DF. Blant kvinner i Norge er det bare de som er mest negative til innvandring som har hatt en signifikant endring i oppslutning til FrP hvor oppslutningen har økt drastisk. I Danmark er det jevnt over en

økning i oppslutning om DF blant kvinner uavhengig av holdning til innvandring, men økningen i oppslutning større jo negativ holdning til innvandring man har.

Over tid har flere høyrepopulistiske partier markert seg som forkjempere av kvinners rettigheter og viet oppmerksomhet til likestillingssaker enn det de tidligere har gjort. I tillegg til det har både Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet hatt kvinnelige ledere, som kan gjøre at de appellerer mer til feministiske kvinner enn det partier som aldri har hatt kvinnelige frontfigurer ville ha gjort. I Norge kan man se at oppslutningen om FrP blant kvinner som ikke er feministisk bevisste har økt relativt mye, mens kvinner som er feministisk bevisste stemmer litt mindre på FrP enn tidligere, men endringen er ikke stor. I Danmark kan man se at oppslutning til DF er større blant kvinner som er ikke feministisk bevisste, mens det er en mindre økning blant kvinner som er feministisk bevisste.

Dersom man ser på fordelingen blant kvinner som stemmer på FrP og DF på de ulike kategoriene her (prosentuerer i avhengig variabel), så er det noen interessante funn som kan si noe om hva dette har betydd for disse partienes velgerskare. Blant kvinner som stemmer på FrP, er det en økning oppslutning blant ansatte i offentlig sektor og en nedgang i oppslutning hos kvinner i privat sektor<sup>33</sup>. I Danmark er dette snudd ved at det er en nedgang i oppslutning blant kvinner i offentlig sektor og økning i oppslutning blant kvinner i privat sektor<sup>34</sup>. På næringsfronten var det en generell nedgang i oppslutning i primær- og sekundærnæringen mens det var en økning i tertiærnæringen hos både FrP og DF<sup>35</sup>, som tyder på at flere av deres velgere tilhører gruppen som arbeider i tertiærnæringen enn tidligere. I tabellen over kunne man se at kvinner mellom 18 og 30 år stemmer mindre på FrP enn de tidligere har gjort, og blant de kvinnelige velgerne til FrP kan man også se at kvinner i den aldersgruppen kun tilhører 12% av partiets kvinnelige velgere<sup>36</sup>. Mens DF kom relativt godt ut blant kvinner i Danmark mellom 18 og 30 år, sammenlignet med de andre årsgruppene, ser man derimot at

---

<sup>33</sup> Tabell 1.1 i appendiks

<sup>34</sup> Tabell 1.2 i appendiks

<sup>35</sup> Tabell 1.3 og 1.4 i appendiks

<sup>36</sup> Tabell 1.5 i appendiks

halvparten av de kvinnelige velgerne til DF tilhører gruppen som er over 51 år<sup>37</sup>. Når det gjelder holdning til innvandring kunne man se at en lineær sammenheng mellom holdning til innvandring til og å stemme på FrP og DF hvor negativ holdning til innvandring samsvarer med høy oppslutning om FrP og DF. Blant de kvinnelige velgerne til FrP og DF ser man at over halvparten av deres velgere tilhører gruppene som har mest negativ holdning til innvandring, som stemmer godt overens med funnene over<sup>38</sup>. Når man ser på fordelingen av kvinnelige FrP og DF velgerne og deres feministisk bevissthet, ser man at over halvparten av deres velgere tilhører gruppene som skårer høyt på feminismeindeksen, mens kun omtrent 10% av partienes velgere har de to laveste skårene på feminismeindeksen<sup>39</sup>. Dette tyder på at deres velgere er generelt ganske feministisk bevisste.

---

<sup>37</sup> Tabell 1.6 i appendiks

<sup>38</sup> Tabell 1.7 og 1.8 i appendiks

<sup>39</sup> Tabell 1.9 og tabell 1.10 i appendiks



# Kapittel 5: Konklusjon

Oppgavens tema var utviklingen av kjønnsgapet blant Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiets velgere og mulige årsaker til dette. I det første kapittelet har jeg brukt mye plass på å redegjøre for utviklingen av kjønnsgapet i høyrepopulistisk stemmegivning ved å forklare de tre bølgene innen kvinnelig høyrepopulistisk stemmegivning og årsakene til det. I tillegg har jeg redegjort for høyrepopulisme som fenomen ved å vise til identifisering av partier og en gjennomgang av Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet. Det andre kapittelet tok for seg vurderinger om den beste metodiske tilnærmingen å bruke for å besvare problemstillingen og de metodiske betraktningene knyttet til det. I oppgavens tredje kapittel ble det gjort en kvalitativ tekstanalyse av partiprogrammene til DF og FrP ut fra de idealtypene som ble valgt for å belyse den aktuelle underproblemstillingen. I kapittel fire ble det gjort en kvantitativ analyse av norske og danske velgere i henhold til den andre underproblemstillingen. I dette kapittelet, som er oppgavens siste, vil jeg oppsummere de viktigste funnene og svare på oppgavens todelte problemstilling. I tillegg vil jeg vurdere implikasjonene til funnene og hva dette faktisk kan bety.

Hovedproblemstillingen for denne oppgaven var, *“I hvilken grad og på hvilken måte har kjønnsgapet blant høyrepopulistiske partiers velgere utviklet seg i Norge og Danmark de siste årene og hva kan være årsaken til denne utviklingen?”*. For at problemstillingen skal kunne besvares på systematisk måte og for å samsvare med metoden som ble brukt, ble problemstillingen delt i to underproblemstillinger.

## Oppsummering av hovedfunnene

**Underproblemstilling 1:** I hvilken grad har de høyrepopulistiske partiene i Norge og Danmark endret politisk profil over tid?

**FrP:**

- FrP har endret sin programprofil når det gjelder privatisering ved at partiet ordlegger seg på andre måter i stedet. For eksempel brukes “modernisering” i større utstrekning enn “privatisering”.
- Likestillingspolitikken til FrP har blitt betydelig endret i en mer kvinnevennlig retning.
- Likestilling i forbindelse med innvandring har fått større plass i FrPs program, men det er fremdeles nokså begrenset.

**DF:**

- DF har endret profil når det gjelder privatisering ved at partiet viser mer skeptisisme til privatiseringstiltak og skriver at de ønsker å gjøre offentlige arbeidsplasser mer attraktive.
- DF skriver mye mer omfattende om likestillingssaker og har en merkbart mer feministisk profil enn tidligere.
- Også innen likestilling i forbindelse med innvandring har DF markert seg som sterke motstandere av kvinneundertrykkelsen i innvandremiljøer og har stort fokus på temaet.
- Verken FrP eller DF har endret sin programprofil når det gjelder arbeidsinnvandring.

**Underproblemstilling 2:** I hvilken grad og på hvilken måte stemmer kvinner mer på høyrepopulistiske partier i Norge og Danmark nå enn de gjorde tidligere?

**Norge:**

- Oppslutning om FrP blant kvinner i offentlig sektor er relativt uendret, mens oppslutningen blant kvinner i privat sektor har gått ned.
- Blant kvinner i tertærnæringen er det ingen forskjell i oppslutning til FrP, men det var en drastisk nedgang i oppslutning blant kvinner i primær- og sekundærnæringen.
- Det var størst nedgang i oppslutningen om FrP blant de som er mellom 18 og 30 år, både blant kvinner og menn. Oppslutning til FrP gikk litt opp i gruppen 31-50 år og gikk ned hos de som er 50+. Det er nesten ikke forskjell mellom kvinner og menn mellom 31 og 50 år i oppslutning, mens det er betydelig flere menn som stemmer FrP enn kvinner i aldersgruppen 50+.

- Oppslutningen om FrP er uendret blant kvinner som er mer positive til innvandring, mens den har økt betydelig blant kvinner som er mest negative til innvandring.
- Det er størst økning i oppslutning om FrP blant kvinner som er minst feministisk bevisste, mens det er en nedgang i oppslutning hos kvinner som er mest feministisk bevisste.

### **Danmark:**

- I Danmark er oppslutning om DF blant kvinner relativt uendret både i offentlig og i privat sektor.
- Oppslutningen om DF blant kvinner gikk opp uavhengig av hvilken næring kvinnene tilhørte.
- Oppslutning om DF har gått opp i alle aldersgrupper hos kvinner. Hos de som er mellom 18 og 30 år, har DF større oppslutning blant kvinner enn menn. Det er nesten ikke forskjell i oppslutning mellom kvinner og menn i gruppen 31-50 år, mens oppslutningen om DF er større hos menn enn kvinner i gruppen 51+.
- I Danmark har oppslutning om DF økt jevnt over, men økningen i oppslutningen er større jo mer negativ holdning til innvandring man har.
- Det er økning i oppslutning om DF både blant kvinner som er lite feministisk bevisste og som er mest feministisk bevisste.

Både Fremskrittspartiet og Dansk Folkeparti har endret sine programmer til å generelt bli mer kvinnevennlige i den forstand at de skriver mer om likestilling og saker som generelt opptar kvinner. Det er tydelig at de forsøker å appellere mer til kvinner enn de tidligere har gjort, og dette kommer enda tydeligere fram i Dansk Folkeparti sitt nyeste program enn i Fremskrittspartiets program. Til gjengjeld kan man også se at Dansk Folkeparti har fått mer ut av dette enn det FrP har, ved at partiet har fått mange flere kvinnelige velgere enn de tidligere har hatt, uavhengig av aldersgrupper og holdninger som er målt i denne analysen. På den andre siden kan man se at Fremskrittspartiet har økt sin oppslutning blant kvinner i noen grupper, men de har også mistet kvinnelige velgere i noen grupper. Jevnt over virker det som DF har generelt klart å tiltrekke seg en større økning av kvinnelige velgere enn det FrP har.



Dersom man prøver å knytte sammen de to underproblemstillingene og forsøker å se effekten partienes endrede profil, er det noen utfordringer i forbindelse med kausalitet, hvor det kan være vanskelig å se om det er endringen i velgermassen som har ført til at partiene har endret profil, eller om det er partienes endrede profil som har ført til endring i oppslutning hos kvinner. I denne oppgaven var datasettet som ble brukt for å analysere velgermassen (etterspørselssiden) tatt fra 2014, som er senere enn de nyeste partiprogrammene (tilbudssiden) som var fra 2009 og 2013. Derfor må det i dette tilfellet tentativt regnes med at etterspørselssiden ble påvirket av tilbudssiden, men det er selvsagt mulig at denne effekten kan ha gått den andre veien også. Usikkerhet rundt denne kausalsammenhengen er en utfordring knyttet til denne oppgaven og derfor må den kommende diskusjonen tas med forbehold om dette.

Det som er mulig å se fra analysen av partiprogrammene er at Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet har endret profil når det gjelder privatisering, likestilling, innvandring og feministisk bevissthet, og det kan regnes som de viktigste funnene i denne oppgaven.

Begge partiene har endret sin programprofil når det gjelder privatisering. FrP ønsker å gjennomføre mange av de samme forslagene om privatisering som de foreslo i programmet fra 1995, men har endret språkbruken ved at de unngår å bruke termen "privatisering" og skriver om det på andre måter, sannsynligvis for å kunne appellere til velgergruppen som er mer skeptisk til privatisering. Resultatet av det er at oppslutningen om FrP blant kvinner som jobber i offentlig sektor, som har grunn til å ønske en mindre privat sektor, er uendret. Dette kan kanskje være med på å forklare hvorfor FrP mistet nesten halvparten av de kvinnelige velgerne sine i privat sektor. På DF sin side har partiet gått hardere ut mot privatisering i sine nyeste partiprogram ved at de ytret ønske om å gjøre offentlig sektor mer attraktiv for de ansatte, samtidig som de viste at de var mer kritiske til privatisering av enkelte offentlige oppgaver, som for eksempel eldreomsorgen. Derfor er det litt underlig at partiet har hatt en økning i andel velgere i privat sektor, samtidig som oppslutningen om DF blant kvinner i offentlig sektor virker å være relativt uendret når man ville ha forventet en nedgang i oppslutning blant ansatte i privat sektor og økning i oppslutning i offentlig sektor, ut i fra hvordan partiet har endret sin programprofil.

Både Dansk Folkeparti og Fremskrittspartiet har endret sin programprofil når det gjelder likestilling. Dette gjelder både i form av endret politikk ved konkrete saker som foreslås og hvordan partiene ordlegger seg om likestillingssaker. FrP har tatt en helomvending fra å mene at foreldre (i hovedsak mor) bør være hjemme med små barn framfor å gå ut i arbeidslivet til å ville lovfeste retten til barnehage fra og med barnet er ett år. Derfor er det kanskje litt merkverdig at partiet gjør det dårligere hos kvinner som er veldig feministisk bevisste i forhold til tidligere, samtidig som FrPs oppslutning blant kvinner som er lite feministisk bevisste har gått kraftig opp. Dette funnet er desto mer oppsiktsvekkende ettersom FrP fikk en kvinnelig leder i perioden mellom 2004 og 2010 (som er de årene der feministisk bevissthet ble målt), og det ville være naturlig å tro at effekten ved å ha sterke kvinnelige lederfigurer ville føre til at partiet tiltrakk seg flere feministiske velgere og ikke færre, og definitivt ikke føre til en så sterk økning i oppslutning hos kvinner som er ikke-feministiske. Dansk Folkeparti markerer seg i likestillingssaken ved at partiet i større omfang skriver om utfordringene som kvinner står overfor og nevner at det fremdeles er mange utfordringer, som for eksempel likelønn og reell likestilling mellom kvinner og menn i arbeidslivet. Endring i oppslutning ser noe annerledes ut for DF enn det gjorde for FrP. For det første kan man se at det er en generell økning i oppslutning til Dansk Folkeparti blant kvinner, både hos de som er feministiske og ikke-feministiske. I motsetning til hos FrP, ser man at DF har økt sin velgeroppslutning ganske markant hos de som er veldig feministisk bevisste, som stemmer godt overens med partiets endrede programprofil når det gjelder likestilling. Men på den andre siden har de også økt sin oppslutning blant kvinner som er ikke-feministiske, på lik linje med det FrP har gjort, som kan oppfattes som kuriøst, særlig ettersom Dansk Folkeparti i større grad enn Fremskrittspartiet skriver om likestillingssaker i sitt nyeste program og eksemplifiserer det med konkrete tiltak som kan virke nokså radikale for ikke-feministiske velgere.

Når det gjelder det FrP skriver i sitt program om likestilling i forbindelse med innvandring, er det tydelig at det har skjedd en endring. Partiet nevner kvinneundertrykkelse i forbindelse med innvandrer kulturer i sitt nyeste program, noe partiet ikke gjorde i programmet fra 1995. Eksempelvis peker FrP på bruken av hodeplagg som hijab, niqab og burka som

kvinneundertrykkende. På oppslutningen om FrP blant kvinner kan man se at det er en klar sammenheng mellom holdning til innvandring og oppslutningen om partiet. Jo mer negativ holdning man har til innvandring, desto større er sannsynligheten for å stemme på FrP, og det er en økning i oppslutning blant kvinner som har mest negativ holdning til innvandring. Dette stemmer godt overens med partiets endret profil på likestilling i forbindelse med innvandring, og det virker som partiets endrede profil kan ha ført til at enda flere kvinner som er negativt innstilt til innvandring i større grad stemmer på partiet enn tidligere. Også Dansk Folkeparti har gått fra å ikke skrive så mye om likestilling i forbindelse med innvandring til å gi det stor plass i sitt nyeste program. Partiet har et klart fokus på hvordan islam fører til kvinneundertrykkelse og kommer med flere eksempler på dette, som begrunner deres innvandrings skepsis blant annet ut i fra dette. Når man ser på oppslutningen om DF blant kvinnelige velgere kan man se at at oppslutningen om DF er lavest hos de som har mest positiv holdning til innvandring og størst hos de som har en negativ holdning til innvandring. Denne trenden har også blitt betydelig forsterket over tid, hvor partiet har fått flere velgere blant de som er mer negative til innvandring enn tidligere, noe som samsvarer godt med deres endrede programprofil.

## Oppgavens begrensninger og videre forskning

Kanskje den største begrensningen ved denne oppgaven er at det var et svært begrenset felt som ble undersøkt og datamaterialet som ble brukt kunne gjerne ha vært rikere. En klar ulempe med den kvalitative analysen er at det nyeste partiprogrammet fra Dansk Folkeparti var fra 2009. Med hensyn til analysen ville det ha vært mye gunstigere å ha et partiprogram som var nyere slik at det var mulig å se de oppdaterte meningene til partiet. Det er grunn til å tro at det ikke er mye som har endret seg når det gjelder det fundamentale rammeverket til partiet, men når formålet er å spore endringer over tid, er det klart at det er mest hensiktsmessig å ha oppdatert data å bruke. Når det gjelder den kvantitative delen av analysen skulle jeg gjerne ha hatt surveydata som strakk seg lengre tilbake enn 2002 og mer detaljerte spørsmål om enkelte temaer som for eksempel feministisk bevissthet.

Denne oppgavens største funn var hvordan partiene hadde endret sine programprofiler i forbindelse med temaer som har vist seg å ha betydning for kvinners stemmegivning. I denne

oppgaven tok jeg kun for meg to partier og fire temaer, men dersom jeg fikk anledning til å gjøre dette på nytt, ville det ha vært interessant å ta for seg kun en kvalitativ analyse av partiprogrammer til høyrepopulistiske partier for å se i hvilken grad de har endret programprofil. Dette kunne absolutt ha vært interessant for videre forskning dersom det gjøres mer omfattende. Da kunne det også ha vært mulig å ta med flere høyrepopulistiske partier fra flere land og se på endringer over tid, og om det er en spesiell hendelse som førte til endringen eller noe konkret tidspunkt hvor partiene endret mening over landegrensene.

# Litteraturliste

Akkerman, Tjitske (2015) “*Gender and the radical right in Western Europe: a comparative analysis of policy agendas*”. *Patterns of Prejudice*, 49:1-2, 37-60

Akkerman, Tjitske og Anniken Hagelund (2007): “*Women and children first!*” *Anti-immigration parties and gender in Norway and the Netherlands*” *Patterns of Prejudice*, 41(2):197-214

Bergh, Johannes (2008) “*Årsaker til kjønnsforskjeller i stemmegivning - En kunnskapsstatus*” *Tidsskrift for samfunnsforskning* 49 (3)

Bergh, Johannes (2007) “*Explaining the Gender Gap: A Cross-National Analysis of Gender Differences in Voting*”. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 17:3

Bergström, Göran & Kristina Boréus (2005). “Idé- och ideologianalys”, i (red.) Bergström, Göran & Kristina Boréus: *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Betz, Hans-Georg (1994) *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Palgrave Macmillan

Berntzen, Einar, Elisabeth Bakke og Knut Heidar (2008) *Politikk i Europa*. Universitetsforlaget

Berntzen, Einar, Elisabeth Bakke og Knut Heidar (2013) *Politikk i Europa*. Universitetsforlaget

Bratberg, Øivind (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Cappelen Damm Akademisk.

Bryman, Alan (2012) *Social Research Methods*. Oxford University Press

Bryman, Alan (2016) *Social Research Methods*. Oxford University Press

Carstensen, Martin B. (2011) “*Ideas are not as stable as political scientists would want them to be: a theory of incremental ideational change*” *Political Studies* 59:596-615

Christophersen, Knut-Andreas (2013) *Introduksjon til statistisk analyse - regresjonsbaserte metoder og anvendelse*. Gyldendal forlag

Christophersen, Knut-Andreas (2006) *Databehandling og statistisk analyse med SPSS*. Gyldendal forlag

Dansk Folkeparti (1997) “*Principprogram*” <<http://www.kb.dk/pamphlets/dasmaa/2008/feb/partiprogrammer/object41242/da/>>

Dansk Folkeparti (2009) “*Dansk Folkepartis Arbejdsprogram*” <<http://www.kb.dk/pamphlets/dasmaa/2008/feb/partiprogrammer/object92133/da/>>

Dansk Folkeparti (udatert) “*Regeringen må stå fast overfor muslimske særkrav*” <[http://danskfolkeparti.dk/Regeringen\\_m%C3%A5\\_st%C3%A5\\_fast\\_overfor\\_muslimske\\_s%C3%A6rkrav\\_](http://danskfolkeparti.dk/Regeringen_m%C3%A5_st%C3%A5_fast_overfor_muslimske_s%C3%A6rkrav_)> [Lesedato: 21/10/16]

de Lange, Sarah L. og Liza M. Mügge (2015): “*Gender and right-wing populism in the Low Countries: ideological variations across parties and time*”, *Patterns of Prejudice* 49:1-2

ESS Round 7: European Social Survey Round 6 Data (2014). Data file edition 2.1.

Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

ESS Round 5: European Social Survey Round 5 Data (2010). Data file edition 3.3.

Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

ESS Round 4: European Social Survey Round 4 Data (2008). Data file edition 4.4.  
Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

ESS Round 2: European Social Survey Round 4 Data (2004). Data file edition 3.5.  
Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

ESS Round 1: European Social Survey Round 1 Data (2002). Data file edition 6.5.  
Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

Fremskrittspartiet (1997) "*Fremskrittspartiets prinsipper*" <<http://www.nsd.uib.no/polsys/data/filer/parti/H1264.html>>

Fremskrittspartiet (2013) "*Prinsippprogram for perioden 2013 - 2017*" <<http://www.nsd.uib.no/polsys/data/filer/parti/10374.pdf>>

Gerring, John (2007) *Case Study Research - Principles and Practice*. Cambridge University Press

Givens, Terrie (2000). "*Gender Differences in Support for Radical Right, Anti-Immigrant Political Parties*". Center for Comparative Immigration Studies. UC San Diego: Center for Comparative Immigration Studies.

Givens, Terrie (2004) "*The Radical Right Gender Gap*" *Comparative Political Studies* February 2004 37(1)

Grøn, Arne, Joakim Garff og Niels Jørgen Cappelørn (2017) Søren Kierkegaard. I *Den Store Danske*, Gyldendal. Hentet 8. januar 2017 fra: <<http://denstoredanske.dk/>>

Samfund,\_jura\_og\_politik/Samfund/Danske\_politiske\_partier\_og\_bev%C3%A6gelses/  
Dansk\_Folkeparti>

Hansen, Martin Ejnar (2008) “*Back to the Archives? A Critique of the Danish Part of the Manifesto Dataset*” *Scandinavian Political Studies*, 31(2)

Harteveld, Eelco, Wouter Van Der Brug, Stefan Dahlberg og Andrej Kokkonen (2015) “*The gender gap in populist radical-right voting: examining the demand side in Western and Eastern Europe*” *Patterns of Prejudice*, 49:1-2

Heidar, Knut & Einar Berntzen (2003): *Vesteuropeisk politikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hellevik, Ottar (2003) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Holsti, Ole R. (1969): *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading: Addison-Wesley.

Ignazi, Piero (2003): *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Inglehart, Ronald og Pippa Norris (2003) *Rising Tide - Gender equality and cultural change around the world*. Cambridge University Press

Jacobsen, Dag Ingvar (2000) *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Johansen, Trond (2007): “*Et Populistisk Manifest?*” Universitetet i Oslo. Hentet fra <[https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/14605/Johansen\\_Master.pdf?sequence=1](https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/14605/Johansen_Master.pdf?sequence=1)>

Jupskås, Anders Ravik (2012) *Ekstreme Europa*. Cappelen Damm



Jupskås, Anders Ravik (2015) "*Persistence of Populism The Norwegian Progress Party, 1973-2009*". Department of Political Science, University of Oslo

Keating, Dave (2014, 6/4) "*ECR group takes two parties from Farage*" Politico. Hentet fra: <<http://www.politico.eu/article/ecr-group-takes-two-parties-from-farage/>>

Kiiskinen, Jenny og Sigrid Saveljeff (2006) "*Populism och främlingsmisstro - Sverige i Europa*". Norrköping: Integrationsverkets skriftserie VI.

Knutsen, Oddbjørn (2001) "*Social Class, Sector Employment, and Gender as Party Cleavages in the Scandinavian Countries: A Comparative Longitudinal Study, 1970-95*" Scandinavian Political Studies, Vol. 24 No. 4

Knutsen, Oddbjørn (2004). "Voters and social cleavages", i Knut Heidar (red.) *Nordic politics. Comparative perspectives*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lipset, Seymour og Stein Rokkan (1967) *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Toronto: The Free Press.

Listhaug, Ola, Henry Valen og Arthur Miller (1985) "*The Gender Gap in Norwegian Voting Behaviour*" Scandinavian Political Studies, Vol. 8 (3)

Mair, Peter og Cas Mudde (1998) "*The Party Family and Its Study*" Annual Rev. Political Science 1998 (1)

Martinussen, W. (1975) "Politiske skillelinjer og politisk deltakelse", i Ramsey, N.R. & Vaa, M. red. *Der norske samfunn. vol. 2*. Oslo: Gyldendal.

Mayer, Nonna (2015) "*The closing of the radical right gender gap in France?*" French Politics, 13 (4)

- Meret, Susi (2015) “*Charismatic female leadership and gender: Pia Kjærsgaard and the Danish People's Party*” *Patterns of Prejudice*, 49:1-2, 81-102
- Mudde, Cas (2007) *Populist radical right parties in Europe*, Cambridge University Press
- Mudde, Cas og Cristóbal Rovira Kaltwasser (2015) “*Vox populi or vox masculini? Populism and gender in Northern Europe and South America*” *Patterns Of Prejudice* Vol. 49 (1-2)
- Narud, Hanne Marthe & Henry Valen (2004): "Partiprogram og velgerappell" i Aardal, B. m.fl. (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Norris, Pippa (2005) *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. Cambridge University Press
- Norris, Pippa (1998) *Elections and Voting Behaviour*. Dartmouth Pub Co
- Pelinka, Anton (2013) “Chapter 1. Right-Wing Populism : Concept and Typology”. I Ruth Wodak, Majid KhosraviNik and Brigitte Mral (red.), *Right-Wing Populism in Europe Politics and Discourse*. Bloomsbury Academic
- Rydgren, Jens (2002) “*Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long?*” *Scandinavian Political Studies*, Vol. 25 (1)
- Sima, Jona (2014) “*SD agerar stödparti till alliansen*” Hentet 8. januar 2017 fra: <<http://www.dagensarena.se/innehall/sd-agerar-stodparti-till-alliansen/>>
- Valgundersøgelse 2015, YouGov (2015) <<http://bank1.surveybank.aau.dk/webview/>>
- Ware, Alan (1996) *Political Parties and Party Systems*. Oxford: Oxford University Press.

Widfeldt, Anders (2000): "*Scandinavia: Mixed Success for the Populist Right*" i  
Parliamentary Affairs, 53

Aardal, Bernt og Hanne Marthe Narud (2007) "*Er kvinner "naturlig" venstrevridde*" i  
Aardal, Bernt (red.) Norske velgere - En studie av stortingsvalget 2005. Damm

# Appendiks

## 1) Yrkene som inngår i næringsklassifikasjonene som brukes i variabelen om næring:

### Primærnæring:

- 1 Crop and animal production, hunting and related service acti
- 2 Forestry and logging
- 3 Fishing and aquaculture

### Sekundærnæring:

- 5 Mining of coal and lignite
- 6 Extraction of crude petroleum and natural gas
- 7 Mining of metal ores
- 8 Other mining and quarrying
- 9 Mining support service activities
- 10 Manufacture of food products
- 11 Manufacture of beverages
- 12 Manufacture of tobacco products
- 13 Manufacture of textiles
- 14 Manufacture of wearing apparel
- 15 Manufacture of leather and related products
- 16 Manufacture of wood and of products of wood and cork, except
- 17 Manufacture of paper and paper products
- 18 Printing and reproduction of recorded media
- 19 Manufacture of coke and refined petroleum products
- 20 Manufacture of chemicals and chemical products
- 21 Manufacture of basic pharmaceutical products and pharmaceuti
- 22 Manufacture of rubber and plastic products
- 23 Manufacture of other non-metallic mineral products
- 24 Manufacture of basic metals
- 25 Manufacture of fabricated metal products, except machinery a
- 26 Manufacture of computer, electronic and optical products
- 27 Manufacture of electrical equipment
- 28 Manufacture of machinery and equipment n.e.c.
- 29 Manufacture of motor vehicles, trailers and semi-trailers
- 30 Manufacture of other transport equipment
- 31 Manufacture of furniture
- 32 Other manufacturing
- 33 Repair and installation of machinery and equipment
- 35 Electricity, gas, steam and air conditioning supply
- 36 Water collection, treatment and supply
- 37 Sewerage
- 38 Waste collection, treatment and disposal activities; materia
- 39 Remediation activities and other waste management services

- 41 Construction of buildings
- 42 Civil engineering
- 43 Specialised construction activities

**Tertiærnærings:**

- 45 Wholesale and retail trade and repair of motor vehicles and
- 46 Wholesale trade, except of motor vehicles and motorcycles
- 47 Retail trade, except of motor vehicles and motorcycles
- 49 Land transport and transport via pipelines
- 50 Water transport
- 51 Air transport
- 52 Warehousing and support activities for transportation
- 53 Postal and courier activities
- 55 Accommodation
- 56 Food and beverage service activities
- 58 Publishing activities
- 59 Motion picture, video and television programme production, s
- 60 Programming and broadcasting activities
- 61 Telecommunications
- 62 Computer programming, consultancy and related activities
- 63 Information service activities
- 64 Financial service activities, except insurance and pension f
- 65 Insurance, reinsurance and pension funding, except compulsor
- 66 Activities auxiliary to financial services and insurance act
- 68 Real estate activities
- 69 Legal and accounting activities
- 70 Activities of head offices; management consultancy activitie
- 71 Architectural and engineering activities; technical testing
- 72 Scientific research and development
- 73 Advertising and market research
- 74 Other professional, scientific and technical activities
- 75 Veterinary activities
- 77 Rental and leasing activities
- 78 Employment activities
- 79 Travel agency, tour operator and other reservation service a
- 80 Security and investigation activities
- 81 Services to buildings and landscape activities
- 82 Office administrative, office support and other business sup
- 84 Public administration and defence; compulsory social securit
- 85 Education
- 86 Human health activities
- 87 Residential care activities
- 88 Social work activities without accommodation
- 90 Creative, arts and entertainment activities
  
- 91 Libraries, archives, museums and other cultural activities

- 92 Gambling and betting activities
- 93 Sports activities and amusement and recreation activities
- 94 Activities of membership organisations
- 95 Repair of computers and personal and household goods
- 96 Other personal service activities
- 97 Activities of households as employers of domestic personnel
- 98 Undifferentiated goods- and services-producing activities of
- 99 Activities of extraterritorial organisations and bodies

## 2) Tabeller

*Tabell 1.1: Sektorfordeling blant kvinnelige FrP velgere*

	<b>2008</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Offentlig sektor</b>	28,8%	48,1%	+ 19,3%
<b>Privat sektor</b>	63,8%	50%	- 13,8%
<b>Annet</b>	7,5%	1,9%	- 5,6%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	80	51	

*Tabell 1.2: Sektorfordeling blant kvinnelige DF velgere*

	<b>2008</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Offentlig sektor</b>	42,4%	35,2%	- 7,2%
<b>Privat sektor</b>	57,6%	64,8%	+ 7,2%
<b>Annet</b>	0%	0%	0%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	66	71	

*Tabell 1.3: Næringsfordeling blant kvinnelige FrP velgere*

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Primær- og sekundærnæring</b>	18,8%	4,2%	- 14,6%

<b>Tertiærnæring</b>	81,2%	95,8%	+ 14,6%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	85	84	

*Tabell 1.4: Næringsfordeling blant kvinnelige DF velgere*

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Primær- og sekundærnæring</b>	18,9%	12,7%	- 6,2%
<b>Tertiærnæring</b>	81,1%	87,3%	+ 6,2%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	73	71	

*Tabell 1.5: Aldersspredning blant kvinnelige FrP velgere*

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>30 år og under</b>	21,1%	11,8%	- 9,3%
<b>31-50</b>	34,7%	47,1%	+ 12,4%
<b>51+</b>	44,2%	41,2%	- 3%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	91	51	

Tabell 1.6: Aldersspredning blant kvinnelige DF velgere

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>30 år og under</b>	27%	16,7%	- 10,3%
<b>31-50</b>	24,4%	33,3%	+ 8,9%
<b>51+</b>	48,6%	50%	+ 1,4%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	73	72	

Tabell 1.7: Holdning til innvandring blant kvinnelige FrP velgere

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Tillate mange</b>	3,2%	10,2%	+ 8%
<b>Tillate noen</b>	24,2%	38,8%	+ 14,6%
<b>Tillate få</b>	58,9%	44,9%	- 14%
<b>Tillate ingen</b>	13,7%	6,1%	- 7,6%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	95	94	

Tabell 1.8: Holdning til innvandring blant kvinnelige DF velgere

	<b>2002</b>	<b>2014</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Tillate mange</b>	0%	1,4%	+ 1,4%
<b>Tillate noen</b>	8,1%	18,1%	+ 10%
<b>Tillate få</b>	70,3%	62,5%	- 7,8%
<b>Tillate ingen</b>	21,6%	18,1%	- 3,5%



<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	73	72	

Tabell 1.9: Feministisk bevissthet blant kvinnelige FrP velgere

	<b>2004</b>	<b>2010</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Veldig lite feministisk bevisst</b>	0%	1,5%	+ 1,5%
<b>Lite feministisk bevisst</b>	18,3%	6,1%	- 12,2%
<b>Verken eller</b>	33,8%	33,3%	- 0,5%
<b>Litt feministisk bevisst</b>	33,8%	40,9%	+ 7,1%
<b>Veldig feministisk bevisst</b>	14,1%	18,3%	+ 4,2%
<b>Total</b>	100%	100%	
<b>N:</b>	71	66	

Tabell 1.10: Feministisk bevissthet blant kvinnelige FrP velgere

	<b>2004</b>	<b>2010</b>	<b>Endring i %</b>
<b>Veldig lite feministisk bevisst</b>	2,7%	1,9%	- 0,8%
<b>Lite feministisk bevisst</b>	16,2%	9,4%	- 6,8%
<b>Verken eller</b>	13,5%	22,6%	+ 9,1%
<b>Litt feministisk bevisst</b>	64,9%	43,4%	- 21,5%
<b>Veldig feministisk bevisst</b>	2,7%	22,6%	+ 19,9%

<b>Total</b>	100%	100%	
N:	73	53	

